

PODOBY RUSKÉ PROPAGANDY

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ S VYUŽITÍM AUDIOVIZUÁLNÍCH PROSTŘEDKŮ

METODICKÁ PŘÍRUČKA

JSNS.CZ

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH

Člověk v tísní, o. p. s.

Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2

www.jsns.cz

e-mail: jsns@jsns.cz

ISBN: 978-80-7591-040-0

Koncept: Karel Strachota

Editorka: Ludmila Součková

Aktivita: Ludmila Součková, Karel Strachota

Texty: Ondřej Soukup, Josef Pazderka, Ondřej Kundra, Jaroslav Valůch,
Jan Urban, Petr Blažek, Kateřina Šafářová

Na přípravě publikace a audiovizuálních lekcí se dále podíleli:

Kateřina Majdiaková, Ester Valchářová Pěkná, František Pekař, Vlasta Urbanová,
Michaela Mrázová, Linda Šilingerová, Lenka Havlíčková

Jazyková úprava: Veronika Ďuríčková, Pavla Kučerová, Tereza Ladová, Lenka Potužníková

Grafická úprava: >o< mowshe

Rok vydání: 2020

© Člověk v tísní, o. p. s.

Všechna práva vyhrazena

PODOBY RUSKÉ PROPAGANDY

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ S VYUŽITÍM AUDIOVIZUÁLNÍCH PROSTŘEDKŮ

METODICKÁ PŘÍRUČKA
JSNS.CZ

OBSAH

Úvod	5
Krym, návrat do vlasti	
Synopse	6
Aktivita Dokonalý muž	7
Aktivita A pak přišli ti zdvořilí zelení mládenci	11
Aktivita Lež v přímém přenosu	15
Aktivita Konference	18
Otázky a odpovědi	22
Rusko-ukrajinská informační válka	
Synopse	28
Aktivita Co je na fotografii?	29
Aktivita Popisky	35
Aktivita Trojí identita	40
Otázky a odpovědi	47
U nás pomáhali taky	
Synopse	52
Aktivita Paralela	53
Aktivita Fašismus v ruské propagandě	56
Aktivita Dnešní vydání	60
Otázky a odpovědi	67
Masterplan	
Synopse	72
Aktivita Informační bubliny	73
Aktivita Média jako hlídací pes demokracie	80
Aktivita Jsem ruský okupant	83
Otázky a odpovědi	89
Svět podle Russia Today	
Synopse	92
Aktivita Co se stalo s MH17?	93
Aktivita Majdan	97
Aktivita Trollové	100
Otázky a odpovědi	104
Nic než lži	
Synopse	108
Aktivita Pravda, nebo lež?	109
Otázky a odpovědi	112
Ruská propaganda v Česku	
Synopse	116
Aktivita Porovnání článků	117
Aktivita Neověřená informace	126
Aktivita Americký konvoj	130
Otázky a odpovědi	134

Propagandistické lahůdky

Čarodějnický sabat ve městě alchymistů	.138
Děti Donbasu.	.139
Dobrou noc, děti	.140
Jsem ruský okupant	.141
Můj Putine	.142
Někoho, jako je Putin	.143
Putinova armáda.	.144

Rejstřík pojmů	.145
---------------------------------	-------------

ÚVODEM

Publikace, kterou právě držíte v ruce, obsahuje výběr materiálů z audiovizuálních lekcí vzdělávacího portálu JSNS.CZ, zaměřených na současnou ruskou propagandu. Lekce vznikaly od roku 2014 v návaznosti na ruskou okupaci Krymu a ozbrojený konflikt na Ukrajině.

Sofistikované propagandistické a dezinformační aktivity, které zvláště v posledních letech vyvíjí putinovské Rusko, ohrožují celý svět. Rusko vede hybridní válku a vkládá ohromné finanční prostředky do informační mašinerie, která se stává hlavním nástrojem (či spíše hlavní zbraní) jeho domácí i zahraniční politiky. Terčem je samozřejmě i Česká republika: na masivní ruské dezinformační působení v českém prostoru opakovaně upozorňují naše i zahraniční bezpečnostní služby, je popsána řada konkrétních případů.

Jednotlivé lekce z této sady přibližují motivy a rysy propagandy směřované jak do ruské společnosti, tak do zahraničí. Propaganda určená ruským občanům především posiluje postavení Vladimíra Putina, podporuje agresivní nacionalismus, zneužívá náboženství a umně zapojuje pravoslavnou církev, vykresluje obraz nepřátelského západu, přičemž často pracuje s motivem údajné „fašistické hrozby“.

Zahraniční dezinformační operace pak podkopávají důvěru v tradiční liberální média a ve fungování demokratických institucí, usilují o oslabování spolupráce mezi západními státy a rozkládají evropskou soudržnost. Cílem mediálních aktivit řízených z Kremlu je rozdělování společnosti v západních zemích a její následná polarizace. Dezinformátoři vytvářejí a následně ve velkém šíří mediální sdělení (často podporující stereotypy), jež nadšeně přijímá jedna skupina občanů, a naopak ti, kteří do této skupiny nepatří, je považují za urážlivá a zcela nepřijatelná. Dochází také k mnohdy úspěšným snahám etablovat ve veřejném prostoru argumenty a postoje, které sice nemusí mít oporu v realitě, ale pro Kreml jsou strategicky výhodné.

V roce 1989 jsme se stali svobodnou demokratickou zemí. Okupační sovětské jednotky odešly, Sovětský svaz se rozpadl. Jak se ale brzy ukázalo, nebyl to konec ruské imperiální rozpínavosti a vměšování do vnitřních věcí suverénních zemí. Nejeфекtivnější obranou proti kremelským mediálním operacím a masivnímu využívání propagandy je zvyšování mediální gramotnosti, posilování naší odolnosti vůči manipulacím a lžím. Věříme, že didaktické materiály JSNS k takové obraně přispívají.

Děkuji všem, kdo se na jejich vzniku podíleli.

Karel Strachota

ředitel JSNS

KRYM, NÁVRAT DO VLASTI

Andrej Kondrašov / Rusko / 2015 / 10 min.

Velitel lidové domobrany na Krymu Samvel Martojan se v předvečer ruské anexe Krymu 27. února 2014 postavil do čela ruských dobrovolníků a chystal se obsadit zdejší největší letiště Simferopol. S využitím hrané rekonstrukce vzpomíná na dramatické setkání s ozbrojenými příslušníky ukrajinské bezpečnostní služby a na radost nad příchodem ruských vojáků. Přítomnost ruských jednotek na Krymu přitom prezident Putin ještě na jaře 2014 veřejně popíral... To dokazuje i záznam z tiskové konference, který je k ukázce přidán. Ukázka z ruského pečlivě inscenovaného snímku s kýčovitě vlasteneckou atmosférou výmluvně ukazuje, kolik – často až absurdních – podob může mít filmová propaganda.

DOKONALÝ MUŽ

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity si žáci uvědomí, že jednou z důležitých cílových skupin ruské propagandy jsou i mladí lidé. Zhlédnou propagandistické video a videoklip zaměřené na podporu Vladimira Putina a diskutují o jejich formě a obsahu.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost, umění a kultura

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, estetické vzdělávání

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, VMEGS, OSV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- zhlédnou a kriticky posoudí ruská propagandistická videa zaměřená na mladé lidi;
- si uvědomí, že i oni mohou být terčem propagandy;
- rozvíjejí svou mediální gramotnost.

DĚLKA: 45 min.

POMŮCKY:

- PRACOVNÍ LIST pro každého žáka
- LIST PRO PEDAGOGY
- psací potřeby

POSTUP:

1. Na úvod hodiny pustíme žákům bez zvuku a titulků video Putinova armáda bez zvuku. Video je k dispozici na webové stránce jsns.cz/ruska-propaganda/lahudka1
2. Zeptáme se jich, o čem podle nich video je, a nad jejich tipy společně diskutujeme.
3. Pustíme žákům video Putinova armáda se zvukem a titulky a zopakujeme předešlou otázku. Video je k dispozici na webové stránce jsns.cz/ruska-propaganda/lahudka2
4. V následující diskusi odhalíme, že se jedná o propagandistické video na podporu ruského prezidenta Vladimira Putina (viz LIST PRO PEDAGOGY).

5. Na základě zhlédnutého videa s žáky diskutujeme o podobách propagandy. *Jaká média a prostředky využívala propaganda v historii a dnes? Na koho míří video, které jsme právě viděli? Jaké prostředky k tomu využívá? Kdo podle vás video natočil? Diana? Nebo její kamarádky?*
6. Rozdělíme žáky do malých skupin a pustíme jim hudební klip k písni Někoho, jako je Putin. Video je k dispozici na webové stránce jsns.cz/ruska-propaganda/lahudka3
7. Rozdáme skupinám **PRACOVNÍ LIST** s textem této písně a požádáme je o zodpovězení následujících otázek:
 1. Koho má píseň oslovit?
 2. Jaké k tomu využívá prostředky?
 3. Jak je zde ztvárněn Vladimír Putin?
8. Když jsou skupiny hotové, prezentují výsledky své práce ostatním.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse, při které projdeme odpovědi v pracovních listech.

POZNÁMKA:

Pokud nám zbývá čas, můžeme žákům zadat úkol vymyslet k písni Někoho, jako je Putin další sloku.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem realizovala s žáky 2. ročníku gymnázia, kteří již probírali učivo mediální výchovy. Znali tedy hlavní principy propagandy a získávání vlivu nad určitými cílovými skupinami. Aktivita se do výuky velmi hodila. Účinný byl hlavně postup, kdy nejdříve pustíme video bez zvuku a necháme žáky odhadovat, na co je zaměřené a jaké prostředky pro to využívá (moderní technologie, mladé sexy dívky). Žáci byli velmi překvapeni, když byl poté prozrazen jeho účel. Klip podpořil diskusi o typech kampaní a odlišnostech v politických kampaních. Hudební videoklip pak jen ucelil obraz ruské proputinovské propagandy. Žáci však již neměli motivaci dokončovat sloku písně, jen těžko se vžívali do role propagátora politika jako idolu, spíše vznikaly texty posměšné. Proto bych tento závěrečný úkol příště nejspíše vynechala. Protože žáci znali z dřívějšíka principy mediálního působení, aktivita zabrala jen 30 minut.

Alexandra Štefková, Gymnázium Boženy Němcové, Hradec Králové

DOKONALÝ MUŽ

Přečtete si text písně a zodpovězte následující otázky.

1. Koho má píseň oslovit?
2. Jaké k tomu využívá prostředky?
3. Jak je zde ztvárněn Vladimir Putin?

Někoho, jako je Putin

Někoho, jako je Putin.

Můj kluk je zase v průšvihu.

Porval se a je sjetý jako dělo.

Už ho mám dost,
skončila jsem s ním.

Teď chci někoho, jako je Putin.

Někoho, jako je Putin.
Plného sil.

Někoho, jako je Putin.
Aby nepil.

Někoho, jako je Putin.
Aby na mě nebyl zlý.

Někoho, jako je Putin.
Aby mi neutekl.

Viděla jsem ho včera ve zprávách.

Mluvil o tom, že je svět na rozcestí.

S někým, jako je on, musí být
fajn doma i venku.

A teď chci někoho, jako je Putin.

Někoho, jako je Putin.
Plného sil.

Někoho, jako je Putin.
Aby nepil.

Někoho, jako je Putin.
Aby na mě nebyl zlý.

Někoho, jako je Putin.
Aby mi neutekl.

Zdroj: https://www.youtube.com/watch?v=zk_VszbZa_s

DOKONALÝ MUŽ

Putinova armáda

Cílem spotu, který zhlédlo již více než **2,5 milionu diváků**, bylo podpořit Vladimira Putina v prezidentských volbách roku 2011. Video bylo zveřejněno v době, kdy Putin ještě oficiálně neoznámil svůj záměr kandidovat a bylo třeba ukázat, že existuje tlak a chuť zdola, kterým on pak může vyjít vstříc. Studentka Diana, členka skupiny Putinova armáda, v kvalitním oblečení a s produkty Apple, kráčí moskevskými ulicemi a ubezpečuje diváky o své bezvýhradné **podpoře Vladimiru Putinovi**. Na závěr si roztrhne tílko, pronese slogan „Roztrhám své oblečení pro Putina“ a vyzve další dívky k tomuto činu (celá akce byla koncipována jako soutěž, jejíž vítězka získala iPad 2). Sdělení má nicméně ještě jeden význam: je **výhrůžkou Putinovým kritikům**. Video je **uděláno tak, aby zvýšilo virální potenciál**, tedy aby bylo široce sdíleno a aby se zapojilo co nejvíce dívek, a vznikly tak další atraktivní spoty.

V Rusku je poměrně časté, že politické kampaně na podporu Putina jsou dělány tak, aby vypadaly, že se jedná o autentickou iniciativu občanů. Video se stalo virálním poté, co jej na Live Journal (nejpopulárnější blogovací platforma v Rusku) umístil jistý Kirill Schitov, 26letý právník a moskevský radní z mládežnického křídla Putinovy politické strany Sjediněné Rusko. Odmítal však potvrdit, že se na tvorbě spolupodílel. Nicméně ruští blogeri záhy odhalili, že za projektem Putinovy armády stojí prokremelské mládežnické hnutí Naši.

Záběry ve videu opakovaně ulpí na pravoslavném křížku na Dianině hrudi. Víra a náboženství spolu s pravoslavnou církví se staly integrální součástí ruské moci, a tedy i propagandy. Je tím pozoruhodnější, jakého souladu otevřené (ovšem výhradně dívčí) sexuality s tradičními církevními hodnotami se daří docílit autorům takovýchto kampaní, aniž by to vyvolalo znatelné pobouření. A není to jediný paradox. Obdiv k západní značce Apple (Diana vlastní iPhone a výhrou v soutěži je iPad 2) kontrastuje se silně protiamerickou rétorikou Putinovy administrativy a jeho příznivců.

Někoho, jako je Putin

Hudební videoklip **dívčího dua Singing Together** se ihned po svém vzniku v roce 2002 **stal hymnou oslav ruského prezidenta Vladimira Putina**. Píseň se dočkala mnoha remixů, stala se nedílnou součástí každého karaoke playlistu. Dodnes se hraje na pochodech při významných výročích, zároveň se stala jedním z klíčových motivů volební kampaně za znovuzvolení Putina prezidentem v roce 2004.

Byť se klip na první pohled jeví jako jasná propaganda, která má za cíl budovat kult osobnosti Vladimira Putina, okolnosti vzniku, a zvláště motivy autorů tuto jednoduchou představu poněkud zpochybňují. Autorem je Alexandr Jelin, který se tenkrát vsadil o 300 dolarů, že se mu podaří vytvořit hit. Popisuje: „Vše, co jsem potřeboval, bylo správné sdělení. O čem může holka zpívat? O tom, že je Putin skvělý? To by bylo hloupé a nebylo by to vtipné. Může ale zpívat o tom, jak ji vše kolem štvě a že potřebuje muže, jako je Putin.“ Jelin oslovil svého starého přítele, který tehdy pracoval v Kremlu jako vedoucí tiskového oddělení federálního soudu. Najali dvě zpěvačky, jimž slíbili, že z nich udělají hvězdy. A povedlo se. Sám autor zůstává pragmatikem: „Ničeho nelituji, jsem profesionál. Kdyby mi nějaká cizí tajná služba zaplatila, abych napsal píseň naopak proti Putinovi, pro peníze to udělám.“

Mediální sdělení velmi často pracují s emocemi a hodnotami. Pro účinnou moderní propagandu je typické, že se nutně nevěnuje politickým úspěchům, ale například – jako v tomto případě – klade důraz na budování kultu osobnosti a využívá k tomu prvky moderní popkultury. Putin zde není politickou figurou, je ideálem, vzorem pravého muže, kterého ženy ve svém partnerovi často nenacházejí. Autor vysvětluje: „Rusové tu píseň milují ne proto, že je o Putinovi, ale hlavně kvůli jejímu textu: někoho, kdo nepije, kdo neuteče, kdo není zlý.“ Je faktem, že jen v roce 2009 bylo v Rusku zaznamenáno půl milionu úmrtí spojených s alkoholem. Není tedy divu, že ruská společnost hledá cestu ven, byť v tomto případě skrze iracionální budování kultu osobnosti, který je zneužit pro upevnění mocenských pozic.

Zdroj: <http://www.pbs.org/soundtracks/stories/putin/>

A PAK PŘIŠLI TI ZDVOŘILÍ ZELENÍ MLÁDENCI

ANOTACE:

Aktivita vede žáky k zamyšlení nad využitím vhodných jazykových prostředků jako účinného nástroje propagandy. Žáci provedou analýzu zhlédnuté ukázky, přičemž se zaměří především na výrazy, které v ní byly použity, a porovnají je se seznamy slov využívaných – dle odborné literatury – při ocerňování protivníka, a naopak pro pozitivní propagandu.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, VMEGS, OSV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 16+

CÍLE:

Žáci:

- provedou analýzu zhlédnuté ukázky;
- si uvědomí význam volby jazykových prostředků jako nástroje propagandy;
- jsou kritičtí k mediálnímu sdělení.

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce)

POMŮCKY:

Pro každého žáka:

- PRACOVNÍ LIST 1
- PRACOVNÍ LIST 2
- psací potřeby
- tabule nebo flipchart

POSTUP:

1. Na začátku aktivity ověříme, jaké je povědomí žáků o rusko-ukrajinském konfliktu, a doplníme důležité informace a souvislosti, které v diskusi nezazní (viz informační texty k této lekci: Otázky a odpovědi či Rejstřík pojmů souvisejících s rusko-ukrajinským konfliktem). Vše zaznamenáme na tabuli.
2. Poté krátce uvedeme ukázku z filmu Krym, návrat do vlasti. Rozdáme žákům PRACOVNÍ LIST 1, který nám poslouží jako vodítko, případně doplníme informace z dalších zdrojů.
3. Následuje **projekce**.

4. Po projekci s žáky diskutujeme o možné propagandistické dezinterpretaci skutečných událostí, které se odehrály na simferopolském letišti.
5. Ptáme se žáků: *Jak uvedená scéna zobrazuje postavu velitele proruských separatistů Samvela Martajana? A jak ruské vojáky? Jaký obrázek si o nich má divák udělat? Diskutujeme o ztvárnění postav a celé situace ve filmu a o skutečnosti.*
6. Rozdáme žákům **PRACOVNÍ LIST 2** se seznamem slov využívaných při očerňování protivníka a seznamem slov využívaných pro pozitivní propagandu, který sestavil americký politik Newt Gingrich (Jazyk: klíčový mechanismus ovládnutí).
7. Pustíme žákům ukázkou zachycující rekonstrukci obsazení simferopolského letiště ještě jednou a vyzveme je, aby nejen pozorně četli titulky, ale aby také detailně sledovali zpracování scén a označili v seznamech ta slova, která jsou podle nich v ukázce obsažena (nemusí být přímo vyslovena, ale obsahově jsou přítomná). Dále aby vypsali ty výrazy, které v seznamech nejsou, ale jsou emočně zabarvené a dotvářejí zachycené scény.
8. Žáci si nejprve vzájemně porovnají pracovní listy a poté přejdeme k závěrečné reflexi, při které provedeme analýzu ukázky s využitím pracovních listů.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse. Ptáme se: *Jaká slova jste označili? Za jakým účelem podle vás vznikl film Krym, návrat do vlasti? Jde podle vás o dokument? Jaké reakce mohlo odvysílání tohoto pořadu vyvolat u ruské veřejnosti? A jaké u ukrajinské?*

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem realizovala s žáky 3. a 4. ročníku osmiletého gymnázia a 4. ročníku ekonomického lycea. Aktivita zaměřená na mediální vzdělávání a propagandu byla ukázána na velmi složité problematice, která vyžaduje informační text, jenž proběhlé události a současné dění na daném území vysvětlí. I tak si myslím, že podat pravdivý obraz skutečnosti a odborný výklad je velice náročné. Kolegům, kteří by chtěli tuto aktivitu realizovat, doporučuji velmi dobře se připravit a zjistit si o dané problematice co nejvíce informací. Žáci chtějí více takových aktivit, ale na jiném příkladu. Požadovali více informací v úvodu a zasvěcení do problematiky. Někteří to považovali celé za manipulaci a chtěli znát komentáře i z jiných zahraničních zdrojů pro porovnání.

Radka Pokludová, Gymnázium a Střední odborná škola Chodov, Praha

A PAK PŘIŠLI TI ZDVOŘILÍ ZELENÍ MLÁDENCI

Jakou událost ukázka z filmu zachycuje? Je její zpracování objektivní?

Ukázka zachycuje pokus o obsazení mezinárodního letiště v Simferopolu (správním středisku autonomního Krymu). Pokusů obsadit tento strategický objekt bylo hned několik, úspěšný byl až ten poslední, jehož rekonstrukci ukazuje i film.

Server Novinky.cz o této události 28. února 2014 napsal: „Padesátka neidentifikovaných ozbrojenců se v noci na pátek zmocnila mezinárodního letiště v Simferopolu. Do rána ho opustila, ale v okolí letiště zůstali na hlídkách lidé v maskovacích uniformách, neprůstřelných vestách a s automatickými zbraněmi v rukou. Podle agentury AFP byla následující den na stráži desítka ozbrojenců, odmítajících hovořit s novináři, a také tucet civilistů. ‚Všichni jsme dobrovolníci a jsme tu, abychom nedovolili přistát fašistům a radikálům ze západní Ukrajiny,‘ prohlásil mluvčí této skupiny, bývalý policista. ‚Mysleli si, že tu vysadili ukrajinské parašutisty. Když se přesvědčili, že se nic takového nestalo, omluvili se a vzdálili,‘ řekl o incidentu mluvčí letiště Igor Stratilati rozhlasové stanici Echo Moskvy a ujistil, že letiště pracuje normálně.“ (Zdroj: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/328940-ozbrojenci-ovladli-letiste-na-krymu-kyjev-mluvi-o-invazi.html>, upraveno)

Důvod obsazení, který skupina domobranců uvedla a z kterého vychází i film, tj. že kyjevská vláda chtěla poslat letadla s vojáky, je poněkud pochybný, nic takového nikdy nebylo prokázáno. Tím spíše, že tou dobou ukrajinská armáda měla jen velmi malé množství loajálních a bojeschopných jednotek.

Zásadní informací, kterou film odkrývá, je skutečnost, že domobranci „zachránili“ ruští vojáci, tzn. že letiště bylo obsazeno regulérní ruskou armádou. To do té doby nebylo nikdy potvrzeno. Ozbrojenci totiž neměli během obsazení letiště označené uniformy. Byli neidentifikovaní (a tedy neidentifikovatelní), což odporuje mezinárodním vojenským konvencím.

A PAK PŘIŠLI TI ZDVOŘILÍ ZELENÍ MLÁDENCI

Jakou událost ukázka z filmu zachycuje? Je její zpracování objektivní?

Ukázka zachycuje pokus o obsazení mezinárodního letiště v Simferopolu (správním středisku autonomního Krymu). Pokusů obsadit tento strategický objekt bylo hned několik, úspěšný byl až ten poslední, jehož rekonstrukci ukazuje i film.

Server Novinky.cz o této události 28. února 2014 napsal: „Padesátka neidentifikovaných ozbrojenců se v noci na pátek zmocnila mezinárodního letiště v Simferopolu. Do rána ho opustila, ale v okolí letiště zůstali na hlídkách lidé v maskovacích uniformách, neprůstřelných vestách a s automatickými zbraněmi v rukou. Podle agentury AFP byla následující den na stráži desítka ozbrojenců, odmítajících hovořit s novináři, a také tucet civilistů. ‚Všichni jsme dobrovolníci a jsme tu, abychom nedovolili přistát fašistům a radikálům ze západní Ukrajiny,‘ prohlásil mluvčí této skupiny, bývalý policista. ‚Mysleli si, že tu vysadili ukrajinské parašutisty. Když se přesvědčili, že se nic takového nestalo, omluvili se a vzdálili,‘ řekl o incidentu mluvčí letiště Igor Stratilati rozhlasové stanici Echo Moskvy a ujistil, že letiště pracuje normálně.“ (Zdroj: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/328940-ozbrojenci-ovladli-letiste-na-krymu-kyjev-mluvi-o-invazi.html>, upraveno)

Důvod obsazení, který skupina domobranců uvedla a z kterého vychází i film, tj. že kyjevská vláda chtěla poslat letadla s vojáky, je poněkud pochybný, nic takového nikdy nebylo prokázáno. Tím spíše, že tou dobou ukrajinská armáda měla jen velmi malé množství loajálních a bojeschopných jednotek.

Zásadní informací, kterou film odkrývá, je skutečnost, že domobranci „zachránili“ ruští vojáci, tzn. že letiště bylo obsazeno regulérní ruskou armádou. To do té doby nebylo nikdy potvrzeno. Ozbrojenci totiž neměli během obsazení letiště označené uniformy. Byli neidentifikovaní (a tedy neidentifikovatelní), což odporuje mezinárodním vojenským konvencím.

A PAK PŘIŠLI TI ZDVOŘILÍ ZELENÍ MLÁDENCI

Americký politik Newt Gingrich zkoumal propagandu v souvislosti s jazykem jako jejím prostředkem. Sestavil seznam slov využívaných při očerňování protivníka a seznam slov využívaných pro pozitivní propagandu.

Ve své knize *Jazyk: klíčový mechanismus ovládnutí* uvádí:

Mluvíte-li o svých protivnících, užívejte slova:

byrokracie	kolaps	mrhání	přinutit
destrukce	krize	nejistý	radikál
destruktivní	lačnost	nemocný	selhání
důsledky	lež	ničení	zánik
chorý	meze	ohrožení	zneužití
ideologický	mělký	pohltit	zrada

Mluvíte-li o své politice a o sobě, užívejte slova:

aktivní	hrdý	naslouchat	pravda
cenný	iniciativní	naše	právo
debata	konflikt	nedotčenost	princip
důvěra	lidský	odolnost	prosperita
chválit	mír	odvaha	rodina
hnutí	morální	pečovat	sen

Zdroj: <http://psychologie.cz/civiliste-v-informacni-valce/>

Označte v uvedených seznamech slova, která jsou podle vás v promítnuté ukázce obsažena (nemusí být přímo vyslovena, ale obsahově jsou přítomná). Dále vypište ty výrazy, které v seznamech nejsou, ale jsou emočně zabarvené a dotvářejí zachycené scény.

LEŽ V PŘÍMÉM PŘENOSU

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity se žáci zamyslí nad fenoménem lhaní, a to především nad dopady lhaní veřejného činitele. Provedou analýzu dvou prohlášení ruského prezidenta Vladimira Putina: na tiskové konferenci na jaře 2014, kdy popřel přítomnost ruských vojáků na Krymu, a v interview z propagandistického dokumentárního filmu z roku 2015, kde tuto přítomnost potvrzuje.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: OSV, VMEGS, MV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- zamyslí se nad fenoménem lhaní a jeho dopady v případě soukromé osoby a v případě veřejného činitele;
- provedou analýzu videí s rozdílnými tvrzeními Vladimira Putina o přítomnosti ruských vojáků na Krymu na jaře 2014.

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce)

POMŮCKY:

Do každé skupiny:

- **PRACOVNÍ LIST**
- psací potřeby

POSTUP:

1. Rozdělíme žáky do skupin a rozdáme jim **PRACOVNÍ LIST** s citáty o lži. Vyzveme je, aby si citáty přečetli, vybrali jeden, který je nejvíce zaujal, a svůj výběr zdůvodnili. Zároveň je vyzveme, aby se zamysleli nad důvody, proč lžeme.
2. Poté mluvčí jednotlivých skupin prezentují, k čemu žáci došli. Při diskusi klademe otázky: *Jak se cítíte, když vám někdo v soukromém životě lže (kamarád, přítel apod.)? Změní se váš vztah k druhému člověku, když zjistíte, že vám lhal? Dokážete mu i nadále důvěřovat? Jaká je motivace ke lhaní?*
3. Následuje **projekce videa**.
4. Po projekci se žáků zeptáme: *Co říká Vladimir Putin na úvodní tiskové konferenci a co v závěrečném interview? Jak se*

cítíte, když vám lže politik? Ovlivní to vaši důvěru v jeho práci a výklad společensko-politických událostí? Jak na vás působí lhaní politiků jako na občany?

5. Pustíme video ještě jednou, tentokrát pouze prohlášení Vladimira Putina týkající se přítomnosti ruských vojáků na Krymu, a to na jaře 2014 – tzn. na úvodní tiskové konferenci – a v interview z filmu z roku 2015. Požádáme je, aby video pečlivě sledovali a po skončení ho podrobili krátké analýze (viz otázky na pracovním listu).

REFLEXE:

V závěrečné diskusi provedeme reflexi odpovědí jednotlivých skupin. Zaměříme se na lež jako na jeden ze základních faktorů propagandy a manipulace a společně hledáme odpověď na otázku: *Co znamená, když lže vrcholný politik, co může jeho jednání způsobit?* (V případě anexe Krymu můžeme zmínit např. tehdejší nejednotnost evropských politiků v pohledu na tuto událost, zdrženlivost při její interpretaci aj.)

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Projekt jsem realizovala ve dvou třídách – kvartě a sextě. Žáci neměli problém vybrat nejzajímavější citát o lži a zdůvodnit svou volbu (nejčastěji vybírali citáty od Martina Luthera a Dicka Francise). Všichni se aktivně zapojili do diskuse o lhaní. Ve svých názorech byli celkem otevření. Projekce videa zaujala všechny žáky včetně těch, kteří se o politiku příliš nezajímají, takže nebyl problém s následným rozborem. Během debaty o lhaní politiků část žáků tvrdila, že nevidí rozdíl mezi lhaním politiků a „nepolitiků“, což odůvodnila svým nezájmem o politiku. Většina označila lhaní veřejných činitelů jako nebezpečnější, protože ovlivňují život člověka jako občana určitého státu, resp. osob žijících v sousedních zemích. Na konci hodiny jsme se s žáky společně zamysleli nad vším, o čem jsme v hodině mluvili, a snažili se najít nějaké příklady využití lži v propagandě. V obou třídách bylo zjevné, že žáky téma zaujalo, protože diskuse nad jednotlivými otázkami byla natolik živá, že bylo občas potřeba ukončit ji z časových důvodů předčasně.

Markéta Haburová, Gymnázium Josefa Kainara, Hlučín

	MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / SOUČASNÁ RUSKÁ PROPAGANDA
FILM	KRYM, NÁVRAT DO VLASTI
	PRACOVNÍ LIST

LEŽ V PŘÍMÉM PŘENOSU

Úkol 1

Zamyslete se nad následujícími citáty a pokuste se je interpretovat. Vyberte jeden, který vás nejvíce zaujal. Svůj výběr zdůvodněte.

Nepravda je jako sněhová koule: čím déle ji válí, tím je větší.

Martin Luther

Nejnebezpečnější lži pocházejí od těch, kteří jim věří.

Dick Francis

Lež je lepší než pravda – umírá kvůli ní méně lidí.

Joseph Fouché

Lež zatěžuje paměť a je špatnou politikou. Odrazuje a podkopává důvěru na dlouhou dobu.

Stefan Garzyński

Lež je vždy o krok před pravdou.

George Orwell

Zdroj: <http://citaty.net/citaty-o-lzi/>

Úkol 2

Proveďte analýzu zhlédnutého videa.

1. Jak na vás působí Vladimir Putin na úvodní tiskové konferenci?

.....

.....

.....

2. A jak v interview s jedním novinářem?

.....

.....

.....

3. Které z těchto dvou vystoupení vám připadá autentičtější? Proč?

.....

.....

.....

KONFERENCE

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity si žáci uvědomí rozpor mezi antifašistickou rétorikou ruské propagandy a skutečným postavením ultrapravicových názorů v ruské politice. Úkolem žáků je zjistit na internetu identitu účastníků konference Mezinárodní ruské konzervativní fórum, která se konala v březnu 2015 v Petrohradě, a porovnat jejich radikálně pravicové názory s ruskými propagandistickými proklamacemi.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace, informatika a informační a komunikační technologie

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: VMEGS, OSV, MV

OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- si uvědomí rozpor mezi antifašistickou rétorikou ruské propagandy a skutečnými ultrapravicovými tendencemi v ruské politice;
- nebudou náchylní k neonacistickým a jiným nesnášenlivým postojům.

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST** do každé skupiny
- **LIST PRO PEDAGOGY**
- internet
- psací potřeby

POSTUP:

1. Po zhlédnutí videa rozdělíme žáky do menších skupin. Rozdáme jim **PRACOVNÍ LIST** a společně si přečteme zadání. Ujistíme se, že žáci úkolům rozumí, a necháme je pracovat.
2. V průběhu plnění úkolů procházíme mezi skupinami a jsme žákům k dispozici jako konzultanti.
3. Když mají žáci všechny úkoly splněné, přejdeme ke společné diskusi, ve které reflektujeme, co zjistili. Ptáme se: Kdo jsou účastníci konference? Co je spojuje? Zjistili jste, jak se daná konference jmenovala? Kdo a při jaké příležitosti ji pořádal? (odpovědi viz **LIST PRO PEDAGOGY**). Co si o konferenci myslíte?

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / SOUČASNÁ RUSKÁ PROPAGANDA	
FILM	KRYM, NÁVRAT DO VLASTI
AKTIVITA	

4. Upozorníme žáky na fakt, že ruská propaganda v rámci rusko-ukrajinského konfliktu často označuje – jak jsme viděli i ve výchozí ukázce z filmu – ukrajinskou stranu za fašisty a nacisty ohrožující nejen ruskojazyčné obyvatelstvo Ukrajiny, ale také Rusko samotné. Pro ilustraci můžeme přečíst několik citací a uvést jimi závěrečnou diskusi:

Připomeňme základní blbost Západu. Podporuje vraždící fašisty, kteří prohrávají a kteří buď skončí na šibenici, nebo budou souzeni u mezinárodního tribunálu za zločiny proti lidskosti, které spáchali.

(Zdroj: <http://e-republika.cz/article3019-Vra%C5%BE%C4%Bni-na-Ukrajn%C4%B-jeho-akte%C5%99i-a-jejich-cile>)

„Jsme pro to, aby Ukrajina byla jednotná, ale ne s touhle vládou, která se dostala k moci převratem a kterou ovládají fašisté,“ tvrdí Gračov, který na jinak neoznačené vojenské uniformě nosí hrdě na prsou několik vyznamenání a odznaků. (...)

„Musíme se bránit, protože z Kyjeva a Západu na nás chtějí útočit. Jednu válku nad fašisty už jsme vyhráli, půjdeme do ní klidně znovu,“ říká jeden z obyvatel stanového městečka.

(Zdroj: <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/zive-z-vychodu-ukrajiny-do-valky-s-fasisty-pujdeme-znovu/r~8094a73ac96e11e3b26d002590604f2e/>)

REFLEXE:

Ptáme se: Jak si tento rozpor v postoji k ultrapravicovým názorům vykládáte? Jak je možné, že se v zemi, která se zaštiťuje bojem proti fašismu, koná taková akce, navíc s účastí zástupců parlamentních stran? Proč podle vás ruská propaganda antifašistickou rétoriku používá? (Vzpomínky na druhou světovou válku stále vzbuzují silné emoce, Rusko je v této souvislosti vnímáno jako osvoboditel Evropy a ochránce jejích hodnot.) Lze nějakou stranu v rusko-ukrajinském konfliktu označit za fašistickou?

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem realizovala s 18 letými žáky. Dle mých předpokladů, vycházejících ze znalosti kolektivu, se objevily značné rozdíly v porozumění. Řada žáků velice dobře dešifrovala jednotlivé části, někteří byli zcela zmateni a jiní přijímali všechna sdělení jako celek a jakousi objektivní pravdu. Z důvodu náročnosti aktivity jsem omezila vyhledávání informací o účastnících na tři pro každou dvojici, což mi umožnilo přehrát ukázkou dvakrát. Snažila jsem se eliminovat jakékoli své komentáře či nápovědu, protože by to v tomto případě bylo manipulativní. O to cennější pak byly názory, ke kterým žáci dospěli zcela samostatně.

Ilona Horáčková, Střední průmyslová škola sdělovací techniky, Praha

KONFERENCE

22. března 2015 se v Petrohradě konala mezinárodní konference, které se zúčastnili například:

- Roberto Fiore, zakladatel a představitel italské strany Forza Nuova
- Nick Griffin, zakladatel a bývalý lídr Britské národní strany
- Udo Voigt, zástupce Nacionálně demokratické strany Německa (NPD)
- Eleftherios Sinadinos, reprezentant řecké strany Zlatý úsvit
- zástupci Evropské strany komunitaristů Millenium
- Jared Taylor, zakladatel a editor amerického webu American Renaissance
- Alexej Žuravljov, poslanec Státní dumy za stranu Jednotné Rusko
- Alexej Milchakov, ruský politický aktivista
- Udo Voigt, poslanec Evropského parlamentu za Národně-demokratickou stranu Německa

1. Zjistěte na internetu, jak se konference jmenovala, kdo ji pořádal a při jaké příležitosti se konala.
2. Jaké téma se podle vás na konferenci probíralo?
3. Zjistěte na internetu základní informace o uvedených účastnících a politických stranách.

KONFERENCE

22. března 2015 se v Petrohradě, v rámci velkolepých oslav kulatého výročí vítězství ve velké vlastenecké válce (tj. druhé světové válce), konalo Mezinárodní ruské konzervativní fórum. Fórum organizovala prokremelská strana Vlast (Rodina). Událost byla v ruském tisku prezentovaná jako „první a největší soustředění nacionálně orientovaných politických sil Evropy a Ruska“. **Fóra se zúčastnili** reprezentanti 11 evropských stran, které jsou označovány (nebo sebe samy označují) jako neonacistické, případně jako nacionálně-socialistické. Pozvání naopak nepřijali například lídři krajně pravicových stran z Francie a Holandska Marine Le Pen a Geert Wilders, což bylo některými politickými komentátory hodnoceno tak, že jim „jejich pověst není zcela lhostejná“ (J. Fištein).

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Jak se vyvíjel rusko-ukrajinský konflikt, kde jsou jeho počátky?

Prapůvodem konfliktu je ruské přesvědčení, že Ukrajina patří neodmyslitelně do ruské sféry vlivu a nemá sama právo rozhodovat o svém geopolitickém směřování. Odtud pocházejí i teze, že Ukrajina není skutečným státem, teze o nepřekonatelných rozdílech mezi západní a jihovýchodní Ukrajinou či o amerických a jiných agentech v kyjevské vládě, kteří se snaží připojit Ukrajinu k EU, aby tak oslabil Moskvu. Tato argumentace ovšem opomíjí fakt, že za čtvrt století ukrajinské samostatnosti se velká část tamějšího obyvatelstva s Ukrajinou jako samostatným státem identifikovala. Soubor identit ale není až tolik regionální. Jde spíše o konflikt mezi sovětskou a modernější mentalitou.

Na podzim roku 2013 odmítl tehdejší ukrajinský prezident Viktor Janukovyč pod tlakem Ruska podepsat asociační dohodu s EU. Značná část především městského a vzdělaného obyvatelstva vnímala tento krok jako důkaz, že nyní se Ukrajina vydá ruskou, autoritářskou cestou spojenou s korupcí a velkými sociálními rozdíly (jen málokterý Ukrajinec by dal přednost ruskému modelu společnosti před evropským). Na kyjevském centrálním náměstí Majdan Nezaležnosti se shromáždily tisíce protestujících. Obsadili radnici a Dům odborů, vybudovali zde stanová města a bariády. Pokus policejních těžkooděnců vyhnat demonstranty počátkem prosince 2013 neuspěl. Parlament proto schválil tzv. diktátorské zákony, které kriminalizovaly prakticky každého účastníka protestů. Požadavky protestujících se postupně radikalizovaly a po schválení těchto zákonů vyústily v požadavek odstoupení prezidenta. Srážky mezi demonstranty a policií byly stále násilnější. Vyvrcholení konfliktů přišlo v únoru 2014, když demonstrující odrazili za cenu několika desítek mrtvých další útok policie, v parlamentu se rozpadla vládní koalice a Janukovyč utekl do Ruska.

V Moskvě byl Majdan (respektive euromajdan) vnímán jako pokus o odtržení z ruské sféry vlivu, s následnou hrozbou vstupu do EU a NATO. A právě obavy, že vstupem Ukrajiny do Severoatlantické aliance by Rusko ztratilo základnu své flotily v Sevastopolu, sehrály významnou roli při rozhodování o anexi Krymu.

V návaznosti na všechny tyto události se v Kremlu zrodil projekt tzv. Novoruska, který by znamenal vytvoření pásma separatistických regionů od Charkova po Oděsu. Brzy se však ukázalo, že skutečně silné separatistické nálady panují na Ukrajině jen v Doněcku a Luhansku. Rusko od začátku spíše zkoušelo, co si může dovolit, než že by mělo přesný strategický plán. Tím spíše, že ruská ekonomika není dostatečně silná, aby dokázala živit tradičně dotované východoukrajinské regiony. Proto nyní také dochází k postupnému zmrazování konfliktu.

2. Jaká je dnes situace na Ukrajině?

V únoru 2015 vešla v platnost druhá mírová dohoda z Minsku, která měla zajistit příměří. Boje však neustály a separatisté dále útočili na ukrajinské jednotky. V roce 2016 se začalo v souvislosti se situací na Ukrajině hovořit o tzv. zamrzlém konfliktu. Příměří bylo neustále přerušováno vzájemnými střety mezi ukrajinským vojskem a separatisty. Rusko dalo opakovaně najevo, že nedopustí vojenskou porážku separatistů, i kdyby mělo do oblasti znovu poslat větší množství vojenských jednotek. Na druhou stranu Západ dal neméně jasně najevo, že jakýkoli útok povstalců by znamenal další zostření sankcí. Mezi oběma stranami panuje hluboká nedůvěra, obě jsou přesvědčeny, že ta druhá provede v dohledné době mohutnou ofenzivu. Krym se stále potýká s problémy se zásobováním, skokovým zdražením léků a dalšími problémy.

V prezidentských volbách v dubnu 2019 zvítězil herec Zelenskij, který se 73,22 % hlasů porazil dosavadního prezidenta Porošenka. Občané Ukrajiny tak dali najevo, že chtějí změnu. Zelenskij a jeho spolupracovníci prosazují řadu reforem, jejichž prostřednictvím chtějí posílit mezinárodní postavení země a vyřešit problémy, se kterými se země dlouhodobě potýká (korupce, špatná ekonomická situace, média ve vlastnictví oligarchů). Oligarchové se však i nadále snaží ovlivňovat politický život, a především bránit své ekonomické zájmy. Ukrajina potřebuje zejména čas na to, aby se reformy ujaly v praxi a stala se z ní stabilní demokratická země.

3. Kdo je Vladimir Putin, jaká je jeho minulost?

Rodák z Leningradu **vystudoval práva** a hned po studiích začal pracovat pro **KGB**. V letech 1985–1990 působil na výzvědné depozituře v Drážďanech, kde zažil také pád komunismu. Po návratu do Petrohradu **za-**

čal **pracovat pro nového petrohradského primátora** Anatolije Sobčaka. Uplatnil svou znalost němčiny a vedl oddělení pro zahraniční obchodní spolupráci. Poté, co jeho patron prohrál v roce 1996 volby, se přestěhoval do Moskvy, kde nejdříve **pracoval v kontrolním odboru Kremlu** a později byl jmenován **šéfem kontrarozvědky FSB**.

Končící prezident **Boris Jelcin** si ho v roce 1999 vybral za nástupce a jmenoval ho **premiérem**. Jeho popularitě výrazně napomohl vpád čečenských radikálů do Dagestánu a výbuchy obytných domů v Moskvě, kdy mohl vystoupit jako zastánce tvrdé ruky. V té době zastupoval odstoupivšího Jelcina. Opozice se nestihla zorganizovat a do té doby málo známý politik získal v následujících prezidentských volbách téměř 53 procent hlasů.

V prvních letech **v prezidentské funkci** provedl reformu, která snížila daně a zjednodušila systém jejich odvodů, což vedlo k rozvoji podnikání. Současně Putin výrazně **zredukoval vliv oligarchů**, především těch, kteří vlastnili média. **Dostal pod kontrolu téměř všechny televizní kanály a postupně i velká vydavatelství**. Na klíčových státních postech se začali objevovat jeho přátelé z Petrohradu a KGB. Ti, kteří oficiálně nevstoupili do politiky, rychle zbohatli coby podnikatelé. Nicméně v Putinových prvních dvou funkčních obdobích **vzrostly reálné příjmy obyvatel** více než dvakrát a úroveň chudoby klesla na polovinu, což zajistilo jeho popularitu a stabilitu režimu.

Mezi lety 2008 a 2012 **si vyměnili křesla s Dmitrijem Medveděvem** a působil jako premiér. Další rošáda se uskutečnila v roce 2012, kdy se **opět vrátil do Kremlu**. To ovšem vyvolalo mezi částí Rusů rozhořčení. Během zimy 2011–2012 proběhla celá **řada masových demonstrací** v Moskvě a dalších velkých městech. Hnutí se ale postupně vyčerpalo a i vinou represí se prakticky rozpadlo. Výsledkem bylo další utišení kontroly nad médii a diskreditační kampaň proti opozici, včetně soudních procesů.

4. Jaká je aktuální politicko-spoločenská situace v Rusku?

Ukrajinská krize, zavedení sankcí, protisankcí, a zejména **pád cen ropy** citelně zasáhly ruské obyvatelstvo. **Rubl ztratil prakticky polovinu své hodnoty**, což výrazně zvedlo ceny domácí techniky, ale i potravin. Pro velkou část obyvatelstva se stala nedostupnou například zahraniční dovolená, ať již z dů-

vodů finančních, anebo kvůli zákazu vycestování pro příslušníky silových složek.

Bez ohledu na to ale zůstává **podpora Vladimira Putina vysoká**, zhruba na úrovni 70 procent. Do značné míry jde o mobilizaci národa kvůli anexi Krymu, která je úspěšně přiživována propagandou o nepřátelských úmyslech USA, zahánějící Evropě plné homosexuálů apod. **Režim** jako takový **čelí hned několika výzvám**. **Potřebuje si udržet loajalitu elit**, které ji často vyměňují za možnost nekontrolovaně se obohacovat. Množství peněz je ale nyní nižší, proto nastupuje konkurenční boj, který má ukázat těm, kteří si zvykli mít byty v Londýně a děti na studiích na Harvardu, že pokud nebudou ještě loajálnější, mohou přijít o vše.

Důsledkem současné krize je také **zúžení vnitřního kruhu kolem Vladimira Putina**. Jestliže před pár lety měl tým jeho nejbližších spolupracovníků cca 15–20 členů, nyní se při rozhodování opírá zhruba o šest až osm lidí, většinou z řad silových složek. Konečné slovo přitom zůstává jemu.

5. Proč má Rusko, potažmo Vladimir Putin takový zájem o Krym a východní území Ukrajiny?

Jak už bylo zmíněno v první otázce, jde především o to, že ve vnímání Vladimira Putina a lidí z jeho okruhu je **Ukrajina integrální součástí tzv. ruského světa**, tedy oblasti, která patří do sféry vlivu Moskvy. Ukrajinské proevropské tendence by podle těchto osob mohly vést k marginalizaci Ruska, a dokonce k jeho rozdělení. Z tohoto hlediska hovoří někteří kremelští představitelé v souvislosti s Ukrajinou o „preventivním úderu“, který má za cíl zvýšit bezpečnost Ruska. Výraznou roli při rozhodování o anexi Krymu hrálo **vojenské hledisko**. V sovětské mytologii byl poloostrov označován za „nepotopitelnou letadlovou loď“. Představa, že by Ukrajina a potažmo Krym mohly vstoupit do NATO, a ruská Černomořská flotila by tak přišla o základnu v Sevastopolu, ruské generály upřímně děsila. Sama **východní Ukrajina pro Rusko žádnou zvláštní hodnotu nemá**, jde o dotované regiony. Rozdmýchání zdejších nepokojů bylo míněno především jako **páka na Kyjev**, aby zapomněl na euroatlantické ambice.

Ideologické zdůvodnění anexe bylo vymyšleno až zpětně. Vladimir Putin byl nejspíše prvním novodobým politikem, který Krym označil za kolébku křesťanství, když připomněl, že byl na poloostrově po-

křtěn svatý Vladimír. Stejně tak neznělo přesvědčivě ani jeho obvinění Západu z dvojitého standardu s poukazem na to, že USA taktéž anektovaly Texas ležící u Mexika, tak proč by něco takového nemohlo provést Rusko v případě Krymu.

6. Jaká je aktuální situace na Krymu?

Splnila se očekávání, která krymští Rusové měli od připojení k Rusku?

Krátce po svém připojení k Rusku prožíval Krym složité období. Důvodem byla především závislost na pevninské Ukrajině ohledně dodávek elektřiny, vody a dalších komodit. Spojení s Ruskem přes Kerčský průliv bylo nedostatečné, a zejména v zimních měsících i nespolehlivé. Rusko proto investovalo nemalé částky do modernizace infrastruktury. Opravují se silnice, modernizují se nemocnice, staví se nové mosty. V hlavním městě Simferopolu jezdí zbrusu nové ruské autobusy a tamní mezinárodní letiště dostalo novou halu. Pro „obyčejné“ lidi je největším problémem špatný stav krymské ekonomiky. Velmi vzrostly životní náklady v důsledku růstu cen potravin, léků, benzínu a dalšího zboží každodenní spotřeby. V úvahu je nutné brát také skutečnost, že řada lidí přišla po ruské anexi o práci. Lidé nedůvěřují místním institucím, ale stále přetrvává značná důvěra v ruské orgány v čele s Vladimírem Putinem. Nesmíme zapomínat ani na to, že řada obyvatel trpí perzekucí. Jedná se například o krymské Tatary a kritiky ruské anexe.

7. Kdo je autorem filmu Krym, návrat do vlasti? Co vedlo k jeho natočení a jakému publiku byl určen?

Myšlenka natočit film vysvětlující, proč Rusko anektovalo Krym, se vcelku jistě zrodila přímo v Kremlu, který velmi důkladně kontroluje obsah ruských televizí a každý týden rozhoduje, co může být odvysíláno ve zprávách.

Autorem snímku je **Andrej Kondrašov**, novinář Rossija 1, jenž má zkušenosti ze střední Asie a Kavkazu. Nešlo o jeho první filmářský počín. Již dříve natočil „dokument“ o oligarchovi Borisi Berezovském, ve kterém bývalého majitele ruského Prvního kanálu obvinil z financování čečenských separatistů. Coby jeden z moderátorů zpráv ruské státní televize **patří mezi nejprověřenější ruské novináře**, takže když se rozhodovalo o tom, kdo film natočí, volba padla na něj.

Snímek byl určen **primárně domácímu publiku**, ale byl nahrán na YouTube a otiulikován do mnoha jazyků. Představuje zhmotnění ruské oficiální verze popisovaných událostí. Jeho vznik zapadá do kremelské komunikační strategie, jejíž základ tvoří právě propaganda.

8. Lze film Krym, návrat do vlasti považovat za propagandistický? Jaké používá postupy?

Film je **jednoznačně propagandistický**, během téměř tří hodin nenaleznete jediný hlas, který by zpochybňoval právo Ruska anektovat Krym. Vystupují zde **výhradně proruští aktivisté a politici**, nikdo z opačné strany nedostane slovo. **Euromajdan** je zde **líčen jako neústavní převrat**, inspirovaný Západem. **Zásah ruské armády** je naopak **líčen jako odvrácení masakru**, který by nastal, pokud by na Krym dorazili údajní bojovníci Právěho sektoru. Skoro polovinu filmu zabírá **rozhovor s Vladimírem Putinem**, jenž není nijak konfrontován s nepříjemnými otázkami. Velká část záběrů, které **mají vyvolat emoce a pocit sounáležitosti s hrdiny filmu**, je rekonstrukcí, označení, že nejde o reálné záběry, se často objevuje se zpožděním, takže **většina diváků předpokládá, že jde o autentické nahrávky**. Film používá i klasické postupy bulvárních dokumentů z dílny amerických soukromých kanálů: **dramatický hlas hlavního komentátora, ostré střihy, bombastickou infografiku, znepokojivou hudbu**. Používají se také **kýčovité záběry** na západ slunce, hrající si děti a podobně. To vše v kontrastu se záběry z bojů na Donbasu, u kterých ovšem není jasné, odkud jsou. Ve filmu se také často tvrdí, že jen zásah ruské armády zabránil podobným hrůzám na Krymu, nemluví se ovšem o tom, že to byli právě dobrovolníci z Krymu, kteří vojenský konflikt na východní Ukrajině rozpoutali.

9. Jakou událost ukázka z filmu Krym, návrat do vlasti zachycuje? Je její zpracování objektivní?

Pokusů o obsazení mezinárodního letiště v Simferopolu bylo hned několik, úspěšný byl až ten poslední, jehož rekonstrukci ukazuje i film. Ovšem **důvod tohoto obsazení**, který je uveden v ukázce, tj. že kyjevská vláda chtěla poslat letadla s vojáky, **je poněkud pochybný**, nic takového nikdy nebylo prokázáno. Tím spíše, že tou dobou ukrajinská armáda měla jen velmi malé množství loajálních a bojeschopných jed-

notek. Rozhodně ne dostatečné množství, které by se mohlo postavit dobře vycvičené a v bojích na Kavkaze zocelené ruské armádě. Stejně tak film tvrdí, že obsazení letiště si nikdo ani nevšiml, i když na vzletové dráze měly být umístěny sudy s palivem. Nicméně hlavní je, že **film uvádí, že klíčové infrastrukturní objekty byly obsazeny regulární ruskou armádou**, nikoli nějakými domobranci. To v ukázce jasně přiznává Vladimir Putin, když říká, že na Krym byly přesunuty jednotky speciálního určení, které vůbec nebyly součástí Černomořské flotily. Nemluvě o tom, že v dohodě o pobytu této flotily rozhodně není nic o tom, že by ruští vojáci měli právo obsazovat krymské mezinárodní letiště.

10. Vladimir Putin v ukázce otevřeně přiznává přítomnost ruských vojáků a rozvědky na Krymu v době separatistických bojů, přestože ji dříve, když tyto boje probíhaly, popíral. Jak lze jeho jednání zhodnotit?

V době anexe Krymu Vladimir Putin tvrdil, že lidé v uniformách jsou členy krymské domobrany a uniformy si mohli koupit v jakémkoli army shopu. Již o měsíc později ale přiznal, že šlo o jednotky ruské Černomořské flotily, takže **výpověď ve filmu nebyla žádným překvapením**. Kreml nyní především zdůrazňuje, že jednotky byly na Krymu podle platné smlouvy o pobytu této flotily a že jejich počet nepřesáhl stanovený limit. Nevysvětluje ovšem, **kde získala Černomořská flotila právo obsadit budovu krymského parlamentu nebo blokovat ukrajinské jednotky** na jejich základnách. Zatímco **ve světě tato otevřená lež vyvolala pobouření, v Rusku není braná jako nic zvláštního**. Putinovi stoupenci prezidenta naopak chválí za to, jak pěkně Ukrajinu a Západ oklamal. Tajné nasazení armády má v Rusku ostatně bohatou historii z dob Sovětského svazu, kdy byly sovětské jednotky utajeně nasazeny do bojů v korejské válce, na Středním Východě nebo i v Africe.

11. Jak se k jeho jednání staví mezinárodní společenství? Reagovalo nějak na obsah filmu a prezidentovy protichůdné výroky?

Film byl **otitulkován v téměř 30 jazycích**, existuje i česká verze. Na YouTube má přes sedm milionů zhlédnutí, což ovšem vzhledem k původním plánům není až tak mnoho. Příčinou je zřejmě především **neúměrná délka filmu** a to, že samo **téma celosvětově**

nezajímá zase tolik lidí, kteří jsou ochotni u počítače strávit téměř tři hodiny. Reakce ze strany Ukrajiny byla očekávaně negativní, premiér Arsenij Jaceňjuk navrhl film **použít jako jeden z důkazů při budoucím projednávání anexe Krymu u mezinárodního soudu v Haagu**. Také mluvčí amerického ministerstva zahraničí Jen Psaki prohlásila, že film je ve skutečnosti přiznáním Ruska k vojenskému vměšování se do záležitostí Ukrajiny. Nejvíce komentářů ve světovém tisku vyvolal **výrok Vladimira Putina** v rozhovoru, kdy **přiznal, že během anexe nechal uvést do pohotovosti ruský jaderný arzenál**. Jinak se ale film nijak významnou událostí nestal.

12. Jak lze interpretovat proputinovské postoje některých českých politiků? Jsou v souladu s postojem české vlády?

Česká vláda vnímá anexi Krymu jako **porušení mezinárodního práva**, vládu v Kyjevě považuje za **legitimní** a **odsuzuje ruskou podporu donbaským separatistům**. Česká vláda také **nebránila zavedení sankcí vůči Kremlu**, zde jí rozhodování usnadňovalo to, že český export do Ruska činí méně než pět procent celkového zahraničního obchodu, a tudíž nemusela čelit výrazné lobby, která by sankce odsuzovala. České politiky podporující nebo alespoň chápající ruské motivy můžeme rozdělit do několika kategorií. Jednou skupinou jsou **komunisté**, k Rusku tradičně inklinující, **solitéři** typu bývalého senátora Jiřího Vyvadila či **někteří představitelé ultrapravic** typu Národní demokracie nebo i někteří politici strany Svobodných. Ti jsou ale v zásadě marginální. Další skupinou jsou **politici napojení na byznys**, kteří mají v Rusku obchodní zájmy, jako ministr průmyslu Jan Mládek a další. Samostatnou kapitolou je **prezident Miloš Zeman**, který sice na jaře 2014 navrhoval vyslání vojsk NATO na Donbas, již o několik měsíců později ale otočil a kritizoval zavedení sankcí jako **nemyslné a kontraproduktivní**. V rozporu s přáním vlády prezident také odjel na oslavy konce druhé světové války do Moskvy jako jeden z mála evropských státníků. Jakkoli jeho výroky ruská média velmi ráda citují – a naopak na Ukrajině vyvolávají pobouření –, je důležité, že **naši diplomaté v obou zemích zdůrazňují, že za zahraniční politiku je zodpovědná vláda** a vykonává ji ministr zahraničí.

13. Dá se odhadnout budoucí vývoj rusko-ukrajinského konfliktu? Je reálné, že Rusko ohrozí i další státy?

Současný vývoj momentálně spěje k zmrazení konfliktu podle vzoru Náhorního Karabachu nebo Podněstří. Moskva nehodlá připustit vojenskou porážku separatistů, ale stejně není ochotna (a nejspíš ani schopna) konflikt dále eskalovat. Problém není ani tak vojenský, ruská armáda je po dvou čečenských válkách a částečně dokončeném přezbrojení schopna slabé ukrajinské síly zdolat, ale ruská ekonomika není schopna tato území živit. Rusko v zásadě čeká, že se Ukrajina ekonomicky zhroutí a poté se bude možné s kyjevskou vládou, ať v ní bude kdokoli, dohodnout. Kyjev se potýká s hlubokou ekonomickou krizí a potřebou provést základní reformy, které omezí vliv oligarchů. Ti se tomu ale pochopitelně brání. Z toho také vyplývá, že bez ohledu na rétoriku zejména poslanců, již veleli dobrovolnickým oddílům, Ukrajina nemá sílu na ofenzivu na Donbasu.

Rusko by mohlo ohrozit jiné státy, v první řadě Pobaltí, za několika podmínek: 1) existuje zde výrazná skupina, která se identifikuje více s Ruskem než se státem, ve kterém žije, 2) tato skupina má pocit, že ve spojení s Ruskem se jí povede lépe, 3) stane se nějaká událost, která donutí nerozhodnou většinu přidat se na ruskou stranu. Ani jedna z těchto podmínek dnes v Pobaltí splněna není, jakkoli jsou obavy tamních obyvatel na místě. Ostatně mobilizace proruského obyvatelstva na Krymu byla ve značné míře produktem ruské televize, která popisovala euromajdan coby hnutí fašistů, kteří všem zakázou používání ruštiny a budou je nutit vzývat Stěpana Banderu.

Odpovědi vypracoval:

Ondřej Soukup, novinář a publicista

Odkazy:

DVTV – rozhovor s analytičkou Ivanou Smoleňovou
<http://video.aktualne.cz/dvttv/cil-ruske-propagandy-ze-pravda-neexistuje-rika-analyticka/r~56783a-8c19b01e5b1d8002590604f2e/>

HlídacíPes.org
www.hlidacipes.org

StopFake.org
<http://www.stopfake.org/en/news/>

Doporučená literatura:

SMOLEŇOVÁ, I.: The Pro-russian Disinformation Campaign In The Czech Republic And Slovakia. Dostupné on-line na <http://www.pssi.cz/publications/39-the-pro-russian-disinformation-campaign-in-the-czech-republic-and-slovakia.htm>
 SOUKUP, O.: Ukrajina mezi Evropou a bandity. Dostupné on-line na <https://067.cz/archiv/2/ukrajina-mezi-evropou-a-bandity.html>
 POMERANTSEV, P.: Nothing Is True and Everything Is Possible: The Surreal Heart of the New Russia. PublicAffairs, New York 2014. (česky vychází v listopadu 2015)

Poslední aktualizace 03/2020

RUSKO-UKRAJINSKÁ INFORMAČNÍ VÁLKA

Josef Pazderka / Česká republika / 2015 / 7 min.

Reportáž zpravodaje České televize Josefa Pazderky se zabývá podobami ruské propagandy v souvislosti s válkou na Ukrajině. Ruská vláda investuje do propagandy stamiliony dolarů a neštítí se ani vyloženě lživých informací, jako v případě, kdy prezentovala syrského uprchlíka jako ukrajinského chlapce, který měl být zraněn na letišti v Doněcku. Členové ukrajinského nevládního projektu StopFake evidují desítky podobných případů lživého televizního zpravodajství, jejichž cílem je vytvořit v divákovi emocionální bariéry, po kterých už není žádný dialog možný.

CO JE NA FOTOGRAFII?

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity si žáci uvědomí snadnost zneužití fotografie k manipulaci s příjemcem. Dostanou fotografii a zodpoví jednoduché otázky směřující k tomu, co na ní vidí. Následně své odpovědi porovnají s jejím reálným obsahem. V závěru aktivity pak diskutují o snímcích uveřejněných na serveru Examiner.com, které byly zneužity ruskou propagandou v rámci rusko-ukrajinského konfliktu.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, VMEGS, OSV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- si uvědomí snadnost zneužití fotografie k manipulaci s příjemcem;
- jsou kritičtí k mediálnímu sdělení.

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce)

POMŮCKY:

Pro každého žáka:

- PRACOVNÍ LIST 1
- PRACOVNÍ LIST 2
- psací potřeby

POSTUP:

1. Rozdáme žákům **PRACOVNÍ LIST 1** s fotografií. Každý samostatně odpoví na otázky:

1. Co je na fotografii?
2. Kdy přibližně byla pořízena?
3. Proč byla pořízena?
4. Kdo ji vyfotil?

Poznámka: Fotografie zachycuje běloruského prezidenta Alexandra Lukašenka učícího francouzského herce Gérarda Depardieu kosit trávu. Snímek vznikl v létě 2015, kdy Depardieu navštívil Lukašenka v jeho letním sídle.

2. Rozdělíme žáky do skupin, ve kterých si vzájemně sdělí své odpovědi. Mluvčí jednotlivých skupin pak shrnou, co jejich členové napsali.

3. Následuje **projekce reportáže**.

4. Ujistíme se, že žáci obsahu reportáže porozuměli.

5. Poté žákům odhalíme pravý obsah fotografie.

REFLEXE:

Podle čeho jste fotografii posuzovali? Do jakého kontextu jste si ji zasadili? Proč? Zmíníme vliv osobních zkušeností, aktuálních společenských témat i předsudků a stereotypů. Na závěr žákům rozdáme **PRACOVNÍ LIST 2** – pět fotografií z webu Examiner.com – Russia's top 20 lies about Ukraine – a společně nad nimi diskutujeme.

Poznámka: Jako nejefektivnější nástroj k ověřování původu fotografií doporučují experti Google Images (vyhledávání obrázků přes Google s využitím funkce Vyhledávání podle obrázků).

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušela s žáky 4. ročníku. Žáci nejdříve odpovídali na otázky pod fotografiemi v pracovních listech samostatně a následně ve skupinách. Skupiny přicházely s různými tvrzeními, na která ostatní reagovali. Po ukončení diskuse jsme si pustili vybraný úsek reportáže. Po projekci žáci dostali druhý pracovní list a diskutovali o tom, co na fotografiích vidí, co na nich není nebo jak mohly být upraveny. Žáci také uváděli příklady fotografií a videí, které byly upravovány a sdíleny veřejně. Někteří z nich znali Google Images či web StopFake.org a upozornili spolužáky na další zajímavé podvrhy. Aktivita žáky velmi zaujala. Živě diskutovali o současných médiích a o fotografiích a videích, které se šíří po Facebooku. Vysvětlili jsme si pojmy jako manipulace, agitace, propaganda. Řada z nich byla už před realizací aktivity velmi kritická k běžným sdělovacím prostředkům. Na konci hodiny se zdálo, že se nad médii kriticky zamýšlejí všichni.

Lenka Haviarová, Gymnázium a SOŠ dr. V. Šmejkal, Ústí nad Labem

CO JE NA FOTOGRAFII?

Zdroj: Profimedia.cz

Odpovězte na následující otázky:

1. Co je na fotografii?
2. Kdy přibližně byla pořízena?
3. Proč byla pořízena?
4. Kdo ji vyfotil?

CO JE NA FOTOGRAFII?

DONETSK, UKRAINE WAS NOT BURNED DOWN

FAKE PHOTO TO THE LEFT WAS
PHOTOSHOPPED USING THIS IMAGE

26 May 2014

В Донецке война: обстрел из истребителей, люди убегают из своих домов, сожженные автомобили, множество раненных (ФОТО)

Донецк, Май 26 (Навигатор, Викторин Литовченко) – В Донецке расширяется район боевых действий, растет

Fotografie upravená ve Photoshopu, vydávaná za snímek zachycující Donětsk vypálený ukrajinskou armádou.

THIS IS NOT SLAVYANSK, UKRAINE

IT'S MEXICO

Politikus.ru

ГЛАВНАЯ В МИРЕ В РОССИИ СЕРВИСЫ У НАС АРМИЯ СТАТЬИ ВИДЕО ЭНЦИКЛОПЕДИЯ

Городской морт Славянска переполнен трупами укровоенных, нацгвардейцев и правосеков

17.05.2014, 17:48 • Окружающий мир • Пресс • 78100 • Ком.: 72 • Поделиться в соц. сетях

Focus on Mexico... NBCNEWS.com

Mexico morgues crowded with drug-war dead

Bodies awaiting autopsy tell the story of an escalating drug war

Look at about Mexico's grim death toll

Share Print Email Facebook Twitter

Associated Press

Updated 11:00 AM CDT May 17, 2014

CIUDAD JUAREZ, Mexico — Deaths from the escalating drug war.

The situation here is so grim that many people are afraid to go out at night. They fear they will be killed or kidnapped. The bodies are piled up in a plastic grocery bag and thrown in a hole in the ground. The bodies are so many that the police have to use a crane to lift them out of the ground.

As with most murders in Ciudad Juarez, police found no weapons, no weapons. Only the battered corpse of the dead man's body was found. The body was so badly damaged that it was difficult to identify.

"Every organ speaks," says Dr. Maria Concepcion Medina, who greatly resists pulling faces from the head of her dead, disfigured victims in a word. The dead man's thick mouth and eyes still seem to pray for relief.

Bodies awaiting autopsy are piled up in refrigerators at the morgue in the border city of Ciudad Juarez, Mexico.

Márnice v mexickém městě Ciudad Juarez, která byla prezentovaná jako městská márnice v ukrajinském Slavjansku, údajně plná těl ukrajinských vojáků / příslušníků ukrajinské národní gardy.

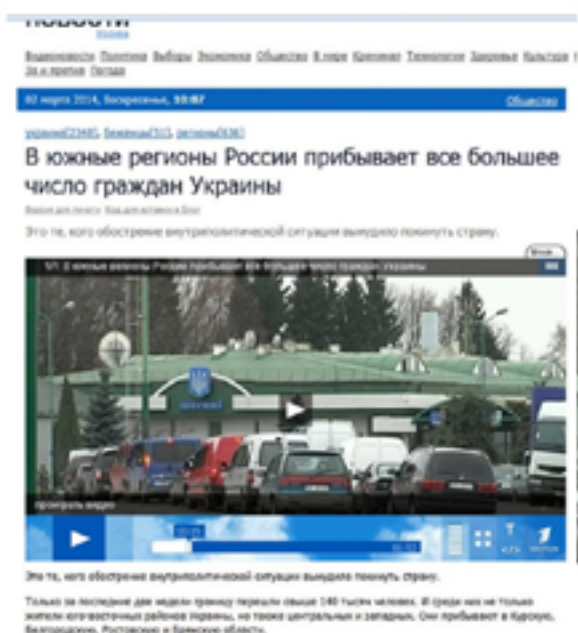
THIS IS NOT DONBASS, UKRAINE

IT'S AN IMAGE FROM A FEATURE FILM

Fotografie z hraného filmu, prezentovaná jako snímek skutečného dítěte z ukrajinského Donbasu, které osiřelo v důsledku bojů ukrajinské armády.

THIS IS NOT A BORDER CROSSING BETWEEN
UKRAINE AND RUSSIAN FEDERATIONIT'S A BORDER CROSSING BETWEEN
UKRAINE AND POLAND.
THERE IS NO MASS EXODUS OF
UKRAINIAN CITIZENS
TO RUSSIAN FEDERATION

Ruské televizní stanice informovaly o hromadném odchodu ukrajinských občanů do Ruské federace. K potvrzení této očividně nepravdivé zprávy byly použity fotografie a videa pořízené na polsko-ukrajinském hraničním přechodu

**THIS IS NOT A UKRAINIAN DRONE
DESTROYED IN DONETSK, UKRAINE**

**IT'S AN AZERBAIJANI DRONE
SHOT DOWN IN NAGORNO KARABAKH**

В верном азербайджанской стороны (беспилотник не азербайджанский) смущает отсутствие ответа в вопросе, тогда чей же? Принимаем факт падения самолета, военное ведомство Азербайджана должно дать ясный ответ – откуда он залетел в Азербайджан? В противном случае, мы должны решить, что ПВО и ВВС Азербайджана прикрывают свой клев, раз на линии фронта летают НПОУ, – говорится в статье на сайте азербайджанского информационного агентства «Турани».

Toto není ukrajinský dron sestřelený proruskými teroristy/separatisty. Jedná se o ázerbájdžánský dron sestřelený v Náhorním Karabachu.

Zdroj: <http://www.examiner.com/list/russia-s-top-20-lies-about-ukraine>

POPISKY

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity si žáci uvědomí snadnost zneužití mediálního sdělení k manipulaci s příjemcem. Pracují ve skupinách, přičemž všechny skupiny dostanou stejné fotografie a na základě tří různých zadání k nim vytvoří popisky. V závěru aktivity pak na stránkách StopFake.org vyhledají konkrétní snímky a videa, které byly použity ruskou propagandou v rámci rusko-ukrajinského konfliktu.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace, informatika a informační a komunikační technologie

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, VMEGS, OSV

OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- si uvědomí snadnost zneužití fotografie k manipulaci s příjemcem;
- podle zadání vytvoří popisky k fotografiím;
- vyhledají na internetu zadanou stránku a diskutují o jejím obsahu;
- jsou kritičtí k mediálnímu sdělení.

DĚLKA: 40 min. (včetně projekce)

POMŮCKY:

- PRACOVNÍ LIST 1a pro třetinu skupin
- PRACOVNÍ LIST 1b pro třetinu skupin
- PRACOVNÍ LIST 1c pro třetinu skupin
- internet
- psací potřeby

POSTUP:

1. Rozdělíme žáky do menších skupin a rozdáme jim PRACOVNÍ LIST s fotografiemi. Třetině skupin dáme verzi 1a, druhé třetině verzi 1b a třetí třetině verzi 1c. Na základě zadání vytvoří skupiny popisky k fotografiím. Fotografie na pracovních listech jsou stejné, ale zadání se liší. Dbáme proto na to, aby si skupiny pracovní listy vzájemně neporovnávaly.
2. Necháme skupinám dostatečný čas na vypracování úkolu. Když jsou žáci hotoví, prezentují mluvčí skupin popisky, které vytvořili.

3. Poté společně diskutujeme – ptáme se žáků, jak se jim pracovalo, zda jsou s výsledky své práce spokojeni, zda cílili na emoční, nebo racionální stránku budoucích čtenářů, jestli se jim podle jejich názoru podařilo naplnit zadání.

4. Následuje **projekce reportáže**.

REFLEXE:

Reflexi provedeme formou diskuse. Odhalíme žákům, že pracovali podle tří různých zadání. Klademe otázky typu: *Jak jste vytvářeli „pravdivý“ popis? Jak jste posuzovali, co je pravda? Poskytly vám fotografie dostatek informací, abyste mohli vytvořit objektivní popisky? Bylo jednodušší pracovat s jasným zadáním, nebo bez něj? Je podle vás správné, když novináři vytvářejí své reportáže podle zadání? Na závěr vyzveme žáky, aby si otevřeli stránku StopFake.org (<http://www.stopfake.org/en/russia-s-top-lies-about-ukraine-part-1/>) a přejdeme v diskusi k tomu, jak snadné je zneužít fotografii k manipulaci s příjemcem.*

Poznámka: Stránka je v angličtině. Před jejím otevřením upozorníme žáky, že některé snímky, které jsou zde publikovány, jsou drastické.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušel s žáky maturitních ročníků, kteří navštěvují seminář základů společenských věd. Část z nich zhlédla minulý školní rok film o ruském pohledu na obsazování Krymu, díky tomu měla se zadaným tématem určitou zkušenost. Zadání úkolů v pracovních listech bylo nutné pořádně dovysvětlit, protože zejména u průměrných žáků a žáků bez kreativity vyvolalo dost velký zmatek. Nakonec se však zapojili. Zejména skupina, která zpracovávala pracovní list 1b, se dokázala „navnadit“ a vymyslela zajímavé titulky. Aktivita určitě vyžaduje dobrou přípravu učitele, aby bylo možné v následné diskusi žákům vysvětlit, jak je dané téma v praxi důležité.

Vladimír Kojan, Gymnázium J. V. Jirsíka, České Budějovice

POPISKY

Vytvořte popisky k následujícím fotografiím. Při jejich psaní buďte objektivní, držte se výhradně jen pravdy.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zdroj: Profimedia.cz

POPISKY

Vytvořte popisky k následujícím fotografiím. Vaším cílem je přesvědčit veřejnost o záslužných aktivitách Ligy na ochranu koček. Zdůrazněte obětavou pomoc, kterou členové této organizace dnem i nocí věnují kočičím mazlíčkům. Šiřte pozitivní zprávy o této organizaci dál, ať o její bohubilé činnosti všichni vědí!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zdroj: Profimedia.cz

POPISKY

Vytvořte popisky k následujícím fotografiím. Vaším cílem je přesvědčit veřejnost o tom, že Liga na ochranu koček místo pomoci opuštěným domácím mazlíčkům tato zvířata prodává farmaceutickým firmám na laboratorní pokusy. Liga se tváří, že hájí práva zvířat. Ve skutečnosti zvířata zabíjí. Nepřipustte, aby veřejnosti lhala!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zdroj: Profimedia.cz

TROJÍ IDENTITA

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity si žáci uvědomí snadnost manipulace mediálním sdělením a potřebu ověřovat si informace z více zdrojů. Žáci jsou rozděleni do tří skupin. Každé bude přidělena jedna ze tří identit, pod kterými byla ruskými médii prezentována jedna a tatáž osoba, a každá skupina zodpoví jednoduché otázky týkající se toho, koho reprezentuje a s jakým cílem přijela tato osoba na Ukrajinu. V další práci se pak seznámí s pěti otázkami zásadními pro analýzu mediálního sdělení.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, VMEGS, OSV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- si uvědomí možné nástroje a postupy propagandy;
- si uvědomí důležitost ověřování informací z různých zdrojů;
- diskutují o cílech ruské putinovské propagandy;
- rozvíjejí svou mediální gramotnost a jsou kritičtí k mediálnímu sdělení.

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce)

POMŮCKY:

- PRACOVNÍ LIST 1a
- PRACOVNÍ LIST 1b
- PRACOVNÍ LIST 1c
- PRACOVNÍ LIST 2
- LIST PRO PEDAGOGY
- psací potřeby

POSTUP:

1. Před zhlédnutím úvodní reportáže rozdělíme žáky do tří skupin. Jedna skupina dostane **PRACOVNÍ LIST 1a**, druhá **PRACOVNÍ LIST 1b** a třetí **PRACOVNÍ LIST 1c**. Na pracovních listech jsou uvedeny různé identity, pod nimiž byl několika ruskými médii v dubnu 2014 prezentován muž, který vystupoval pod jménem Andrej Petkov. Dbáme na to, aby skupiny nevěděly, že dostaly různá zadání.
2. Ujistíme se, že skupiny textům rozumí.

	MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / SOUČASNÁ RUSKÁ PROPAGANDA
FILM	RUSKO-UKRAJINSKÁ INFORMAČNÍ VÁLKA
	AKTIVITA

3. Žáci ve skupinách zodpoví bazální otázky:

1. Kdo je Andrej Petkov?
2. Odkud přijel na Ukrajinu a proč?

4. Když jsou žáci hotoví, vyzveme je k prezentaci jejich odpovědí – kdo je podle nich Andrej Petkov?

5. Poté žáky seznámíme s úryvkem rozhovoru s reportérem Josefem Pazderkou, který celou kauzu popisuje (**LIST PRO PEDAGOGY**), a společně diskutujeme.

REFLEXE:

Rozdáme do původních skupin **PRACOVNÍ LIST 2** s pěti klíčovými otázkami, jak číst mediální sdělení, a společně provedeme analýzu informací, které se žáci dočetli na pracovních listech.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem použila ve společenských seminářích s žáky 3. a 4. ročníku vyššího gymnázia. Než jsme začali, přiblížila jsem žákům alespoň orientačně pozadí rusko-ukrajinského konfliktu, aby lépe porozuměli souvislostem. Použila jsem k tomu několik otázek, na které jsme společně hledali odpovědi – ne vždy jednoznačné –, například: *Proč se Rusko mocensky zajímá o Ukrajinu? Jak se Rusko angažuje v rusko-ukrajinském konfliktu? Kdo jsou prorůstí separatisté a čeho chtějí dosáhnout? Kdo jsou ukrajinští nacionalisté a čeho chtějí dosáhnout?* Poté jsme pokračovali podle postupu. Osvědčilo se mi alespoň okrajově zmínit příklady z historie, kdy mediální propaganda hrála klíčovou roli – druhá světová válka, studená válka, občanská válka ve Rwandě atd. Na závěr aktivity můžeme žáky vyzvat, aby uvedli zdroje, ze kterých čerpají informace, a způsob, jakým si je ověřují. Pokud aktivitu takto rozšíříme, je potřeba vyhradit si na ni dvě vyučovací hodiny (ideální je zařadit ji do společenskovedního, občanského nebo dějepisného semináře).

Žáci aktivitu hodnotili celkově velice kladně, i když jim chvíli trvalo pochopit smysl „trojí identity“ Andreje Petkova. Z jejich komentářů vyplynulo, že si po této aktivitě budou dávat větší pozor na to, odkud čerpají informace, a že si uvědomili, že média nemusejí svět pouze zobrazovat, ale někdy i vytvářet.

Markéta Hubová, Gymnázium a Střední odborná škola, Nový Jičín, p. o.

Přečtěte si text a odpovězte na následující otázky.

Ruská televizní stanice NTV odvysílala v dubnu reportáž. Její reportér se v nemocnici setkal s Andrejem Petkovem, zraněným mužem, který se živí jako německý žoldák. Petkov přivezl ukrajinským nacionalistům z Právěho sektoru 500 000 eur. Ty měly být použity proti příznivcům federalizace (připojení části východního území Ukrajiny k Rusku).

1. Kdo je Andrej Petkov?
2. Proč přijel na Ukrajinu?

	MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / SOUČASNÁ RUSKÁ PROPAGANDA
FILM	RUSKO-UKRAJINSKÁ INFORMAČNÍ VÁLKA
	PRACOVNÍ LIST 1B

Přečtěte si text a odpovězte na následující otázky.

Ruská televizní stanice Rossija odvysílala reportáž, ve které vystoupil i Andrej Petkov, příznivec ukrajinských separatistů. Ten přivezl místním bojovníkům 500 000 eur, které měly být použity na podporu federalizace (připojení části východního území Ukrajiny k Rusku) v boji proti Kyjevu.

1. Kdo je Andrej Petkov?
2. Proč přijel na Ukrajinu?

Přečtěte si text a odpovězte na následující otázky.

Ruská státní média odvysílala dvě reportáže zachycující aktuální dění v rusko-ukrajinském konfliktu. V obou reportážích vystupoval muž, který se novinářům představil jako Andrej Petkov. Na tom by nebylo nic divného, kdyby ovšem v jedné reportáži nevystupoval jako přívrženec separatistů a ve druhé jako přívrženec nacionalistického Právého sektoru. „Andrej je schizofrenik,“ vysvětlil mužovo jednání jeho bratr.

1. Kdo je Andrej Petkov?
2. Proč přijel na Ukrajinu?

TROJÍ IDENTITA

Ke kritické analýze mediálního sdělení vám může pomoci následující tabulka.

Mediální sdělení	Klíčový pojem	Klíčová koncepce	Klíčová otázka
	Autor	Všechna mediální sdělení mají svého původce.	Kdo dané sdělení vytvořil a publikoval?
	Formát (a techniky tvorby)	Média používají ke komunikaci jazyk, jehož pravidla si stanovují sama.	Jak se původce sdělení snaží upoutat moji pozornost?
	Příjemce	Každý vnímáme mediální sdělení jinak.	V čem mohou ostatní lidé chápat toto mediální sdělení jinak než já?
	Obsah	Média přejímají hodnoty a úhly pohledu.	Které hodnoty a úhly pohledu sdělení obsahuje a co z něj bylo vypuštěno?
	Motiv	Většina mediálních sdělení vzniká za účelem zisku peněz nebo moci.	Proč bylo dané sdělení vytvořeno?

Zdroj: Center for Media Literacy

REPORTÉR:

PUTIN TU VEDE PROPAGANDISTICKÝ BLITZKRIEG

Rozhovor s reportérem Josefem Pazderkou

(...) v dubnu zveřejnily dva hlavní ruské televizní kanály NTV a Rossija reportáž, v níž vystupoval jistý Andrej Petkov. Na NTV byl představen jako německý žoldák, který přivezl ukrajinským nacionalistům z Právého sektoru 500 000 eur, které měly být použity proti příznivcům federalizace.

Petkov byl „raněn“ a v nemocnici se k tomu přiznal novinářům. Jenomže už v následné reportáži, která šla na kanále Rossija jen o půl hodiny později, vystupoval ten samý Petkov nikoliv už jako německý žoldák, nýbrž přívrženec proruských separatistů. Těch 500 000 eur měl na východ Ukrajiny přivézt tentokrát proto, aby – jak říkal – pomáhal příznivcům federalizace v boji proti Kyjevu.

Když pak celá tahle blamáž praskla, tak na NTV natočili o Petkovovi ještě jednu reportáž, v níž jeho údajný bratr o svém sourozenci říkal, že je trochu psychicky nemocný a že má problémy se schizofrenií. A tohle vše bylo divákům předkládáno v hlavním vysílacím čase.

Zdroj: <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/putinuv-propagandisticky-blitzkrieg-sofistikovana-zbran/r~f2721aea3ffc11e4b6a30025900fea04/>

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Jak se vyvíjel rusko-ukrajinský konflikt, kde jsou jeho počátky?

Prapůvodem konfliktu je ruské **přesvědčení, že Ukrajina patří neodmyslitelně do ruské sféry vlivu a nemá sama právo rozhodovat o svém geopolitickém směřování**. Odtud pocházejí i **teze, že Ukrajina není skutečným státem**, teze o nepřekonatelých rozdílech mezi západní a jihovýchodní Ukrajinou či o amerických a jiných agentech v kyjevské vládě, kteří se snaží připojit Ukrajinu k EU, aby tak oslabil Moskvu. Tato argumentace ovšem opomíjí fakt, že za čtvrt století ukrajinské samostatnosti se velká část tamějšího obyvatelstva s Ukrajinou jako samostatným státem identifikovala. Soubor identit ale není až tolik regionální. Jde spíše o **konflikt mezi sovětskou a modernější mentalitou**.

Na podzim roku 2013 **odmítl tehdejší ukrajinský prezident Viktor Janukovyč pod tlakem Ruska podepsat asociační dohodu s EU**. Značná část především městského a vzdělaného obyvatelstva vnímala tento krok jako důkaz, že nyní se Ukrajina vydá ruskou, autoritářskou cestou spojenou s korupcí a velkými sociálními rozdíly (jen málokterý Ukrajinec by dal přednost ruskému modelu společnosti před evropským). Na **kyjevském centrálním náměstí Majdan Nezaležnosti** se shromáždily tisíce protestujících. Obsadili radnici a Dům odborů, vybudovali zde **stanová města a barikády**. Pokus policejních těžkooděnců vyhnat demonstranty počátkem prosince 2013 neuspěl. Parlament proto schválil **tzv. diktátorské zákony**, které kriminalizovaly prakticky každého účastníka protestů. Požadavky protestujících se postupně radikalizovaly a po schválení těchto zákonů vyústily v **požadavek odstoupení prezidenta**. Srážky mezi demonstranty a policií byly stále násilnější. Vyvrcholení konfliktů přišlo v únoru 2014, když demonstrující odrazili za cenu **několika desítek mrtvých** další útok policie, v parlamentu **se rozpadla vládní koalice a Janukovyč utekl do Ruska**.

V Moskvě byl Majdan (respektive euromajdan) vnímán jako pokus o odtržení z ruské sféry vlivu, s následnou hrozbou vstupu do EU a NATO. A právě obavy, že vstupem Ukrajiny do Severoatlantické aliance **by Rusko ztratilo základnu své flotily**

v Sevastopolu, sehrály významnou roli při rozhodování o anexi Krymu.

V návaznosti na všechny tyto události se v Kremlu zrodil **projekt tzv. Novoruska**, který by znamenal **vytvoření pásma separatistických regionů** od Charkova po Oděsu. Brzy se však ukázalo, že skutečně silné separatistické nálady panují na Ukrajině jen v Doněcku a Luhansku. Rusko od začátku spíše zkoušelo, co si může dovolit, než že by mělo přesný strategický plán. Tím spíše, že ruská ekonomika není dostatečně silná, aby dokázala živit tradičně dotované východoukrajinské regiony. Proto nyní také dochází **k postupnému zmrazování konfliktu**.

2. Co je hybridní válka? Lze tento termín použít právě v souvislosti s rusko-ukrajinským konfliktem?

Hybridní nebo taky **nelineární válka** je **způsob vedení boje, ve kterém se tradiční prostředky** (nasazení armády, vojáků, letectva) **kombinují s netradičními**, třeba nátlakovými operacemi **na sociálních sítích, po internetu, kybernetickými útoky, využitím vlivových agentů** vyvolávajících zmatek, neklid nebo jiné nálady. Stírá se hranice mezi otevřeným ozbrojeným konfliktem a nevyhlášenou válkou a veřejnost si není jistá, zda válka skutečně probíhá, nebo ne.

Rusko začlenilo tzv. hybridní válku do své vojenské doktríny už před několika lety, ale případ rusko-ukrajinského konfliktu je jednou z nejviditelnějších ukázek současnosti. Moskva tuto taktiku opakovaně využívá k **matení protivníka i západního společenství**. Jako příklad lze uvést tvrzení, že se ruští vojáci neúčastní anexy Krymu, a následné přiznání, že jen garantovali bezpečnost ruskojazyčnému obyvatelstvu poloostrova.

Součástí kremelské hybridní války je také **masivní zneužívání ruských, státem ovládaných médií k šíření nenávisti, pocitu ohrožení** a vykreslování reality na Ukrajině v maximálně negativním světle. Tato koordinovaná a profesionálně zpracovaná propaganda často využívá **polopravdy, z kontextu vytržené skutečnosti nebo lži**. Těžší z absence jakékoli kontroly ze strany nezávislých regulátorů nebo veřejnosti.

Ze zpráv kontrarozvědek Ukrajiny i řady evropských zemí je také potvrzená **maximální aktivizace ruských tajných agentů** a na ně napojených vlivových sítí. Cílem této skryté kampaně často není jen nabídnout jiný (tedy kremelský) pohled na věc, ale také **psychologicky oslabit protivníka**, nalomit jeho

morálku a soudržnost, zahltit a **znemožnit racionální diskusi**, podkopat autoritu a věrohodnost existujících médií a osobností, **vytvořit zmatenou, nepřehlednou situaci**, ve které „každý má svoji pravdu.“

3. Jaké zásady představuje „novinářská etika“? Dohlíží někdo na její dodržování?

Novinářská etika je poměrně složitě definovatelný termín, který se navíc v průběhu času **neustále vyvíjí**. V úplně nejzákladnější rovině znamená, že novinář má při výkonu své profese odpovědnost za to, co dělá – tedy jak s informacemi zachází a jak je prezentuje. Etický kodex jednotlivých redakcí pak má být jakýmsi doplňkem nezpochybnitelného práva na svobodné šíření informací.

V Česku i v zahraničí je etika novinářů neustále diskutovaným a poměrně horkým tématem. Kodex Syndikátu novinářů České republiky má několik základních bodů, které se dají shrnout do těchto hesel: **podávání včasných, pravdivých a nezkrivených informací, profesionalita, důvěryhodnost, slušnost a serióznost**. Vynutitelnost jednotlivých pravidel je ale u nás i ve světě velmi složitá, a to především pro **absenci postihu**. V zásadě je tak na konkrétních osobách nebo redakcích, zda budou popsané normy respektovat, nebo ne. Zákony totiž mnohé prohrašky proti novinářské etice nedokáží postihnout. Předpokládá se proto, že závazné normy bude novinář dodržovat samostatně a dobrovolně, na základě úcty k ostatním, čestnosti a lidskosti. Je ale těžké to vynutit.

Nejčastějšími spornými oblastmi novinářské etiky v ČR i v Evropě jsou opakovaně narušování soukromí, střet zájmů, plagiátorství, klamání (práce pod falešnou identitou atd.) a osobní účast ve vytváření informace nebo zprávy.

4. Jakou roli hraje propaganda v rusko-ukrajinském konfliktu?

Řada mediálních analytiků se shoduje na tom, že **skrze média ruská invaze na Ukrajinu vlastně začala**. Že se stala oním pomyslným „větrákem“, který velmi cíleně a usilovně rozdmýchal uhlíky, které začaly hořet a způsobily válečný „požár“ na Krymu a na východní Ukrajině.

Ruský válečný zpravodaj Arkadij Babčenko na rovinu říká, že nebýt vysílání velkých ruských televizí, válka na Ukrajině neexistuje. **Vliv těchto státem ovládaných televizních stanic je v Rusku enormní**. Jsou

bohaté a profesionálně vedené, atraktivita jejich nepolitických programů (hudebních a zábavních show, seriálů atd.) je obrovská. Mají velkou sledovanost, a tedy i vliv. Pro Rusy zůstávají primárním zdrojem informací, **obraz o světě kolem z nich čerpá okolo 80 procent populace**. Podle statistik přitom Kreml kontroluje osm z celkem deseti největších ruských celostátních televizních kanálů a do svých médií investuje čím dál více peněz.

Na úpravě skutečnosti se navíc zdaleka nepodílejí jen novináři, podle dostupných informací **jde skutečně o koordinované akce zahrnující novináře, ozbrojence, politiky i experty**. Jako příklad můžeme uvést údajné letecké snímky sestřelení letu MH17, které byly oficiálně prezentované ruským ministerstvem obrany a potvrzené řadou „leteckých expertů“ a u kterých bylo záhy prokázáno, že byly upravené v grafickém programu. Experti prezentují vymyšlené expertízy, novináři je přebírají, politici navazují ostrými výroky a státem ovládaná média pak celou věc přenášejí do mediálního prostoru...

Sklon využívat některé formy propagandy mají ve válečném stavu i **ukrajinská média**. Emoce jsou obrovské, stejně jako poptávka po jednoduchých černobílých šablonách. Mnozí novináři jsou jednostranní, vynechávají důležité zprávy o zločinech ukrajinské armády, korupci a dalších negativních věcech. Faktem také je, že ukrajinské televizní kanály ovládají tamní **oligarchové**, kteří skrze ně silně prosazují své zájmy. Nicméně mezi jednotlivými programy existuje alespoň minimální pluralita. Státní moc nemá k dispozici tak absolutní a vyladěný systém kontroly médií, jako je tomu v případě Ruska. Z těchto důvodů **jsou přístupy obou zemí nesrovnatelné**.

5. Kým je ruská propaganda řízená, jaké používá nástroje?

Ruská propaganda je **v rukou státu**. Kremlem ovládané stanice **mají viditelnou jednotnou linii**, stejná témata, podobné zpracování, často používají tytéž obrázky i prohlášení kremelských představitelů. Členové vedení těchto TV kanálů připouští, že chodí na **pravidelné porady do Kremlu** a jsou v úzkém kontaktu s jeho představiteli. Ruský nezávislý opoziční server Colta.ru uvádí, že výběr témat, slovník, **příprava zpráv i jejich finální podoba jsou zcela v režii Kremlu**. Podle jednoho z citovaných novinářů Colta.ru se editoři vracejí z Kremlu pravidelně s objemným-

mi složkami instrukcí, o čem všem, a především jakým způsobem je třeba informovat, včetně toho, jaké „nejvhodnější experty“ pozvat. Dobře fungující systém ještě podtrhuje **rozsáhlá autocenzura a celková mentalita**, ve které se nejen čeká na pokyn shora, ale proaktivně se mu vychází vstříc.

Co se týče nástrojů, sahají ruské televize často buď k **vymyšleným, nebo z kontextu vytrženým událostem**, zaměřují se na jejich **emocionální stránku a záměrně ji vyostřují**. Symbolem ruské propagandy v konfliktu s Ukrajinou se stal případ tzv. ukřižovaného chlapce ve Slavjansku, tedy plně vykonstruovaná zpráva o umučení tříletého chlapce ukrajinskými vojáky.

Ruská propaganda záměrně cílí na **podprahové emoce**, kdy už lidé vypínají mozek a podléhají pocitům. Televizní reportáž umí podobné „zprávy“ výborně prodat: rychle za sebou nastříhané drastické scény, výkřiky, pod nimi tragická a emocionálně silná hudba, pláč, nářek... V odborné terminologii se tato metoda označuje jako neurolingvistické programování. Řečeno běžným jazykem: cynická manipulace s realitou s cílem dosáhnout maximálního emocionálního efektu a vykreslení protivníka v nejčernějších barvách. Takovéto zneužití reality novinářská etika v západních zemích striktně zakazuje. Ruské, státem ovládané televize je ale běžně používají.

Doplňujícím, ale velmi silným fenoménem jsou pak skryté **„továrny internetových trollů“**, které se zaměřují na **západní sociální sítě**. Pod anonymními profily vystupují najatí a dobře placení lidé, kteří vnášejí do kyberprostoru řadu informací v linii ruské propagandy, využívají polopravdy, z kontextu vytržené skutečnosti nebo lži. Jejich cílem je znejistit čtenáře nebo zahltnout on-line diskusi tak, že ji provozovatel ukončí.

6. Jak je možné, že lidé vystupující ve lživých reportážích působí tak autenticky – pláčou, popisují detaily atd.?

Ruské televize často **využívají chudoby, nouze nebo neodpovědnosti** řady lidí, kteří nejsou schopni dohlédnout dosah svého jednání a za peníze nebo skrze šikovné zmanipulování jsou ochotni říkat na televizní kameru polopravdy nebo lži. Podle Táni Matičákové, analytičky ukrajinské neziskové organizace Stop Fake.org, která se zkoumání válečné propagandy dlouhodobě věnuje, jsou to **zpravidla herci nebo lidé,**

kterí se ocitli v beznadějně situaci a za peníze jsou schopni lhát, aby si přivydělali. Mnohé výpovědi jsou navíc zkreslené střihem, vsazené do jiného kontextu nebo jinak upravené podle zadaného plánu.

7. Kdo tyto herce najímá? Vědí o jejich „rolí“ samotní reportéři, nebo jsou i oni oběťmi manipulace?

Je to většinou půl na půl, ale **klíčovou roli hraje vždy redaktor a jeho produkční tým**, který ke konkrétním reportážím **shání respondenty**. Tito lidé jsou pod obrovským tlakem svého ústředí, které jim poměrně jasně nastíní zadání reportáže a její mantinely. Tradice zaplacených nebo zmanipulovaných výpovědí pro média je bohužel v postsovětském prostoru dlouhá, řada novinářů navíc využívá přetrvávající atmosféry cynismu, beztrestnosti a neodpovědnosti, které jsou hlavně na východní Ukrajině stále přítomné.

Ruský novinář Konstantin Goldencvajg, který pracoval donedávna jako berlínský zpravodaj ruské televize NTV, vlastněné polostátní skupinou Gazprom-Media, popsal po odchodu z této stanice celý systém jako „šílenou propagandistickou mašinerii“. Tlak na volbu témat i interpretaci faktů podle svých slov cítil vždy, ale dokázal se mu dlouho vyhybat volbou nepolitických témat. Vše se prý změnilo právě po vypuknutí bojů na Ukrajině. Jeho domovská stanice – jedna ze tří největších v Rusku – se proměnila v nástroj státní propagandy. Zpravodaji začala z Moskvy chodit přesná zadání reportáží vykreslující na konkrétních příkladech tvrzení, že „Spojené státy chtějí zničit Rusko, Ukrajinu ovládl fašismus a Západ se utápí v sexuální dekadenci.“ To, že ruské, státem ovládané televize divákům předkládají nepravdy, si podle Goldencvajga většina jejich ruských zaměstnanců dobře uvědomuje. Mnozí ale zůstávají uvnitř systému z důvodu honby za kariérou, oportunismu, kvůli penězům nebo kvůli absenci důstojné profesní alternativy.

8. V reportáži je vidět ruské zpravodajství v angličtině. Kdo toto zpravodajství vysílá a pro koho je určeno?

V reportáži jsou použité záběry z vysílání prokremelského televizního kanálu **Russia Today (dnes RT)**. Státem financovaná a pevně kontrolovaná organizace byla **založena primárně jako anglickojazyčné „okno“ orientované do okolních států**. Od svého vzniku v roce 2005 prošla postupnou proměnou a sta-

la se pevnou součástí státní mediální propagandy směrem do zahraničí. Největší obrátky nabrala právě pod vlivem tzv. ukrajinské krize.

Jak už bylo výše uvedeno, vkládá Kreml do svých médií čím dál více peněz. Pro představu, rozpočet RT je vyšší než rozpočet britské veřejnoprávní stanice BBC. Aktuálně vysílá tato stanice **ve čtyřech jazycích** a chlubí se dosahem až **700 milionů diváků**. To vše pod přitažlivým sloganem „**alternativy**“ nebo něčeho, „**co západní média zatajují.**“ **Management** a editorský tým RT **jsou plně ruské**, v zahraničí si televize najímá mladé moderátory a redaktory, **rodilé mluvčí**, kteří tak dostanou příležitost pracovat ve velké a sledované televizi a z touhy po rychlé kariéře většinou příliš nepátrají po tom, co je stanice ve skutečnosti zač (podrobně o praktikách této televizní stanice viz lekce Ruská propaganda – Svět podle Russia Today).

9. Jak konkrétně vypadá práce lidí ze Stop Fake.org – kde a jak získávají materiály, které porovnávají, a kolik času přibližně trvá dohledání původu jedné fotky?

Podněty získává tato organizace **od kolegů novinářů** nebo vlastním **sledováním nejdůležitějších kanálů válečné propagandy** (TV kanály, internetové servery, sociální sítě atd.). Odhalování falešných fotek je podle expertů ze StopFake.org to nejjednodušší, existují rychlé **programy, které prostým srovnáváním obrázků odhalí jejich skutečný původ**, a tedy i falzifikát. Je to pak **otázka pár desítek minut**. Daleko **složitější je podle nich uvést na pravou míru polopravdy nebo smyšlenky**, které pocházejí z těžko dostupných míst, a jsou tedy v rovině nevěrohodných, ale taky složitě prověřitelných zpráv. Z nich podle názoru expertů čerpá propaganda nejčastěji a v kombinaci s vytržením z kontextu, zveličením a doplněním emocionální linky pak takové „zprávy“ šíří dál.

10. Čelí novináři a organizace věnující se podobné práci jako StopFake.org tlaku ze strany ruského nebo ukrajinského státu či jiných subjektů?

V případě StopFake.org **nebyly zaznamenány žádné známky viditelného tlaku** nebo výhrůžek ze strany ukrajinského státu. Organizace sídlí v Kyjevě, její výstupy sice nejsou pro ukrajinskou stranu vždy příjemné, ale **díky podpoře občanské společnosti i západních donátorů si udržuje poměrně silnou nezávislost** a taky prestiž. Její výstupy jsou

pravidelně citovány ukrajinskými i západními médii a patří k nejasověcenějším zdrojům ohledně válečné propagandy. Velká většina výstupů StopFake.org se zaměřuje na největší prohřešky a zločiny ruské státní propagandy – není to ani tak kvůli náklonnosti k ukrajinské straně jako proto, že ruský systém propagandy je mohutnější, sofistikovanější a koordinovanější. Proto je na něj upřená největší pozornost. Objem peněz, prostředků i času, který do jeho vytváření vkládá Kreml a jeho příznivci, je neporovnatelně větší než v případě ukrajinské strany. Ta žádá takový viditelný a koordinovaný systém nemá, byť se pokouší svoji informační politiku koordinovat v rámci nového ministerstva informací – instituce, proti jejímuž vzniku část ukrajinských novinářů tvrdě protestovala. Západní analytici navíc ukrajinskou stranu varují, aby na příval ruské propagandy nereagovala zrcadlově, tedy vytvářením propagandy vlastní. Namísto toho by podle nich měla aktivně vytvářet prostor pro kvalitní, nezávislá média s dobrým finančním zázemím. Ta jsou podle většiny expertů nejlepším lékem na propagandu.

11. Jak lze poznat, že je informace, kterou získáme z médií, objektivní? Je objektivita médií v ČR nějak hlídána?

Je to složité, protože věci jsou v neustálém pohybu a k novinářské objektivitě se každá redakce vždy jen blíží, hledá ji, zkouší se k ní v rychle se vyvíjející, měnící se realitě nějak dostat. Často i na základě pokusů, upozornění na chyby nebo nedostatky a dořečením podstatného, které nebylo v první chvíli zřejmé.

Při hledání objektivních médií by měl každý uživatel **klást důraz především na pověst daného média i jeho pracovníků**. Ověřovat si, že jeho redaktori nejsou spojováni s šířením neověřených nebo nespolehlivých zpráv, jakou pověst mají, jak blízko jsou popisovanému dění a co mají případně za sebou. Varovným signálem by měly být jakékoli zprávy či servery, které pracují s informacemi, obrázky nebo videi z pochybných nebo neověřitelných zdrojů, jež **nemají dohledatelného vlastníka, redakční strukturu nebo etický kodex**. Weby jsou totiž kromě nekontrolovaných sociálních sítí nejčastější formou šíření propagandy.

Při hledání objektivity se každý novinář pokouší dodržovat několik základních pravidel: **zachovat si neutralitu ve vztahu k popisovanému tématu**

(tzn. popisovat skutečnost v úplnosti, vyloučit subjektivní pohled nebo osobní zaujetí); **nestavět se na ničí stranu a zdržet se jakékoli předpojatosti**; dodržovat **přesnost, úplnost a aktuálnost**.

Novinářská objektivita úzce souvisí i s dodržováním dalších důležitých principů (presumpce nevin, snaha získat vyjádření všech důležitých stran, verbální i neverbální neutralita atd.). Na jejich respektování dohlížejí v rozvinutých západních zemích speciálně zřízené instituce (mediální rady, syndikáty) a taky neziskové organizace zvané **media watchdogs** („hlídací psi médií“), které odhalují výše zmiňované prohřešky médií, stojící za pozornost, a snaží se je uvádět na pravou míru.

Odpovědi vypracoval:

Josef Pazderka, zahraniční zpravodaj

Ondřej Soukup, novinář a publicista (otázka č. 1)

Odkazy:

Manipulátoři

<http://manipulatori.cz/>

StopFake.org

www.stopfake.org

Doporučená literatura:

BITTMAN, L.: Mezinárodní dezinformace. Mladá fronta, Praha 2000.

Reportér: Putin tu vede propagandistický blitzkrieg. Dostupné on-line na <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/putinuv-propagandisticky-blitzkrieg-sofistikovana-zbran/r~f2721aea3ffc11e4b6a30025900fea04/>

Poslední aktualizace 08/2016

U NÁS POMÁHALI TAKY

Karel Strachota / Česká republika / 2015 / 6 min.

Krátký stříhový dokument vychází z autentických záběrů okupace Československa vojsky pěti „spřátelených“ států pod sovětským velením v srpnu 1968. Za doprovodu působivé hudby si všímá rozhořčených reakcí i silných emocí ve tvářích obyvatel Prahy i projevů občanských protestů včetně sebeupálení Jana Palacha. „Přijmout pasivně roli, kterou nám přikáže jiní, by znamenalo morálně se zabít,“ reagoval tehdy budoucí prezident Václav Havel. Snímek v závěru připomíná anexi ukrajinského poloostrova Krym ruskými vojsky v únoru 2014, která se okupaci ČSSR v osmašedesátém nápadně podobá.

PARALELA

ANOTACE:

Aktivita vede žáky k zamyšlení nad paralelou mezi okupacemi našeho území v moderních dějinách s okupací ukrajinského území Ruskem v roce 2014. Žáci pracují s citacemi z dopisů a rozhovoru, kde je vojenská agrese předkládána jako záchrana skupiny osob či politického systému. Aktivita by měla vést žáky k citlivosti na podobné projevy manipulace.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: VMEGS, MV, OSV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- si připomenou události moderních československých dějin – okupaci nacistickým Německem v roce 1939 a vojsky Varšavské smlouvy v roce 1968;
- porovnají příklady okupace našeho území s okupací ukrajinského území Ruskem s ohledem na použitou rétoriku propagandy;
- jsou kritičtí k projevům manipulace – ospravedlňování vojenské agrese záchranou skupiny osob nebo politického zřízení.

DĚLKA: 45 min.

POMŮCKY:

Pro každou skupinu:

- **PRACOVNÍ LIST** rozstříhaný na jednotlivé citace
- psací potřeby
- tabule nebo flipchart

POSTUP:

1. Rozdělíme žáky do malých skupin a každé dáme rozstříhaný **PRACOVNÍ LIST** s citacemi z dopisů a z rozhovoru, které ospravedlňují vojenskou okupaci:

Ukázka 1: tzv. zvací dopis zasláný v roce 1968 komunistickými politiky A. Indrou, D. Kolderem, O. Švestkou, A. Kapkem a V. Biřákem L. I. Brežněvovi

(Zdroj: JANÁČEK, F.; MICHÁLKOVÁ, M.: Příběh zvacího dopisu. Dostupné on-line na www.68.usd.cas.cz)

Ukázka 2: citace ruského prezidenta V. Putina z dokumentárního filmu Krym, návrat do vlasti

(Zdroj: <https://www.youtube.com/watch?v=n96OBm62tzA>)

Ukázka 3: dopis K. Henleina A. Hitlerovi žádající připojení Sudet ke Třetí říši

(Zdroj: ČELOVSKÝ, B.: SO ODER SO – řešení české otázky podle německých dokumentů 1933–1945. Tilia, Šenov u Ostravy 2002.)

2. Vyzveme žáky, aby se ke každé citaci pokusili napsat, kdy byla napsaná/řečená a k jaké události z moderních dějin se váže. Zároveň je vyzveme, aby ukázky seřadili chronologicky podle doby, kdy byly vytvořené.
3. Když jsou žáci s prací hotoví, projdeme společně jejich odpovědi a zasadíme dané citace do historického a politického kontextu. Shrnutí zaznamenáváme stručně na tabuli.
4. Následuje **projekce filmu**.
5. Po projekci se žáků zeptáme, co jednotlivé citace spojuje – omlouvání vojenské agrese záchranou skupiny lidí nebo politického systému. Deklarovaná „pomoc“ se stala součástí propagandy.

REFLEXE:

Reflexi provedeme formou volného psaní na téma Pomoc, nebo agrese? Necháme žáky cca pět minut psát. Poté přejdeme ke společné diskusi, ve které jejich poznámky reflektujeme.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušel v maturitním ročníku gymnázia. Výhodou bylo, že žáci znali historický kontext, protože v loňském roce probrali dějiny 20. století. Časové rozvržení aktivity je dle mého názoru dobře nastaveno. Vybrané texty jsou velice zajímavě vybrány a působivě je zpracován i film. Možná bych zařadil také ukázkou, která by ilustrovala události z října 1956 v Maďarsku. Jako určitou variantu aktivity bych doporučil nechat jednotlivé skupiny pracovat vždy s jednou ukázkou textu, kterou by musely tříde prezentovat, vysvětlit její obsah a popsat, o čem vypovídá. Na základě vzájemného představení textů by pak žáci hledali společné prvky. Aktivita by tak podle mého byla více dynamická.

Miroslav Houska, Gymnázium Evolution Jižní Město, Praha

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / SOUČASNÁ RUSKÁ PROPAGANDA	
FILM	U NÁS POMÁHALI TAKY
PRACOVNÍ LIST	

Ukázka 1

Vážený Leonide Iljiči,

s vědomím plné odpovědnosti za naše rozhodnutí se na Vás obracíme s následujícím prohlášením.

(...) Sama existence socialismu v naší zemi je ohrožena. Politické prostředky a prostředky státní moci v naší zemi jsou nyní už do značné míry ochromeny. Pravicové síly vytvořily příznivé podmínky pro kontrarevoluční převrat.

V této těžké situaci se obracíme na Vás, sovětské komunisty, vedoucí představitele KSSS a SSSR, s prosbou o poskytnutí účinné podpory a pomoci všemi prostředky, které máte k dispozici. Jedině s Vaší pomocí lze dostat ČSSR z hrozícího nebezpečí kontrarevoluce.

Uvědomujeme si, že pro KSSS a SSSR by tento poslední krok k ochraně socialismu v ČSSR nebyl snadný. Proto budeme ze všech sil bojovat vlastními prostředky. V případě, že by však naše síly a prostředky byly vyčerpány nebo nepřinesly pozitivní výsledky, považujte toto naše prohlášení za naléhavou prosbu a žádost o Vaši akci a všestrannou pomoc. (...)

Ukázka 2

Nikdy jsme nepřemýšleli o odtržení Krymu od Ukrajiny. Nikdy. Když však začaly ty události s převratem, s ozbrojeným a protiústavním uchvácením moci, a ti lidé (krymští Rusové, pozn. red.) se ocitli v nebezpečí, že na ně začnou útočit nacionalisté, tak jsme o tom samozřejmě... Já jsem na to pomyslel okamžitě. (...) Já jsem přece říkal, že se jedná o naše historické území, kde žijí ruští lidé, kteří se ocitli v nebezpečí, a my jsme je v tom nemohli nechat. Opakuji, že konečným cílem nebylo obsazení Krymu ani žádná anexe. Konečným cílem bylo umožnit lidem vyjádřit svůj názor, jak chtějí žít dál.

Ukázka 3

Můj Vůdče! Včera jsem sdělil anglické delegaci (...), že předmětem dalších jednání (...) může být jen způsob přivtělení (sudetského území, pozn. red.) k Říši. (...) S Vaším svolením dovoluji si navrhnout: (...) obsazení tohoto území během 24 (48) hodin německým vojskem (odůvodnění: aby se udělal konec vraždění českými fanatiky). (...)

FAŠISMUS V RUSKÉ PROPAGANDĚ

ANOTACE:

Aktivita žákům přiblíží rétoriku ruské propagandy, která často využívá hrozbu fašismu. Žáci dostanou citace napsané v letech 1968 a 2014, které porovnají a pokusí se je historicky zasadit.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, VMEGS, OSV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- pochopí a budou umět vysvětlit, proč ruská propaganda opakovaně využívá ve své rétorice výraz „fašismus“;
- porovnají propagandistické citace vzniklé v různých historických obdobích (1968 a 2014);
- rozvíjejí svou mediální gramotnost.

DĚLKA: 30 min.

POMŮCKY:

Pro každou skupinu:

- **PRACOVNÍ LIST**
- **LIST PRO PEDAGOGY**
- psací potřeby

POSTUP:

1. Před projekcí filmu rozdělíme žáky do menších skupin a rozdáme jim **PRACOVNÍ LIST** s ukázkami propagandistických citací z různých historických období využívajících ve své rétorice hrozbu fašismu.
2. Úkolem žáků je zodpovědět uvedené otázky a podtrhat pasáže, které jim připadají v citacích podobné.
3. Když jsou žáci hotoví, projdeme společně jejich odpovědi a podtrhané pasáže.
4. Poté žáky seznámíme s dobovým zasazením citací a informujeme je o historických a společensko-politických souvislostech (viz **LIST PRO PEDAGOGY** – text A).

	MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / SOUČASNÁ RUSKÁ PROPAGANDA
FILM	U NÁS POMÁHALI TAKY
	AKTIVITA

REFLEXE:

Závěrečnou reflexi provedeme formou diskuse, ve které se zaměříme na roli fašismu v rétorice propagandy. Ptáme se žáků: Proč podle vás v roce 1968 využívala tehdejší okupační propaganda ve svých prohlášeních fašismus? A proč z něj viní Ukrajinu současná ruská propaganda? Jak tato obvinění vnímáte 70 let po skončení druhé světové války vy? Je pro vás fašismus živý pojem? Co si pod ním představujete?

Poznámka: Fašismus byl podle komunistické historiografie univerzálním zlem. Rusové jako vítězové druhé světové války vystupují v jeho kontextu jako zachránci všech (ale především východních) Evropanů a ochranitelé Evropy a jejích hodnot. Tato rétorika zabírá i 70 let po skončení války – z historické paměti obyvatel východní Evropy (a nejen Rusů) nejde válečné utrpení ani po tři čtvrtě století vymazat.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušel s žáky 4. ročníku gymnázia. Při práci s pracovním listem měli studenti problém zodpovědět otázky k ukázce A. Přestože některým odpovědím nelze upřít logiku a dějinné souvislosti, trefili se žáci jen výjimečně. Domnívám se, že ukázka může být pro studenty opravdu matoucí. Žáci ve 4. ročníku většinou na začátku školního roku probírají druhou světovou válku a o invazi v srpnu '68 se uceleně dozvídají až v jeho průběhu. Navíc je nutné připočíst dnes i poměrně značný časový odstup od roku '68 a skutečnost, že žáky dnes více zajímá polistopadová éra a aktuální politické světové dění, včetně právě tzv. ukrajinské krize. U ukázky B se téměř všechny odpovědi vztahují k současnosti a v následné diskusi byli studenti schopni i odkázat na ruské „dobrovolníky“ a místní domobranu.

Miroslav Pešek, Gymnázium Jana Keplera, Praha

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / SOUČASNÁ RUSKÁ PROPAGANDA	
FILM	U NÁS POMÁHALI TAKY
PRACOVNÍ LIST	

Přečtěte si následující texty. Podtrhněte místa, kde si jsou podobné, a odpovězte na otázky pod nimi.

A) Drazí přátelé, vážení posluchači. Dostali jsme dnes vzrušující zprávu. Poblíž Národního divadla bylo odhaleno nacistické hnízdo. V budově proti lávce na Slovanský ostrov byl nalezen nejen sklad zahraničních zbraní, nejen vysílačka a šifrovací zařízení, nejen speciální komplet rukavic, určených k tomu, aby nebyly zanechány otisky prstů na předmětech, ale i dokumenty zjevně nacistického původu. Mezi fašistickými brožurami a plakáty byl i obraz Adolfa Hitlera.

(...)

Drazí přátelé. Bďte! Upozorňujte na podezřelá shromáždění a budovy, kde se provádí nepochopitelná činnost. Řekněte o tom našim orgánům, nebo kterékoli oprávněné osobě. Dnes byl nalezen Hitlerův obraz v blízkosti lávky na Slovanský ostrov. A zítra může být polepena hákovými kříži celá naše vlast. Češi a Slováci, nepřipusťte to.

1. Kdy text vznikl?
2. Jakou roli hraje v textu nacismus (fašismus)?

B) Všichni jsme dobrovolníci a jsme tu, abychom nedovolili přistát fašistům a radikálům ze západní Ukrajiny. Jestli dorazí nacionalističtí bandité, budeme se s nimi bít. Najdeme si zbraně, bude-li třeba.

1. Kdy text vznikl?
2. Jakou roli hraje v textu nacismus (fašismus)?

FAŠISMUS V RUSKÉ PROPAGANDĚ

Zdroje použitých textů

Text A

Úryvek z vysílání propagandistické rozhlasové stanice Vltava. Ta začala vysílat 21. srpna 1968 před pátou hodinou ráno z rozhlasového studia ve východním Berlíně. Jejím cílem bylo podporovat tvrzení o „bratrské internacionální pomoci“, které se Československu dostalo okupací armádami Varšavské smlouvy.

Zdroj: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/socialisticky-hlas-pravdy-siril-bludy--773265

Text B

Citace z článku o obsazení simferopolského letiště na Krymu ruskými separatisty v únoru 2014.

Zdroj: <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/na-krymu-rinci-zbrane-pohotovost-ma-kyjev-i-moskva/r~7f9e5e089fd811e3a8cb002590604f2e/>

DNEŠNÍ VYDÁNÍ

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity se žáci seznámí s nástroji propagandy využívané při okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy v roce 1968, konkrétně s podvrženým vydáním Rudého práva, které vydala okupační propaganda 26. srpna 1968. Žáci pracují rozdělení na dvě skupiny s články z oficiální a podvržené verze tohoto deníku, přičemž rozvíjejí svou mediální gramotnost i schopnost čtení s porozuměním.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA :

GV: MV, VMEGS, OSV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 17+

CÍLE:

Žáci:

- se seznámí s nástroji a cíli okupační propagandy využívané v Československu roku 1968;
- mají povědomí o okupaci Československa v srpnu 1968;
- porovnají články z oficiální a okupační propagandou podvržené verze Rudého práva z 26. srpna 1968;
- rozvíjejí svou mediální gramotnost.

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce)

POMŮCKY:

- **MATERIÁL 1** rozstříhaný na jednotlivé články
- **MATERIÁL 2** rozstříhaný na jednotlivé články
- **LIST PRO PEDAGOGY**
- psací potřeby
- tabule nebo flipchart

POSTUP:

1. Metodou brainstormingu si se žáky připomeneme události z roku 1968 – pražské jaro a srpnovou okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy. Významné informace, které zazní, napíšeme na tabuli a následně shrneme a uvedeme do souvislostí.
2. Následuje **projekce filmu**.
3. Provedeme krátkou reflexi snímku. Poukážeme na možné paralely mezi okupací Československa v roce 1968 a ruskou anexí Krymu v roce 2014.

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / SOUČASNÁ RUSKÁ PROPAGANDA	
FILM	U NÁS POMÁHALI TAKY
AKTIVITA	

- Poté se vrátíme k úvodnímu brainstormingu. Doplňme na tabuli jména osob, která se vyskytují v článcích a s nimiž budeme pracovat, a uvedeme roli těchto osob během invaze vojsk Varšavské smlouvy.
- Rozdělíme žáky na dvě skupiny. Jedné dáme rozstříhaný **MATERIÁL 1** (články z oficiálního vydání Rudého práva z 26. srpna 1968) a druhé **MATERIÁL 2** (články z podvrženého vydání Rudého práva, které vyšlo v tentýž den). Obě skupiny se rozdělí na menší skupinky, z nichž každá pracuje s jedním z obdržených článků.
- Sdělíme žákům, že se jedná o články z deníku Rudé právo, který vyšel 26. srpna 1968, tedy pět dní po invazi. Jejich úkolem je přečíst si článek a odpovědět na následující otázky (otázky napíšeme na tabuli a ověříme si, že jim žáci rozumí):
 - O čem článek je?
 - Jaký postoj k okupaci autor zaujímá?
 - Představte si, že žijete v Československu roku 1968. Jaké ve vás jako v občanech země okupované cizími armádami článek vyvolává pocity?
- Když jsou žáci s prací hotoví, sdělí si v rámci „velkých“ skupin obsahy článků, které přečetli. Společně se pokusí za celou skupinu znovu zformulovat odpovědi na druhou a třetí otázku.
- Poté skupiny představí své odpovědi, přičemž pravděpodobně dojde ke konfrontaci, kdy bude každá skupina hájit své stanovisko. Odhalíme žákům, že 26. srpna 1968 vyšly dvě verze Rudého práva – jedna vydaná oficiální redakcí, druhá okupační propagandou. Promítneme titulní strany obou vydání.

REFLEXE:

Aktivitu zakončíme společnou diskusí. Ptáme se: *Jaká skupina měla k dispozici oficiální vydání a jaká propagandistické? V čem se články v těchto vydáních lišily? Proč vyšlo falešné vydání – čeho chtěli jeho autoři docílit?*

POZNÁMKA:

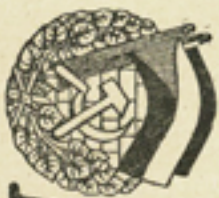
Aktivita vyžaduje, aby se žáci velmi dobře orientovali v událostech roku 1968. Zároveň není nutné pracovat se všemi vybranými články. Množství a výběr můžeme uzpůsobit skupině.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivita je náročná, nikoliv z hlediska realizace, spíše vyžaduje, aby se studenti dobře orientovali v našich moderních dějinách, nejlépe, aby přímo navazovala na výuku o daném období. I tak je ale potřeba nepodcenit porozumění obsahu jednotlivých článků, souvislostí, jmen, zkratk apod., články si dopředu projít a v hodině pak studentům vše vysvětlit. Řada studentů na začátku skupinové práce na články udiveně hleděla s tím, že nechápou, o čem vlastně jsou. Ačkoliv jsme týden před realizací aktivity probírali konec války, nástup komunismu, politické procesy atd., byli někteří žáci překvapení, že se komunisté dostali k moci dříve než v roce 1968. Situace vypadala poměrně bezútěšně, přesto se nám nakonec podařilo dosáhnout přijatelného zodpovězení druhé a třetí otázky a porovnání obou skupin. Došli jsme tedy k závěrům, k nimž jsme dojít měli, což mě potěšilo. Při počtu nad 20 studentů by mohlo být efektivnější rozdělení do čtyř skupin (dvě s pravým a dvě s falešným Rudým právem).

Michal Homolka, Karlínská obchodní akademie a VOŠE, Praha

VOLNÉ RUCE NAŠIM ZÁKONNÝM PŘEDSTAVITELŮM! ZA SVOBODU, ZA DUBČEKA, ZA ČERNÍKA

RODÍ PRÁVO

ÚSTŘEDNÍ ORGAN KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

TOTO LEGÁLNÍ VYDÁNÍ VYŠLO V PONĚLÍ 26. SRPNA 1968

President L. SVOBODA,
první tajemník ÚV KSC A. DUBČEK,
předseda vlády O. ČERNÍK,
předseda NS J. SMRKOVSKÝ,
předseda ÚV NF Fr. KRIEGL –
TÍ, ZA NIMIŽ STOJÍ NAŠ LID!

Z PROJEVU S. VENKA ŠILHANA, POVERENÉHO VEDENÍM SEKRETARIÁTU ÚV KSC

TRVÁME NA OBNOVENÍ PLNÉ SUVERENITY

STANOVISKO K CESTĚ DO MOSKVY • O OTÁZCE NEUTRALITY • NEPODLÉHAT PSYCHOZE ILEGALITY

Drazei spoluobčané, obzvláště se k Vám, ke všemu lidu naší republiky, jistěm ústředního výboru KSC, svoláváme na XIV. sjezdu naší strany.

Jak už víte, zvolili jsme do této strany dosavadního prvního tajemníka ÚV soudruha A. Dubčeka. Proč? Je až do této chvíle protizákonně zbaven osobní svobody a svobody přechodu, je jsem poután, aby se nám sdělil stanovisko

dalšího výboru k poslednímu zavraždění ústředního výboru.

Především děkujeme celé straně a všem občanským republiky za to, že nám, kteří jsme rozhodli pojetí na uskutěčnění sjezdu, stačí až tři pět miliónů, které aktivně a obětavě zajišťují osobní bezpečnost delegátů a stály se tak za nepodléháním podmínkám zavraždění a společným občanským věci strany a všeho lidu.

Dnes stojíme před novou, mimořádnou vážnou úlohou. Delegace našich představitelů státní a stran, kterou vede prezident republiky armádní generál L. Svoboda, odletěla k příjímům jednání do Moskvy. Chce k tomu jmenem představenstva ÚV KSC zavazovat starostlivost, především republiky a Svoboda má naši plnou důvěru a podporu.

Děletem mají i ti členové delegace, kteří byli zvoleni na sjezdu, soudruzi Husák a Dvořák. Proč? Je o další členy delegace, budeme se k nim chovat tak, jak oni se při tomto mimořádném zavraždění jednání zachovali k usazení nejvyššího orgánu strany, mimořádného XIV. sjezdu, takže příjímou smýšlení všeho národního lidu.

Usnesení mimořádného sjezdu představenstva zavražděného občana všech okupovaných vojáků z ústřední naší republiky. V této otázce nepřipouštíme žádný kompromis, i když začala zhrubovat naše zbraňové síly.

Poděkování občanům

Česká národní rada se hlásí k výsledkům XIV. sjezdu strany

Česká národní rada projevila na schůzi 24. srpna 1968 výslovný přátelství NS a vlády. Prohlásila, že se plně svazí za dosavadní působení našich legálních ústavních orgánů a že je bude i nadále podporovat. Společně s NS, prezidentem a vládou potvrdila bezvýhradně okamžitý odchod okupačních vojsk a úplnou normalizaci života v ČSSR jako suverénní stát.

Česká národní rada se jednoznačně hlásí k výsledkům mimořádného XIV. sjezdu KSČ a vůči všem svým stánům podporovat splnění jeho závěrů. Děkujeme všem občanům naší země za bezpříkladnou obětavost, kázeň a inteligentní.

UZNÁNÍ UČITELŮM RUŠTINY

Listovníkem jmenuje nadaného skvělého literárního porotníka. Přednostkyně, autor, na jehož jméno si už nespomínám, tam dříve nad názkou divotný jazykový výzkum v našich školách. Přesvědčuje nás, že je možná, když také dává se tolik let už ruské, že nejsem schopen se v tomto jazyce volně vyjadřovat, psát. Musím dosud autorovi tlaku opouštět a vyslovit uznání učitelům ruské. Ty naplňují v zádech, které mají nám dání po ústích, svědčí o tom, že zvládnutí ruský jazyk na výbornou. Teď nám ta jejich práce přiblíží.

ZE ZASEDÁNÍ VLADY

Oficiální agentury zahraničních socialistických států rozšiřují zprávy, že po třech letech civilní autor, který rozvíjel zbraně kontroverzního nářadí. Vláda prohlásila, že tyto zprávy jsou naprosto nepodstatné a mají sloužit jako záminka k zosilování záhadem cizích vojsk proti civilním osobám. Vláda dále konstatuje, že dosud nebyl doordán příslušník velitelství armád prezidentu republiky S. Ludvíka Svobody o svolání vládních orgánů a ústředních práce vlády. Neoprávně, v noci z 24. 8. 1968 na 25. 8. 1968 vnikla násilně cizí vojska do dosud neobávaných budov ministrů a centrálních útvarů a prováděla prohlášení. Přitom byly násilnějším jednáním lidových milic v těchto útvarech zabaveny zbraně.

☆

NASIM VELITELEM JE SVOBODA

V některých případech si velitel sovětských okupačních jednotek stěžují, že předsedající měli armády se „nechovají jako předsedající armády Varšavské smlouvy“ a zapošlouchají jejich rozkazy.

Vojáci Čs. lidové armády! Dříve okupačním velitelům jsme najevno, že jednají jen podle těch rozkazů, které vám dá váš vrchní velitel, předseda republiky L. Svoboda. Jen jemu jste podřízeni jako představiteli svrchované ČSSR. Vyhlášení to i tím, že za své káseřní umístění naplňujeme.

DNY A NOCI V PARLAMENTU

V neděli byla v našem parlamentu již 134. schůze. Pracuje se zde dlouho bez přerušení, stále zasedá předsednictvo, k častým schůzím zasedají jednotlivé výbory. Poslanci prokazují příkladnou střízlivost, rozvážnost, jsou jednotní v odporu proti násilnému zásahu do suverenity a svrchovanosti naší země.

Nicméně ve čtyřech se poslanci jednoduše rozhodli, že zastavení všichni na místě a že budou NS nikdo z nich dobrovolně neopouštět. A slibu dodržují navzdory různým hrozbám, provokacím, nátlakům, empozici políhu. Nechají ani omnoho nepobedili. K notnému odporu, který prožívají v budově NS, se odhodlají, jak se kde dle. V posledních dnech sem přišli již příslušníci, nahrazení matrace a skládání turistická letadla — ale přesto je časým letem jen představa v některé kanceláři nebo síle.

Všichni jsme zde už přivýšili i notně střelba, křikem tanků a jistě otravné vazy. Na předsedání vstupní dvíře se už nikdo ani nepohybuje. Tečky v největším okně budovy patří k běžným věcem.

[Parlamentní zpravodaj KP]

ORGÁN ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

PONDĚLÍ 26. SRPNA 1968

ČÍSLO 232 – ROČNÍK 48

(Přítavo lidu roč. 71)

CENA 40 HAL

Obrana socialismu – nejvyšší internacionální povinnost

Vzpomeň si, čtenáři, jak se náš tisk ovládnutý reakčními štváři dovoloval abou-
hnutí „svobody slova“? Jak pod záštitou lapli informovanosti československé
veřejnosti si vymcovovali volnost pro otravování duše našeho lidu? Hle, jak líco-
měrně bylo to obžehování slova „demokracie“ ve všech pádech! Jakmile volně
ústačského odbuduje nekvalitní čtenářské zřetel, a osvědčuje reflektorem
pravdy jejich skutečnou tvář, je vždy po demokracii. Proto mají být našemu lidu
uzájem zavazující dokument, který dokazuje, že se u nás skutečně a dlouhou dobu
připravoval kontrarevoluce zvrát. Tímto dokumentem byl člunek moskevské
„Pravdy“ nazvaný „Obrana socialismu, nejvyšší internacionální povinnost“ ze dne
22. srpna t. r. Seznamujeme vás s hlavními částmi tohoto člunku s následným
přehledem: ůkde pozorně a posuzuje vývoj posledních měsíců ve světle historické
pravdy! Vedení snahou neproměňkat uvěřitelnosti tohoto materiálu přezvali jsme
poslednímu text a omělujeme se tím za jazykové nedostatky překlada.

Projev mezinárodní solidarity

Válek pětijazyčných socie-
listických států, Bulharské lidové
republiky, Maďarské lidové re-
publiky, Německé demokratické re-
publiky, Polské lidové republiky a
Sovětských socialistických re-
publik se obrátili k občanům naší
země s bratrskou výzvou, v níž
ověřili skutečné přičiny, které je
vedly k vyhlášení občanských sil na
obranu socialismu v Československu.
Ve svém provolání zdůrazňují, že
nepřítel socialismu šel proti silám
oddaným socialismu a rovněž si
zabídlý socialistické zákonnosti a
přátelství poštadíku. Nebezpečí se
sofistlo, když se reakce pokusila
včetně protibolsky zneškodnit výsledné

a usazení jednotného plánu ÚV KSČ
v průběhu porady v Geně mezi
Tisov a v Bratislavě vyslovili
zástupci Československa odhodlání
chránit zájmy pracujících a zne-
možnit další protisocialistické akce.
Tato ujednání však nebyla splněna,
čeloh protisocialistické síly a jejich
zahrnutí protibolsky vyhlášení k ještě
intenzivnějším útokům.

V závěru výzvy vyslovují vlády
pět socialistických zemí přesvědčení,
že nadřadí imperialismu jsou maro-
vště socialistické síly jsou
dostatečně silné, aby žádnou brat-
skou zemi nepřidaly na popus
reakcí a aby udržely vše socialismu
a míru.

Kontrarevolucionáři chtějí rozbit jednání

PRAHA 25. srpna. Dnes již ne-
máme být pochyb, že nepřítelské
činy posledních dnů svědčí o důvodu
a pedlivě přehnané reakčních síl
ke svržení socialismu v Česko-
slovensku. Tak například včera,
v neděli, bylo objeveno dobře
maskované rozkladové střetnutí,
které bylo nepříteli socialismu
používáno pro šíření hl a paniku
v těchto meštických dnech. Obchaze
se podarilo uprchnout. Pokračují ve
svě zřetě činnosti dále, rozkládají
zámek a strach, pokouší se nastolit
zmatek mezi obkany. Reakční, pro-
tisocialistické síly pokračují ve své
podvratné činnosti a snaží se si-
tuaci čím dále tím více komplikovat.
Olividně mají nasáplých stavě pře-
kážky pro normalizační situaci v ČSR.
Za tímto účelem podnikají na ná-
ných místech republiky, zejména
v Praze, akce provokativního charak-
teru.

Poslední noc bylo objeveno v rase
střetnutí. Dobrovedení používají všech
protibolsky, aby zmařili normalní
širok mlata v čase. V noci ze soboty
na neděli byl útěkem pokus, pernit
podnět vodovodu. Společenská
vojaka, která třetě dleží objekty,
zmařila pln těchto zločinů.
V okresech byly nalezeny a za-
baveny zbraně – kulomety, beže
kulomety, prachové zbraně.

Vojáci Varšavské smlouvy byly
v neděli donuceni, kontrolovat
zahranitní zeta. Bylo zjištěno, že
těchto aut používají nepřítelské
síly k dopravní zbraně.
Provokace s cílem, vyvolat mezi
vojáky a obyvatelstvem strachy
jeu samostatným obkany zmařeno-
vů. Tak na příklad byl v Brně
účinná pokus poškodit památník
sovětské armády. Vybouřené oby-
vatelstvo samo velmi rychle odstra-
nilo stopy těchto barotného činu.

**Což je možné zapomenout?
Už jejich otcové nás osvobodili!**

Všude se reakci nepodařilo otrávit duši našeho lidu. Na mnohých místech vedli naši lidé s voláky spoje-
meckých armád socialistických zemi přátelské hovory. Až zvířeli rozum a klid, přesvědčili se pracující, že
se stali obětí dlouho organizovaného záměrného útvaru. Nedopusťte, aby vás nebezpečně válce zřavily
rozvahy, nestáňte se spojiváčky zákeřných nepřítelů socialismu, nečekejte se stihnout k nenapravitelným
činům! Synové našich osvoboditelů odjedou rádi sami, až pomine nebezpečí zvratu ke kapitalismu.

**Budme nesmiřitelní v boji proti pravicovým antisocialistickým
silám a kontrarevolučním elementům, které využily proces demo-
kratizace naší společnosti k útokům na základy socialismu
v naší zemi. Povedeme co nejrozhodnější boj proti nositelům
revizionizmu, kteří se soustředili na ideologické a organi-
sační rozbití strany.**

DNEŠNÍ VYDÁNÍ

Okupační propaganda na československém území po 21. srpnu 1968

Okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968 byla významně podpořena i Sověty řízenou propagandou, která vedle rozhlasového vysílání využívala ve velké míře tiskoviny. Podvržený výtisk Rudého práva, který vyšel 26. srpna, představuje pokus okupantů o vydání dezinformační verze domácího periodika. Stejně jako v jiných tiskovinách zde byla využita popularita prezidenta Ludvíka Svobody a jeho výzva k zachování klidu. Americký novinář Alan Levy, který tehdy dlouhodobě pobýval v Československu, napsal ve svých vzpomínkách: „Každé ráno v sedm hodin se ozvalo nad naší čtvrtí vrčení vrtulníků (ve dvou případech čtyřmotorových bombardérů), které přelétávaly těsně nad střechami a shazovaly sovětské vydání Rudého práva. (...) Jeden (deník, pozn. red.) jsem zachránil, ale přečetl jsem ho za chvíli. Měl dvě stránky a podle tisku a chyb se dalo poznat, že stejně jako stanice Vltava pochází z východního Německa.“

Vedle tohoto pokusu byla sovětskou propagandou distribuována i řada letáků vyzývajících ke klidu, nařízení velitelů okupačních vojsk, ideologických brožur či nových periodických tiskovin (nejznámější jsou Zprávy, které vycházely až do května 1969). Všechny tyto tiskoviny se masivně rozšiřovaly mezi obyvatelstvo. Letáky nejčastěji rozdávali vojáci na ulicích nebo je rozhazovali z obrněných vozů. V Praze byly také opakovaně shazovány z vrtulníků (viz citace A. Levyho).

Okupační tiskoviny vyvolávaly mezi domácími obyvateli odpor pro svou dikci a používané argumenty. Většinu tiskovin, které okupační vojska rozšiřovala v prvních dnech invaze, spojovala nekvalitní jazyková úprava, řada pravopisných a stylistických chyb, včetně rusismů či germanismů, a některé se proto staly předmětem satiry; v lidové tvořivosti se používaly jako ukázka absurdity okupační propagandy. Naprostá většina z nich byla přímo na místě zničena, aniž se dostala k dalším čtenářům.

Zdroj: BLAŽEK, P.: Okupační propaganda na československém území po 21. srpnu 1968. Dostupné on-line na <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/sborniky/prazske-jaro/blazek-petr.pdf> (upraveno)

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Dá se ruská anexe Krymu přirovnat k sovětské okupaci Československa v srpnu 1968?

Cílem okupace Československa v roce 1968 bylo zcela změnit politický kurz tehdejšího vedení země. Z československého území nebyl ve prospěch Sovětského svazu odtržen žádný kus území, nedošlo k přerozdělení majetku. Došlo nicméně k odstranění reformistů, kteří nabízeli „socialismus s lidskou tváří“ a uvolňovali některé svobody, do čela státu byla instalována loutková promoskevská vláda.

Rozdíl v porovnání s Krymem je, že toto území bylo zcela odtrženo od Ukrajiny, politické vedení země nad ním ztratilo vliv. Došlo k obrovskému přerozdělení majetku, řada lidí přišla o své domy i úspory a byla vyhnána, zatímco jejich majetek získali prorusí obyvatelé. Režim v Kyjevě se zatím nezměnil a zbytek země si ve svobodných volbách zvolil vládu i prezidenta, který se vůči Rusku vymezuje. Otázkou samozřejmě je, co jsou skutečné zájmy Ruska na Ukrajině, zda v invazi nebude pokračovat, to ale ukáže až budoucnost.

Zcela nepochybně shodné s rokem 1968 v Československu je přemýšlení Ruska o zemích, které považuje za svoji sféru vlivu. Snaží se je, byť odlišným způsobem a prostředky, dále ovládat. To platí jak pro Československo v roce 1968, tak pro současnou Ukrajinu.

2. Jaká byla v Evropě v roce 1968 politická situace? Co byla Varšavská smlouva?

V roce 1968 byla Evropa již více než 20 let rozdělena „železnou oponou“, jak Winston Churchill v roce 1946 nazval postupně se vytvářející hranici mezi východním a západním blokem. Československo patřilo po druhé světové válce mezi sovětizované střeoevropské země. V polovině 50. let se stalo také zakládajícím státem Varšavské smlouvy (dalšími členy byly Albánie, Bulharsko, Maďarsko, Německá demokratická republika, Polsko, Rumunsko a Sovětský svaz). Vojenský pakt dostal název podle hlavního města Polska, kde zástupci zakládajících států podepsali 14. května 1955 Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci. Přestože v ní byla proklamována rovnoprávnost jejích účastníků, byla Varšavská smlouva ve skutečnosti jednoznačně řízena a ovládána Moskvou. Ukázalo se to již krátce po jejím vzniku, když v roce 1956 sovětské jednotky rozdrtily maďarské povstání. V roce 1962 se činnosti

Varšavské smlouvy přestala účastnit Albánie a v září 1968 ji na protest proti intervenci do Československa vypověděla. Kritické postoje postupně v druhé polovině 60. let zaujímal také Rumunsko, které se v srpnu 1968 rovněž intervence do českých zemí nezúčastnilo. Varšavská smlouva byla rozpuštěna v roce 1991.

3. Co bylo pražské jaro?

Termín „pražské jaro“ se používá pro události v Československu konce 60. let. Nejčastěji bývá toto období vymezeno nástupem Alexandra Dubčeka do čela Komunistické strany Československa (5. leden 1968) a invazí armád pěti států Varšavské smlouvy (21. srpen 1968). V některých případech je za definitivní konec pražského jara považováno až zvolení Gustáva Husáka prvním tajemníkem KSČ 17. dubna 1969.

Pražské jaro je na jedné straně spojováno s uvolněním politických poměrů a pokusem o reformu komunistického režimu shora, na straně druhé s oživením občanské společnosti, která ve své většině změny uvítala a požadovala jejich pokračování. Násilné potlačení pražského jara znamenalo výrazný zlom v dějinách mezinárodního komunistického hnutí, které se v názoru na srpnovou invazi rozštěpilo.

4. Proč chtěli Sověti v roce 1968 obsadit Československo?

Sovětský svaz zprvu demokratické změny v Československu, které se rozcházely s jeho politickou linií, nevnímal jako výraznou hrozbu. Jak ukazují archivy KGB, přední reformista Alexandr Dubček byl Sověty vnímán jako muž Moskvy. V Sovětském svazu poměrně dlouho žil a Moskva se domnívala, že ho má „přečteného“. KGB následně analyzovalo jeho reformátorství jako stav, kdy je manipulován dalšími lidmi. Až posléze si SSSR plně uvědomil, že v Československu dochází k politickým změnám, které by ho časem mohly vytrhnout z jeho orbity.

Moskva nic takového nechtěla připustit. Částečně z čistě prestižních důvodů, částečně z obavy, aby se podobná revoluce nepřenesla i do dalších satelitů. KGB do Prahy vyslala několik desítek nelegálních špiónů, aby manipulovali s veřejným míněním i politiky. Nakonec uspěli zastánci tvrdé linie a do Československa vjely tanky.

5. A jaké zájmy mají Rusové nyní na Ukrajině?

V případě Ukrajiny Rusko zcela nepochybně sleduje zabránění jejího prozápadního směřování. Podobně jako v případě Československa je pro Moskvu tento stav nepříznivý a neakceptovatelný, protože ho ruští politici chápou jako zmenšování svého vlivu. Právě rozšiřování hranic bylo v historii hnacím motorem politiky kremelských vládců (např. ve středověku se po více než 150 let Rusko rozšiřovalo průměrným tempem jednoho nově nabytého území velikosti Nizozemska ročně). Pro západní hranici země je příznačné, že je plovoucí a pohybuje se dopředu a zpět v důsledku přetahování se o prostor a přístup k moři s Poláky, Litevci a Finy. Největší expanzi tímhle směrem Rusko zažilo samozřejmě v době studené války, kdy podmaněním si Československa, Maďarska a Polska svoji hranici vytyčilo až v zalesněných vrcholcích Šumavy a Krušných hor.

Dnes to již neplatí, bylo by ale chybné domnívat se, že ústup ruské hranice zpět o několik set kilometrů znamená, že je tento problém jednou provždy vyřešen. Jak ukázal případ Ukrajiny, ve chvíli, kdy se chtěla vytrhnout z ruské sféry vlivu, přišel tvrdý zásah.

6. Jaký mohl mít v Československu někdo zájem na tom, aby přijela sovětská vojska?

Zájem na vojenském zásahu v Československu měli především příslušníci konzervativního proudu v komunistické straně. Řada z nich musela na jaře 1968 ze svých funkcí odejít a svůj možný návrat na politické výsluní spojovala právě s příchodem „spřátelených“ vojsk. Konzervativci se také ocitli pod tlakem médií, v nichž se postupně objevila řada článků o zločinech z 50. let. Velká obava panovala v tomto prostředí z blížícího se sjezdu KSČ, na němž se v září 1968 očekávaly velké personální otřesy. Mezi aktivními pučisty měli zvláštní postavení vysocí důstojníci Státní bezpečnosti, kteří řadu let spolupracovali se sovětskou tajnou službou. Pod vedením Viliama Šalgoviče, jednoho z hlavních představitelů konzervativního proudu KSČ a člena kolaboračního prosovětského křídla ve straně, technicky pomáhali sovětské straně s přípravou invaze a s následným zatýkáním vybraných reformních politiků. Ve vedení komunistické strany patřili mezi prosovětské stoupence Alois Indra, Antonín Kapek, Drahomír Kolder, Oldřich Švestka a Vasil Biľak, kteří několik dnů před invazí předali sovětské straně dopis s žádostí o vojenský zásah.

7. Jak byl vpád vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 interpretován občanům Československa?

Okupace byla podávána jako přátelská pomoc, která měla zabránit hrozící kontrarevoluci. Velkou roli v tom sehrála ruská propaganda. KGB řídila tajné operace PROGRESS, kdy se její agenti snažili infiltrovat do údajně kontrarevolučních skupin, jak byl z pohledu Moskvy chápán svaz spisovatelů, část novinářů nebo vysokoškolských profesorů. Jeden čas měli dokonce v plánu i únosy klíčových lidí z řad reformistů a disentu, konkrétně literárního vědce Václava Černého nebo spisovatele Jana Procházky. Nakonec k tomu nedošlo, protože Procházka měl od tehdejšího ministra vnitra přidělenou ochranku a špiónům připadal únos příliš riskantní. Nešlo ale jen o násilné akce: agenti se rovněž pokoušeli verbovat studentské vůdce, jako byl Karel Kovanda, pozdější český velvyslanec při NATO. V tomto případě neúspěšně, v kterých naopak Kreml uspěl, je dodnes zahaleno tajemstvím.

Důležitou součástí operace PROGRESS byla také diskreditační kampaň, která měla ospravedlnit invazi vojsk Varšavské smlouvy prostřednictvím vykonstruovaných důkazů o kontrarevolučním spiknutí reformistů a západních zpravodajských služeb. Vrcholem byla akce s krycím názvem CHODOKI, jejímž záměrem bylo připravit vymyšlené a zmanipulované důkazy o přípravách na vojenský převrat.

V druhé polovině července 1968 se v listu Pravda objevila senzačně znějící zpráva, že došlo k objevení „tajné skrýše“ amerických zbraní nedaleko hranic se Západním Německem. Některé měly být přímo signované značkou „Made in USA“. A jak tvrdil deník, do Československa je přivezli „pomstychtivci a zastánci starých pořádků“. Sovětské orgány měly přitom zachytit informaci o „tajném americkém plánu“ na likvidaci pražského komunistického režimu. V dalších dnech zprávu převzaly sovětské noviny a přidávaly svá „odhalení“, že jsou nacházeny další a další americké zbraně. Tím se manipulovalo veřejné mínění v SSSR i v Československu.

8. Mohly být tzv. zvací dopisy falešné? Je možné, že je napsali sami Rusové?

Přestože se o těchto dopisech hovořilo již krátce po zahájení invaze, až do pádu Sovětského svazu neexistovaly konkrétní důkazy o jejich existenci. Teprve v červenci 1992 předal ruský prezident Boris Jelcin svému československému protějšku Václavu Havlovi něko-

lik nově nalezených archivních dokumentů. Mezi nimi byly také dva dopisy československých občanů se žádostí o vojenský zásah. První předaný „zvací dopis“ napsal v češtině Antonín Kapek a odevzdal ho sovětské straně patrně již na konci července 1968 při jednání v Čierné nad Tisou. Druhý napsala na počátku srpna 1968 v ruštině pětice představitelů komunistické strany (Alois Indra, Antonín Kapek, Drahomír Kolder, Oldřich Švestka a Vasil Biľak), která jej předala adresátům zřejmě při jednání se sovětskou stranou v Bratislavě. Dopis se dochoval v archivu zapečetěný v obálce s datem 25. 9. 1968. Tehdejší vedoucí všeobecného oddělení ÚV KSSS a pozdější generální tajemník na obálku napsal: „Uložit v archivu politbyra. Bez souhlasu neotvírat. Konstantin Černěnko.“ Tento dopis měla později podepsat řada dalších konzervativců (hovoří se až o 40 či 50 podpisech), ovšem příslušné dokumenty nebyly doposud ruskou stranou objeveny či předány. **Pravost podpisů** na zmíněných dvou zvacích dopisech **potvrdil kriminalistický rozbor a o jejich pravosti nejsou žádné pochyby** ani mezi historiky, kteří zkoumali jejich autenticitu.

9. Kolik sovětských a dalších vojáků do Československa přijelo?

Operace s krycím názvem Dunaj – jak byla invaze nazvána v plánech okupantů – se podle odhadů vojenských historiků zúčastnilo **v prvním sledu okolo 160 tisíc vojáků a kolem 4600 tanků.** Jejich počet byl v následujících dnech navýšen. K 25. srpnu 1968 bylo podle údajů generálního štábu Československé lidové armády v plných bojových stavech celkem 27 intervenčních divizí, z toho 12 tankových, 13 motostřeleckých a dvě výsadkové; dále jedna letecká armáda, která disponovala i raketovými zbraněmi. Uvedené jednotky byly vyzbrojeny 6300 tanky, 2000 děl, 550 bojovými a 250 dopravními letouny. O den později se na československé území začala navíc přesunovat další sovětská gardová armáda, která se do té doby nacházela na území Německé demokratické republiky.

10. Proč se okupantům nepostavila česká armáda?

Československá lidová armáda byla tehdy výlučně orientována na vedení boje proti Západu a nebyla připravena na variantu obrany proti jiným členům Varšavské smlouvy. Domácí jednotky byly navíc oproti útočníkům početně slabé – do pohybu se v rámci invaze do Československa dal největší počet vojáků

na evropském kontinentu od konce druhé světové války. **Vedení KSČ, které ve svém prohlášení okupaci odsoudilo, jednoznačně vyzvalo obyvatelstvo, aby zachovalo klid a nekladlo odpor.** Stejnou výzvu, resp. rozkaz, vydalo i vedení Československé lidové armády pod velením ministra národní obrany generála Martina Džúra. Jak napsal historik Antonín Benčík, **přes uvedené rozkazy docházelo u řady posádek ke kritickým situacím.** Československé jednotky často zaujímaly ve svých kasárnách obranná postavení. Bylo také **zaznamenáno okolo 100 případů zapojení vojenských radiostanic** pro antiokupační vysílání. V řadě případů lidé uschovali zbraně a některé vojenské skupiny se připravovaly na přechod k partyzánskému způsobu války.

11. Jak se vyvíjela situace v Československu a v Evropě po roce 1968?

Rozhodnutí sovětského vedení a jeho čtyř satelitů násilně potlačit pražské jaro se setkal s takřka jedním odporem domácí veřejnosti, která vystoupila na podporu zatčených československých představitelů. Dne 23. srpna 1968 popsal první tajemník Polské sjednocené dělnické strany Władysław Gomułka situaci v okupované zemi jednoznačně: **„Vyhráli jsme vojensky, ale politicky jsme byli zcela poraženi.“** Srpnová intervence měla obrovský ohlas po celém světě. V jejím důsledku **se rozštěpilo komunistické hnutí a ideje komunismu byly zásadně diskreditovány.** Zhoršily se také vztahy mezi velmocemi. V řadě světových metropolí se konaly **veřejné manifestace** na podporu pražského jara a invaze do Československa se stala **předmětem jednání Rady bezpečnosti OSN.** Odpor většiny československé veřejnosti se Kremlu podařilo za pomoci staronového vedení KSČ zpacifikovat až na počátku 70. let. Potlačení pražského jara se stalo mementem, ke kterému se vztahovaly opoziční skupiny v zemích sovětského bloku. Na konci 80. let se v souvislosti s pádem komunistických režimů postupně všechny státy, které se na okupaci Československa v srpnu 1968 podílely, za vstup svých armád do země omluvily.

12. Kdy sovětská armáda naší zemi opustila?

Na rozdíl od polských, bulharských a maďarských jednotek (východoněmecká armáda se invaze účastnila pouze symbolicky), které odešly už na podzim 1968, zůstaly sovětské jednotky v Československu 22 let. Dne 18. října 1968 poslanci Národního shromáždění schválily

lili smlouvu mezi vládou ČSSR a vládou SSSR „o dočasném pobytu sovětských vojsk na území ČSSR“. Proti jejímu přijetí tehdy hlasovali pouze čtyři poslanci (Božena Fuková, František Kriegel, Gertruda Sekaninová-Čákrťová a František Vodsloň), dalších deset se zdrželo hlasování. Odchod sovětských jednotek byl možný teprve po změně politického režimu v Československu. **Poslední sovětsští vojáci definitivně odešli z našeho území až v červnu 1991.**

Odpovědi vypracovali:

Petr Blažek, Ústav pro studium totalitních režimů
Ondřej Kundra, novinář a publicista (otázka č. 1, 4, 6)
Josef Pazderka, zahraniční zpravodaj (otázka č. 12)

Odkazy:

Archiv bezpečnostních složek
www.abscr.cz

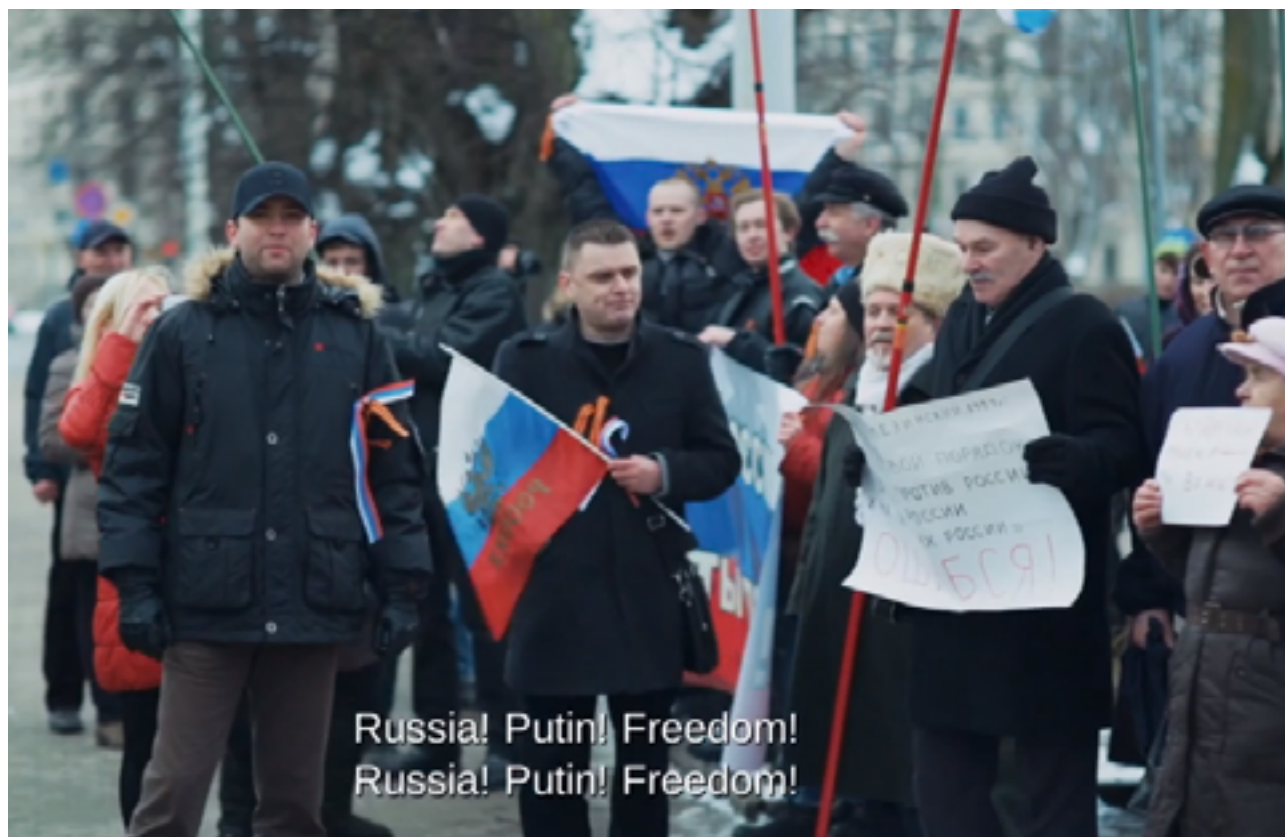
StopFake.org
www.stopfake.org

Ústav pro studium totalitních režimů
www.ustrcr.cz

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v. v. i.
www.usd.cas.cz

Doporučená literatura:

BÁRTA, M.; CVRČEK, L.; KOŠICKÝ, P.; SOMMER, V.: Oběti okupace. Československo 21. 8. – 31. 12. 1968. ÚSTR, Praha 2008.
BENČÍK, A.: Operace „Dunaj“. Vojáci a Pražské jaro 1968. Studie a dokumenty. ÚSD AV ČR, Praha 1994.
BENČÍK, A.: Rekviem za Pražské jaro. Důvěrná informace o přípravě a provedení srpnové intervence vojsky varšavské pětky v Československu 1968. Tempo, Třebíč 1998.
DURMAN, K.: Útěk od praporů. Kreml a krize impéria 1964–1991. Karolinum, Praha 1998.
KAPLAN, K.: Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956–1968. Společnost a moc. Barrister & Principal, Brno 2008.
KRATOCHVÍL, J.; POVOLNÝ, D.: 21. 8. 1968. Okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy. Meadow Art, Brno 2004.
PECKA, J.; PREČAN, V. (eds.): Proměny Pražského jara 1968–1969. Sborník studií a dokumentů o nekapitulantských postojích v československé veřejnosti. ÚSD AV ČR – Doplněk, Praha – Brno 1993.

MASTERPLAN

Juris Pakalniņš / Lotyšsko / 2016 / 52 min.

Film Masterplan přibližuje důmyslné metody, jakými Rusko prosazuje své mocenské cíle v Evropě i v celém světě. Na příkladu pobaltských republik sledujeme nebezpečnou hru dirigovanou z nejvyšších pater ruské politiky, v níž svou roli sehrávají nejen proruská média, státem financované společnosti a politicky vlivní jedinci, ale i běžní občané, kteří z národní pýchy i nostalgie po sovětských časech ochotně hájí v evropských zemích zájmy své rodné země. Účelem hybridní informační války je nejen demonstrovat vojenskou moc, ale především omezit nezávislá média a systematicky ovlivňovat veřejné mínění doma i v zahraničí. V investigativním snímku promlouvají odborníci z řad politologů, historiků a novinářů a také ruští emigranti žijící v různých evropských metropolích, kteří kritizují mocenské praktiky Kremlu. Poutavý dokument předkládá mrazivá fakta a za pomoci přehledných vizualizací ukazuje putinovskou mašinerii, které se těžko čelí.

INFORMAČNÍ BUBLINY

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity se žáci zamyslí nad nebezpečím informačních bublin vznikajících z přijímání jednostranných informací. Na základě zhlédnutí filmu o působení ruské propagandy v Pobaltí ve skupinách popíší, jak historické události a geopolitický vývoj v těchto zemích interpretují Estonci, Litevci a Lotyšši a jak ruská propaganda.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: MV, OSV, VMEGS

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- si uvědomují, že skupiny lidí, které přijímají z médií výrazně rozdílné informace, interpretují události a situace rozdílně;
- jsou kritičtí k mediálnímu sdělení a uvědomují si nutnost ověřování informací z více zdrojů;
- rozvíjejí svou mediální gramotnost.

DĚLKA: 90 min. (včetně projekce filmu)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST 1–4**, jednu variantu do každé skupiny
- **PRACOVNÍ LIST 5** pro každého žáka
- psací potřeby

POSTUP:

1. Rozdělíme žáky do čtyř skupin a rozdáme jim **PRACOVNÍ LISTY 1–4**. Každá ze skupin má pracovní list s jinými otázkami, na které se během sledování dokumentu zaměří. Ověříme si, že žáci rozumí zadání.
2. Následuje **projekce filmu**.
3. Po zhlédnutí snímku žáci ve skupinách diskutují o otázce na svém pracovním listě a následně zformulují odpověď, na které se shodnou.

4. Mluvčí skupin spolužákům postupně prezentují téma, nad kterým se zamýšleli. Nabízejí pohled Estonců, Litevců a Lotyšů na danou problematiku a poté pohled ruské propagandy. Ostatní žáci mohou na jejich výstup reagovat, necháme prostor pro diskusi.

REFLEXE:

V závěrečné reflexi shrneme, co v diskusi zaznělo. Společně se snažíme popsat důsledky ruské propagandy na pobaltské země a jejich stabilitu. Připomeneme cíl ruské propagandy, kterým je destabilizace společnosti a navození dojmu, že pravda neexistuje. Rozdáme žákům **PRACOVNÍ LIST 5** a představíme jim koncept pěti klíčových otázek, které je potřeba mít na paměti při přijímání každého mediálního sdělení.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem testovala ve 4. ročníku čtyřletého gymnázia. Na začátek hodiny jsem zařadila krátký úvod do tématu s cílem zjistit, co žáci o dané oblasti vědí. Následně byla třída rozdělena do skupin, ve kterých probíhala práce s pracovním listem. Žáci měli za úkol přečíst si otázky a poté se rozhodnout, které aspekty budou přesně sledovat. Pro jistotu jsem se každé skupiny zeptala, zda zadání pochopili. Následovala projekce filmu. Měla jsem dostatek času, takže jsem ho promítla celý. Poté dostali žáci 15 minut, aby zaznamenali své odpovědi a prodiskutovali je. Po skončení časového limitu jsem otázky promítla pomocí dataprojektoru na tabuli a požádala mluvčí skupiny, aby třídě sdělili své názory. Ostatní měli možnost se k jejich názorům vyjádřit. Přečetla jsem jim také vzorové odpovědi. Nakonec jsem se třídy zeptala, co podle nich může ovlivňovat názory lidí, kteří se vyjadřovali. Žáci také dostali kopii tabulky č. 5 a znovu jsme zkusili udělat souhrn všech odpovědí. Během aktivity jsme měli trochu problémy s časem, protože jsem chtěla dát prostor všem. Myslím, že by bylo zajímavé promítnout film ještě jednou a na základě podkladů uvedených v tabulce nechat žáky vyhledat místa, která jednotlivá kritéria reflektují. Podle mého názoru by tento postup mohl pomoci rozvíjet kritické myšlení žáků.

Alena Janáčková, Gymnázium a SOŠ Moravské Budějovice

INFORMAČNÍ BUBLINY

Podle filmu Masterplan 70 % Rusů v Pobaltí přijímá zprávy výhradně z ruských televizních kanálů.

(Připomeňme, že v Lotyšsku etničtí Rusové představují zhruba 27 % obyvatel, v Estonsku 25 % a v Litvě 6 %.)

Většina Estonců, Lotyšů a Litevců sleduje místní média v národních jazycích. Tato situace vede k tomu, že obě skupiny disponují rozdílnými informacemi, žijí v rozdílné mediální realitě.

Na základě zhlédnutého filmu odpovězte na následující otázky.

1. Jaký je pohled většiny Estonců, Litevců a Lotyšů na rozpad Sovětského svazu?

2. Jaký pohled na rozpad Sovětského svazu předkládá ruská propaganda?

3. Jsou tyto pohledy shodné, nebo odlišné? V čem se shodují / v čem liší?

INFORMAČNÍ BUBLINY

Podle filmu Masterplan 70 % Rusů v Pobaltí přijímá zprávy výhradně z ruských televizních kanálů. (Připomeňme, že v Lotyšsku etničtí Rusové představují zhruba 27 % obyvatel, v Estonsku 25 % a v Litvě 6 %.) Většina Estonců, Lotyšů a Litevců sleduje místní média v národních jazycích. Tato situace vede k tomu, že obě skupiny disponují rozdílnými informacemi, žijí v rozdílné mediální realitě.

Na základě zhlédnutého filmu odpovězte na následující otázky.

1. Jak vnímá existenci samostatných Pobaltských států (Estonsko, Litva a Lotyšsko) většina Estonců, Litevců a Lotyšů?
2. Jaký pohled na existenci samostatných Pobaltských států (Estonsko, Litva a Lotyšsko) předkládá ruská propaganda?
3. Jsou tyto pohledy shodné, nebo odlišné? V čem se shodují / v čem liší?

INFORMAČNÍ BUBLINY

Podle filmu Masterplan 70 % Rusů v Pobaltí přijímá zprávy výhradně z ruských televizních kanálů.

(Připomeňme, že v Lotyšsku etničtí Rusové představují zhruba 27 % obyvatel, v Estonsku 25 % a v Litvě 6 %.)

Většina Estonců, Lotyšů a Litevců sleduje místní média v národních jazycích. Tato situace vede k tomu, že obě skupiny disponují rozdílnými informacemi, žijí v rozdílné mediální realitě.

Na základě zhlédnutého filmu odpovězte na následující otázky.

1. Jak vnímá přítomnost jednotek NATO v Pobaltí většina Estonců, Litevců a Lotyšů?
2. Jaký pohled na přítomnost jednotek NATO v Pobaltí předkládá ruská propaganda?
3. Jsou tyto pohledy shodné, nebo odlišné? V čem se shodují / v čem liší?

INFORMAČNÍ BUBLINY

Podle filmu Masterplan 70 % Rusů v Pobaltí přijímá zprávy výhradně z ruských televizních kanálů. (Připomeňme, že v Lotyšsku etničtí Rusové představují zhruba 27 % obyvatel, v Estonsku 25 % a v Litvě 6 %.) Většina Estonců, Lotyšů a Litevců sleduje místní média v národních jazycích. Tato situace vede k tomu, že obě skupiny disponují rozdílnými informacemi, žijí v rozdílné mediální realitě.

Na základě zhlédnutého filmu odpovězte na následující otázky.

1. Jaké aspekty vyzdvihovala při ruské anexi Krymu a nepokojích na Ukrajině v roce 2014 západní média?
2. Jaké aspekty vyzdvihovala při ruské anexi Krymu a nepokojích na Ukrajině v roce 2014 ruská a proruská média?
3. Byly interpretace událostí shodné, nebo odlišné? V čem se shodují / v čem liší?

JAK SE SPRÁVNĚ PTÁT

ANEB CESTA K MEDIÁLNÍ GRAMOTNOSTI

Následující tabulka identifikuje pět úrovní, které tvoří mediální sdělení. Tento poměrně jednoduchý nástroj vám pomůže získat přirozenou schopnost nahlížet na mediální sdělení kriticky, ne však jednostranně a s negativní předpojatostí.

Mediální sdělení	Klíčový pojem	Klíčová koncepce	Klíčová otázka
	Autor	Všechna mediální sdělení mají svého původce.	Kdo dané sdělení vytvořil a publikoval?
	Formát (a techniky tvorby)	Média používají ke komunikaci jazyk, jehož pravidla si stanovují sama.	Jak se původce sdělení snaží upoutat moji pozornost?
	Příjemce	Každý vnímáme mediální sdělení jinak.	V čem mohou ostatní lidé chápat toto mediální sdělení jinak než já?
	Obsah	Média přejímají hodnoty a úhly pohledu.	Které hodnoty a úhly pohledu sdělení obsahuje a co z něj bylo vypuštěno?
	Motiv	Většina mediálních sdělení vzniká za účelem zisku peněz nebo moci.	Proč bylo dané sdělení vytvořeno?

Zdroj: Center for Media Literacy

MÉDIA JAKO HLÍDACÍ PES DEMOKRACIE

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity žáci porovnají koncept médií jako hlídacích psů demokracie se situací ruských médií představených ve filmu. Na základě výsledků průzkumu provedeného mezi českými politiky se zamyslí nad tím, proč podle mnohých z nich média demokracii škodí.

VZĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, OSV, VMEGS

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 16+

CÍLE:

Žáci:

- se seznámí s konceptem žurnalistiky jako hlídacího psa demokracie a porovnají ho s fungováním státem ovládaných ruských médií;
- se seznámí s výsledky výzkumu o negativním postoji českých politiků k médiím a pokusí se jej interpretovat;
- si uvědomí, že média, politici a příjemci mediálních sdělení (čtenáři/diváci/posluchači) se navzájem neustále ovlivňují;
- rozvíjejí svou mediální gramotnost.

DĚLKA: 90 min. (včetně projekce filmu)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST** pro každého žáka
- psací potřeby
- tabule nebo flipchart
- dataprojektor

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme **projekcí filmu**.
2. Rozdáme žákům **PRACOVNÍ LIST** s informacemi a otázkami, kterým se budeme v aktivitě zabývat. Pracovní list slouží jako jakýsi scénář, žáci si do něj zároveň mohou dělat poznámky.
3. Vyzveme žáky, aby si přečetli první text. Ujistíme se, že textu všichni porozuměli. Poté přistoupíme k první otázce. Odpovědi získáme z otevřeného brainstormingu. Nápady žáků zaznamenáváme na tabuli. Postupně je třídíme a společně diskutujeme.

4. Žáci si přečtou druhý text. V diskusi se snaží vyjádřit svůj názor na danou otázku a vzájemně argumentovat.
5. Poté rozdělíme třídu do 4–5 skupin. Žáci si přečtou poslední text a ve skupinách vypracují odpovědi. Ty pak představí ostatním. Ptáme se: *Jak na vás názory českých politiků jako představitelů demokratického státu působí? Souhlasíte s nimi?*

REFLEXE:

Reflexi provedeme prostřednictvím řízené diskuse. Promítneme schéma Kontrolní mechanismy médií, které si společně projdeme. Diskutujeme s žáky o úloze a postavení médií v demokratickém a autoritářském politickém systému.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušela s žáky 3. ročníku gymnázia. Je krátká, jednoduchá a dobře navazuje na film. Otázky vedou k diskusi nad základním tématem dokumentu, což by mělo být cílem každé doprovodné aktivity. Pouze druhou otázku jsem upravila, aby vyznívala, že i v Rusku lze média rozdělit na státem řízená a média „undergroundová“. Stejně jako v dokumentu i v rámci aktivity je nutné připomínat, že Rusko není Putin, že zde existuje protiputinovská opozice, jejíž podporou vyjadřujeme nesouhlas s autoritářským typem vlády. Závěrečná diskuse se týkala elementární potřeby svobodných médií jako základního předpokladu fungující demokracie. Studenti aktivitu uzavřeli tím, že Facebook není nejšťastnějším zdrojem informací. Manipulativně jsem představila několik českých deníků, týdeníků a internetových televizí, které považují za média, jež se snaží o vyváženost informací k palčivým společenským problémům. Diskutovali jsme, komu jaká česká média patří a nakolik vlastník může ovlivňovat jejich obsah, zda je šťastné řešení, aby politici měli možnost vlastnit média (s přihlédnutím k normě, která má tuto možnost upírat ministrům). Poslední otázka v pracovním listě propojuje problematiku s českou politickou scénou v přístupu k médiím, což je podle mě správné, protože máme co před vlastním prahem zametat.

Tereza Vodičková, Gymnázium EDUCAnet Praha

MÉDIA JAKO HLÍDACÍ PES DEMOKRACIE

Přečtěte si následující citace a odpovězte na uvedené otázky.

I.

„Koncept médií jako ‚hlídacích psů demokracie‘ zastřešuje představy o tom, že tisk, rozhlasové a televizní stanice i zpravodajské weby ve svých obsazích nejen informují o dění ve společnosti, ale kriticky reflektují zejména oblast politiky a nabízejí prostor co nejširšímu množství (i oponentních) názorů. V médiích se realizuje politická odpovědnost vůči veřejnosti, odhalují se případy zneužití pravomocí, neschopnosti či zkorumpovanosti.“*

Jaké podmínky jsou nezbytné, aby média plnila funkci hlídacího psa demokracie?

2.

„Každý pátek pozvou šéfy televizních kanálů do jedné z budov Kremlu (...) a diskuse se týká (...) věcí, které by měly být představeny v následujícím týdnu. Jak s nimi pracovat a na co obrátit pozornost. Je to něco jako redakční rada redakčních rad,“ říká v dokumentu Masterplan Galina Tymčenko, bývalá šéfredaktorka ruského serveru Lenta.ru, nyní výkonná ředitelka serveru Meduza.io, který vysílá zprávy o Rusku z Litvy.

Fungují ruská média jako hlídací pes demokracie? Proč ano / proč ne?

3.

Téměř polovina českých poslanců a senátorů se domnívá, že média mají negativní dopady na fungování demokracie (opačný názor zastává jen 13 % politiků). Podle čtyř pětín dotázaných média podřívají důvěru v osobnosti politiků, 72 % si myslí, že narušují i důvěru v politický systém. V posledních letech podle 85 % dotázaných politiků dochází k nárůstu negativního referování o politice v médiích.** Podobně velká skupina se domnívá, že se v médiích stále častěji referuje o různých politických taktikách (kdo s kým bude hlasovat, kdo se proti komu vymezil apod.) na úkor informací o skutečné podstatě politiky,“ uvádějí výsledky výzkumu Postoje českých politiků vůči médiím a kvalitě žurnalistiky provedeném ve spolupráci Evropské observatoře žurnalistiky (EJO) s Univerzitou Karlovou.

Jak si vysvětlujete postoje českých politiků k médiím?

Zdroje:

*Hájek, R.: Politici: Média jsou vlivná, demokracii nepomáhají. EJO. Dostupné online na cz.ejo-online.eu/3284/medialni-zurnalistika/politici-media-jsou-vlivna-demokracii-nepomahaji. (citace je redakčně upravena)

**iForum, časopis Univerzity Karlovy. Dostupné online na <http://iforum.cuni.cz/IFORUM-15553.html>.

JSEM RUSKÝ OKUPANT

ANOTACE:

Aktivita vede žáky ke kritickému myšlení a uvědomění si potřeby ověřovat přijímané informace. Žáci porovnají interpretaci různých vojenských intervencí sovětské a ruské armády, kterou nabízí propagandistické video, s historickými fakty. Zároveň provedou analýzu zhlédnutého videa pomocí pěti klíčových otázek.

VZĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, OSV, VMEGS

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 16+

CÍLE:

Žáci:

- dokážou analyzovat propagandistické video;
- si uvědomují nutnost ověřovat informace z různých zdrojů;
- rozvíjejí své znalosti historie SSSR a Ruské federace.

DĚLKA: 45 min.

POMŮCKY:

- LIST PRO PEDAGOGY
- tabule nebo flipchart

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme **projekcí filmu**.
2. Následně se žáky diskutujeme o interpretaci okupace pobaltských republik, kterou mezi Rusy šíří současná ruská propaganda.
3. Promítneme žákům propagandistické video Jsem ruský okupant. Přehrát video
4. Po jeho zhlédnutí se žáků ptáme: *Kdo je podle vás autorem videa? Jak se snaží upoutat naši pozornost? Proč bylo tohle video vytvořeno? V čem mohou ostatní lidé chápat jeho obsah jinak než vy?*
5. Pustíme video znovu a tentokrát jej zastavíme po prvním příkladu „záchranné intervence“, kterou popisuje (Sibiř). Ptáme se žáků, co si o této historické události myslí, jestli je něco překvapilo a zda znají souvislosti.

Klademe otázky: *Jak na vás tato intervence působí? Potřebujete nějaké další informace, nebo jste se z videa dozvěděli vše podstatné?*

6. Poté žákům sdělíme informace k této intervenci (viz **LIST PRO PEDAGOGY**) a ptáme se: *Které hodnoty a úhly pohledu video obsahuje a co z něj bylo vypuštěno? Proč to autor udělal? Čeho tím chtěl docílit?*

7. Stejným způsobem pokračujeme v analýze u dalších historických událostí. Upozorníme na vojenské intervence SSSR a Ruské federace, které video neprezentuje. Opět diskutujeme o důvodu.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse. Ptáme se: *Jak vnímáte video teď? Jak se cítíte? Jak autor podává násilnou okupaci (jako pomoc, záchranu)?* Na závěr žáky seznámíme s informacemi o vzniku a sdílení videa, které jsou rovněž uvedené v listu pro pedagogy.

POZNÁMKA:

V aktivitě je použito pět klíčových otázek pro kritickou analýzu mediálního obsahu, viz soubor *Jak se správně ptát* aneb *Cesta k mediální gramotnosti*.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Lekci jsem vyzkoušela s žáky 4. ročníku gymnázia. Postupovala jsem obráceně, než je uvedeno v postupu. Jako první jsem promítla žákům video *Jsem ruský okupant*, aniž bych jim sdělila téma hodiny. Video žáky velmi zaujalo jak po stránce obsahové, tak po stránce grafického zpracování. Film jsem žádným způsobem nehodnotila, jen jsem žákům sdělila informace o autorovi. Pracovní list s pravdivým vysvětlením událostí jsem rozstříhala. Každá dvojice obdržela vždy jednu událost, kterou si pozorně přečetla. Znovu jsem pustila video, které jsem zastavila po jednotlivých událostech a nechala dvojice ostatním sdělit informace, které nastudovaly. Po druhém zhlédnutí videa žáci diskutovali o tom, co je cílem videa a jak by vypadalo podobné video o okupaci Československa v roce 1968. Žáci sami vyhodnotili video jako propagandistické. Po diskusi jsem jim promítla film *Masterplan*, který je velmi zaujal a byl pro ně přínosem díky mnoha novým informacím. Někteří žáci ho však hodnotili jako nepřehledný. Měli problémy zorientovat se hlavně v jednotlivých aktérech filmu a v tom, kdo na jaké straně je.

Jana Kopúnová, Gymnázium, SOŠE a SOU Kaplice

ANALÝZA VIDEA JSEM RUSKÝ OKUPANT

Pohledem novináře Ondřeje Soukupa

OKUPACE SIBIŘE

Dobývání Sibíře zahájili kozáci koncem 16. století, kdy oddíl atamana Jermaka se vydal přes Ural a začal dobývat Sibiřský chanát, relativně velký státní útvar sibiřských Tatarů. Jejich tažení proběhlo bez vědomí carských úřadů, platili ho bohatí kupci Struganovovi. Cílem bylo jak otevřít nové obchodní cesty, tak pro řadové účastníky především možnost rabovat, což se podařilo při dobytí města, kde dnes stojí město Tumeň. Od té doby další oddíly táhly na východ, zakládaly pevnosti a podrobovali si místní obyvatelstvo. Do určité míry šlo o klasickou kolonizaci, někteří badatelé to přirovnávají k dobývání Divokého západu v Severní Americe. Expanze byla motivovaná také postupným vybíjením sobola, jehož kůže byla v 16. a 17. století hlavním ruským vývozním artiklem. Porobené národy platily daně kůžemi, kvůli čemuž zvíře mizelo a bylo potřeba putovat dále do tajgy. I chování Rusů k místním národům bylo podobné jako chování Američanů vůči Indiánům, pokusy o odpor byly tvrdě potlačovány, místní také umírali na pro ně neznámé nemoci a velkým problémem byl alkoholismus.

OKUPACE POBALTÍ

V létě 1939 se Sovětský svaz sblížil s nacistickým Německem a výsledkem bylo podepsání paktu Molotov-Ribbentrop podle jmen ministrů zahraničí. V tajném dodatku ke smlouvě pobaltské státy (s určitou výjimkou Litvy, která byla částečně okupovaná Německem) a východní Polsko byly uznány coby státy se sovětskou sférou vlivu. Po napadení Polska v září 1939 Sovětská armáda okupovala východní Polsko a zároveň začala vyvíjet nátlak na vlády pobaltských států. Ty nakonec koncem září všechny podepsaly dohody o přátelství, podle kterých v nich byly rozmístěny jednotky Rudé armády. V létě 1940 Sovětský svaz svrhl vlády ve všech třech státech a zinscenoval referenda o připojení k SSSR. Následovaly represe proti bývalým politikům, inteligenci a podnikatelům. Na Sibíř byly deportovány desítky tisíc lidí. Zhruba dalších 100 tisíc lidí bylo deportováno po skončení války. Okupaci Pobaltí nikdy neuznaly Spojené státy americké, Vatikán a další státy.

OKUPACE STŘEDNÍ ASIE

Během svého postupu na východ od Uralu se ruští kozáci postupně dostávali také do stepí, které jsou dnes součástí Kazachstánu. Skutečná kolonizace střední Asie začala až v polovině 19. století, kdy se carským vojevůdcům pomalu dařilo postupovat až k hranicím Afghánistánu. Bez ohledu na povstání, která neustále vypukala, neměli obyvatelé střední Asie proti mnohem lépe vyzbrojené ruské armádě šanci. V soudobém tisku i memoárech vojáků jsou obyvatelé líčeni jako divoši, lupiči apod. Tato kulturní nadřazenost tak zdánlivě vysvětlovala ruskou expanzi jako snahu o civilizační rozkvet regionu. Ve skutečnosti šlo především o soutěžení s Velkou Británií o kontrolu nad Asií, které v odborné literatuře dostalo název Velká hra. Ta skončila koncem 19. století, kdy Britové vzdali snahu o dobytí Afghánistánu a Rusko také nemělo sílu na další postup na jih. Obyvatelstvo střední Asie také dlouho vzdorovalo bolševikům, partyzánské boje trvaly až do konce 20. let 20. století.

OKUPACE UKRAJINY

Podobně jako v případě českého národního obrození prošlo ukrajinské národní hnutí řadou fází. Ukrajinská identita coby politického národa byla zformována již v první polovině 19. století. Země byla však rozdělena mezi carské Rusko a Rakousko-Uhersko. Protože používání ukrajinštiny Moskva zakazovala, centrum národního hnutí bylo na Haliči, odkud se pašovaly knihy na území ruského státu. Během říjnové revoluce Ukrajina vyhlásila nezávislost, již počátkem roku 1919 ale bolševici porazili slabé oddíly tohoto mladého státu. Následovala občanská válka, v níž na podzim roku 1919 bolševici definitivně zvítězili. Zbytky ukrajinských oddílů se stáhly na Halič, která byla pod kontrolou Polska. Sovětskou část Ukrajiny zasáhl v letech 1932–1933 hladomor záměrně vyvolaný konfiskací veškerého obilí sovětskými úřady během neúrody. Odhaduje se, že tehdy zahynulo minimálně 2,6 milionu lidí. Poté, co si Sovětský svaz rozdělil v roce 1939 s nacistickým Německem Polsko, dostala

se pod vládu Moskvy i západní Ukrajina. I zde proběhly represe, desetitisíce lidí byly deportovány na Sibiř. Další statisíce obyvatel byly přesídleny během poválečného potlačení nacionalistických oddílů Ukrajinské povstalecké armády.

POLSKÁ INVAZE BĚHEM TZV. OBDOBÍ ZMATKŮ

Po smrti cara Ivana IV. Hrozného převzal vládu jeho syn Fjodor, který však nebyl silným panovníkem. Druhý syn Dmitrij zemřel v dětství pravděpodobně při epileptickém záchvatu. Tím skončila rurikovská dynastie a o moc vypuká boj mezi jednotlivými bojary, kteří si nakonec zvolili carem Borise Godunova. Záhy se v Polsku objevil člověk, vydávající se za careviče Dmitrije. Dosáhl přijetí u polského krále a výměnou za slib předat Polsku Smolensk mu vévoda Jerzy Mnieszek najal armádu, se kterou se mu v roce 1606 podařilo dobýt Moskvu. Rok poté byl ale během povstání zabit bojary. O další rok později se objevil samozvanec Lžedmitrij II. Následovalo dalších pět let bojů mezi polsko-litevskými oddíly a novým carem Vasilijem Šujským a bojary, kteří často měnili strany. Uspěla až zemská hotovost Minina a Požarského, jejichž oddíly v roce 1612 porazily polskou posádku Kremlu a postupně vyhnaly polsko-litevské oddíly ze země. Na den jejich vítězství dnes Rusko slaví státní svátek Den národní jednoty.

ZAPÁLENÍ MOSKVVY V DOBĚ NAPOLEONSKÝCH VÁLEK

V roce 1812 Napoleon napadl Rusko. Jeho armáda zvolna postupovala k Moskvě, zatímco ruská se vyhýbala rozhodující bitvě. Ta nakonec vypukla počátkem září u vesnice Borodino nedaleko Moskvy. Krvavá bitva, v které na každé straně padlo okolo 30–40 tisíců vojáků (zhruba čtvrtina celkového počtu), skončila nerozhodně, ale maršál Kutuzov, ruský velitel, se rozhodl pro ústup, aby nepřišel o celou armádu. 14. září Napoleonova vojska obsadila Moskvu, ještě ten den večer ve městě začal požár. Dodnes není jasné, zda šlo o náhodu během chaosu, panujícího po dobytí města, nebo zda šlo o žhářství ze strany ustupujících Rusů. Další den požár zuřil natolik, že Napoleon musel opustit Kreml, stejně jako většina jeho vojáků. Oheň zničil většinu budov, podle svědectví pamětníků jestliže před válkou Moskva měla cca 30 tisíc domů, po ní zůstala stát sotva jedna šestina. Znamenalo to také, že ve vypáleném městě Napoleon nemohl přezimovat a byl donucen vydat se zpět na západ. Francouzi se při ústupu potýkali s nedostatkem potravy. Takto vyhladovělá armáda se již nezmohla na odpor.

BOJE U VOLOKOLAMSKU

Autor patrně naráží na příběh o 28 vojácích z 316. divize pod velením generálmajora Ivana Panfilova, kteří v listopadu 1941 měli během čtyřhodinového boje zničit osmnáct německých tanků, přitom ale všichni zahynuli. V sovětské mytologii byli nazýváni „hrdinové panfilovci“ a fráze politruka Kločkova „Není kam ustupovat, za námi je Moskva“ vešla do školních učebnic. Ještě během války všech 28 vojáků získalo titul Hrdina Sovětského svazu in memoriam. Ovšem již krátce po válce sovětská vojenská prokuratura zjistila, že jde o literární výmysl dopisovatele vojenských novin Krasnaja zvezda Alexandra Krivického. Přišla na to během stíhání jistého Ivana Dobrobavina, který byl obviněn z kolaborace s Němci. Ukázalo se, že je to jeden z „panfilovců“. Ten vypověděl, že sice u Volokolamsku byl, ale žádný boj s osmnácti německými tanky neproběhl. Vyšetřování prokuratury ale bylo tajné a na veřejnost se dostalo až koncem osmdesátých let minulého století. Současný ředitel ruského státního archivu Sergej Mironěnko celý příběh označuje za „mýtus, který prosazoval stát“.

	MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / SOUČASNÁ RUSKÁ PROPAGANDA
FILM	MASTERPLAN
	LIST PRO PEDAGOGY

Další příklady událostí, které video nezmiňuje

OKUPACE ČESKOSLOVENSKA V ROCE 1968

V srpnu 1968 vojska Varšavské smlouvy pod velením Sovětského svazu překročila hranice Československa, aby tak rozdrtila pokus vedení československých komunistů o reformu socialismu, který se vymykal sovětskému pojetí. Během invaze a až do konce roku zahynulo 108 civilistů, bezprostředně po napadení emigrovalo 70 tisíc lidí, do uzavření hranic v roce 1969 počet stoupl na 300 tisíc osob. Sovětská vojska v počtu 130 tisíc pak zůstala v Československu až do roku 1991.

POTLAČENÍ MAĎARSKÉHO POVSTÁNÍ V ROCE 1956

V říjnu 1956 v Maďarsku vybuchla na povrch nespokojenost se stalinistickým režimem. Původně studentská demonstrace požadovala nezávislost Maďarska na Sovětském svazu, budování demokratického socialismu a svobodu slova. Demonstrace brzy přerostly do srážek s nenáviděnou tajnou službou ÁVH a dalšími státními orgány. Vyzbrojení demonstranti útočili na sídla sdělovacích prostředků, služebny státní bezpečnosti, výbory komunistické strany a další orgány. Sovětské jednotky umístěné v Maďarsku do bojů původně nezasahovaly a dokonce byly vyvedeny z Budapešti. Záhy ale Kreml změnil názor. Oficiální verze tvrdí, že to bylo kvůli možnému vyhlášení neutrality, jiní zase kvůli tomu, že byla ohrožena moc komunistické strany. Sovětské tanky nakonec povstání rozdrtily, zabito bylo kolem 2500 Maďarů a 700 sovětských vojáků. V zemi proběhlo masové zatýkání a před soudy stanulo na 26 tisíc lidí, několik stovek z nich bylo popraveno. Mezi nimi byl i ministerský předseda Imre Nagy a další dva lidé z reformní vlády.

FINSKÁ VÁLKA 1939–1940

Od roku 1938 vedl Sovětský svaz jednání s Finskem o odstoupení části finského území a vybudování sovětských vojenských základů na ostrovech v Baltském moři výměnou za část sovětské Karélie okolo polárního kruhu. Finové to odmítali, protože na SSSR požadované karelské šíji měli jediná obranná postavení a obyvatelé byli ostře proti ústupkům Sovětskému svazu. V srpnu 1939 Moskva podepsala s Berlínem smlouvu o nenapadení, zvanou pakt Molotova-Ribbentropa, v jejímž tajném dodatku bylo Finsko uznáno za sféru zájmů Sovětského svazu. Poté Stalin Finům oznámil, že je nutné posunout hranice na úkor Finska, a to z důvodu, že není možné přestěhovat Leningrad dál od finské hranice. Helsinky požadavek Sovětského svazu odmítly, a tak ministr zahraničí Vjačeslav Molotov prohlásil, že „civilové již nemohou nic dalšího dělat, přišel čas vojáků.“ Dne 30. listopadu sovětská vojska vtrhla do Finska pod záminkou, že finské dělostřelectvo ostřelovalo sovětskou jednotku. Současně vznikla „revoluční finská vláda“ pod vedením komunisty Otto Kuusinen. Sovětský svaz ji okamžitě uznal a prohlásil vládu v Helsinkách za nelegitimní. Kvůli agresi byl Sovětský svaz vyloučen z Ligy národů. Protože se Finsku nedostalo žádné podpory, musely Helsinky nakonec všechny sovětské podmínky přijmout. V bojích padlo zhruba 20 tisíc vojáků finské armády a 50 tisíc sovětských vojáků.

SOVĚTSKÉ ANGAŽMÁ V AFGHÁNISTÁNU

V roce 1978 během státního převratu přišla k moci marxistická Lidově demokratická strana Afghánistánu, což ovšem okamžitě vyvolalo občanskou válku, když se proti marxistům postavili konzervativci. Prakticky okamžitě nová vláda požádala Sovětský svaz o vojenskou pomoc, Moskva ale dlouho odolávala s tím, že marxisté nemají lidovou podporu a hrozí zatažení Sovětského svazu do dlouhého konfliktu. Na konci roku 1979 ale v Kremlu zvítězili jestřábi a sovětská vojska svrhla a zabila prezidenta Hafizulláha Amína a postupně se rozmístila po celém Afghánistánu. Nikdy se jí ale nepodařilo obsadit zemi, kontrolovala pouze Kábul a velká města. V roce 1986, kdy zde bylo zhruba 100 tisíc sovětských vojáků, mudžáhedíni kontrolovali asi 70 % země. Protisovětsští bojovníci byli podporováni Západem a státy Perského zálivu, desetitisíce bojovníků přišly ze zahraničí. V roce 1986 mudžáhedíni dostali americké protiletécké rakety Stinger, což omezilo sovětskou vzdušnou převahu. Od téhož roku Moskva přemýšlela, jak svá vojska stáhnout, což se nakonec stalo o tři roky později. Marxistická vláda vydržela až do roku 1992, poté se ale země zhroutila do chaosu vzájemných bojů mezi polními veliteli.

MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / SOUČASNÁ RUSKÁ PROPAGANDA	
FILM	MASTERPLAN
LIST PRO PEDAGOGY	

V Afghánistánu zahynulo zhruba 15 tisíc sovětských vojáků, ztráty na afghánské straně se odhadují na necelý milion mrtvých, v naprosté většině civilního obyvatelstva.

OKOLNOSTI VZNIKU A ŠÍŘENÍ VIDEO

Virální video **Jsem ruský okupant** zasáhlo internet v březnu 2015 nevídanou silou. Do dnešního dne **ho zhlédlo více než osm milionů diváků**. Stalo se jedním z nejvýraznějších a nejúspěšnějších mediálních sdělení ruské propagandy vytvořených pro **virální sdílení** na sociálních sítích. Tomu napomohlo také vědomé rozhodnutí jej hned po jeho vzniku opatřit **titulky ve 13 jazycích**, mj. také vietnamskými či slovenskými. Nejedná se ovšem o oficiální státní propagandu. Autorem videa je (tehdy 29letý) Rus Jevgenij Zhurov, grafický designér na volné noze. „Proti Rusku je vedena totální informační válka. (...) Udělal jsem to hlavně pro nás, abychom nezapomněli své významné dějiny,“ uvádí autor videa pro BBC.

Video se vyznačuje především **vysokou kvalitou zpracování**, je informačně nabitě – kulometně sází argumenty přesvědčující diváka o tom, že **kam Rusko během svých dějin vstoupilo, tam následoval pokrok a rozkvět**.

Forma zpracování mediálního sdělení – to, jak se autor snaží upoutat divákovu pozornost – může mít velký vliv na to, jak bude toto sdělení divákem přijato. V tomto případě je působivým nepochybně dynamický střih, atraktivní animovaná infografika, velmi kvalitní grafické podklady a zpracování, dramatická hudba, krátký formát.

Video nepokrytě **uznává, že Rusko v minulosti okupovalo a nadále okupuje některé země**. Omluvou za to má nicméně být skutečnost, že **země pod ruskou okupací vzkvétají**. Autoři záměrně nabízejí určité úhly pohledu, kdy jsou **některé informace ve sdělení obsaženy, zatímco jiné jsou záměrně vypuštěny** (např. hladomor na Ukrajině v letech 1932–1933, v jehož důsledku zemřely miliony lidí, cíleně řízený Stalinovým režimem).

Zajímavosti

Poněkud děsivých souvislostí vše nabylo ve chvíli, kdy toto video sdílela na svém oficiálním twitterovém profilu ruská ambasáda v Praze (převzala jej z českých proruských serverů). I ambasáda však nakonec nejspíše usoudila, že Rusko opravdu nebylo historicky vždy takovým, jaké je zobrazuje video. Tweet totiž posléze ze svého profilu smazala.

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Jaká je historie vztahů mezi Pobaltím a Ruskem?

Historie těchto vztahů je **velmi komplikovaná**. Ve všech třech zemích (Litva, Lotyšsko, Estonsko) žije **početná ruská menšina**, v některých velkých městech tvoří Rusové většinu obyvatel. Z tohoto důvodu jsou si pobaltské státy s Ruskem v mnohém blízké. Pobaltské státy s napětím sledovaly odtržení Krymu od Ukrajiny a připojení k Rusku, protože z minulosti mají s něčím podobným neblahou zkušenost. Aktuální vývoj na Ukrajině a na Krymu bývá přirovnáván k roku 1940, kdy Rudá armáda Litvu, Lotyšsko a Estonsko okupovala a po zmanipulovaných referencích Stalin země připojil k Sovětskému svazu. To vedlo k jejich dlouhodobému úpadku.

2. Jaký je v současnosti vztah mezi pobaltskými zeměmi a Ruskem?

Pobaltské státy dnes svoji hranici s expanzivním Ruskem vnímají jako frontovou linii. Například v Estonsku, jehož druhé největší město Narva leží přímo na hranici s Ruskem, se vedla debata, zda se Kreml pokusí Narvu získat. Například tím, že bude podobně jako před tím v Gruzii nebo na Ukrajině tvrdit, že tamní ruské obyvatelstvo je utlačované. Dosud k tomu nedošlo, i vzhledem k tomu, že suverenita Estonska je jistěna tím, že je součástí NATO a EU. **Pobaltské státy** dnes společně s Polskem patří v NATO a EU k **největším kritikům Ruska** a snaží se zajistit si více pojistek proti jeho možné expanzi. Včetně větší a stále účasti vojáků NATO na svém území.

3. Proč někteří obyvatelé Pobaltí požadují připojení k Rusku?

Je to dáno tím, že část se **hlásí k ruské menšině**. Mají pocit, že jejich postavení uvnitř pobaltských států není příliš dobré. Tamní veřejnoprávní nebo státy kontrolovaná média dlouho nevysílala v ruském jazyce nebo v něm vysílala málo. V menšinách to vyvolávalo **pocit frustrace**, že jsou druhořadými občany.

4. Jak na danou situaci reagují evropské státy?

Uvnitř EU i NATO se prosadil většinový názor, že Pobaltí skutečně může být Ruskem ohrožené. Nejde jen o možnost vojenské expanze, pobaltské státy a je-

jich suverenita byla v minulosti narušena ze strany Ruska kybernetickými útoky, které měly vyřadit kritickou infrastrukturu důležitou pro jejich fungování. Aby **NATO zvýšilo svoji provázanost s Pobaltím**, vybudovalo v každé ze zemí nějaké své důležité centrum. V Estonsku je ústředí pro zajišťování kybernetické bezpečnosti, v Lotyšsku pro zajišťování energetické bezpečnosti a v Litvě nově vzniklo centrum proti propagandě.

Velká Británie během nedávného summitu NATO ve Varšavě oznámila, že vyšle do Pobaltí 500 vojáků. Dalších 150 vojáků tam má zamířit z Polska. Tisíce britských vojáků budou v pohotovosti připraveny vyrazit v případě potřeby na pomoc během několika dnů.

5. Jsou skutečně Rusové v zemích, kde žijí jako etnická menšina, diskriminováni? Jakou roli v tomto konfliktu hraje propaganda?

V Pobaltí mohla být jistě větší pozornost věnována tomu, aby byl ruský jazyk více přítomný ve veřejnoprávních médiích. V některých zemích se to před časem pozitivně změnilo s cílem dostat ruskojazyčné menšiny, které sledovaly ruskou televizi, a to především propagandistický První kanál, z vlivu ruské propagandy. Proto například v Lotyšsku začala v roce 2015 vysílat ruskojazyčná televize. Po roce se ale zjistilo, že menšiny si dál udržují řadu stereotypů a nezávislé vysílání v jejich jazyce na ně nemá příliš vliv.

Menšiny mají **přístup k volbám**, mohou se účastnit politické soutěže, někteří jejich zástupci opakovaně uspěli. Kvůli příslušnosti k ruské menšině **není nikdo perzekvovaný**, jde spíše o jednotlivé excesy.

6. Jak funguje ruská propaganda v zahraničí?

K ovlivňování veřejného mínění na Západě využívá Rusko **různé kanály**. Tím oficiálním je televizní stanice **Russia Today**, která má konkurovat etablovaným televizím, jako je BBC nebo CNN. Russia Today má silnou síť zpravodajů po celém světě, vysílá anglicky a vypadá k nerozeznání od moderních zpravodajských televizí. Program televize kontroluje ruské ministerstvo zahraničí ve spolupráci s tajnými službami. Stanice zřetelně podporuje mocenské zájmy Kremlu. Během války v Gruzii, v roce 2008, se například neustále na zpravodajské liště a poté ve zprávách opakovala informace, že v Osetii došlo ke genocidě. A to v době, kdy zpráva nebyla potvrzena pro nedostatek důkazů. Nahrávalo to však Kremlu, který chtěl Osetii od Gruzie odtrhnout. Zvěsti o genocidě mu k tomu

dodávaly legitimitu. Podobně zkresleně Russia Today informuje i o ruské válce proti Ukrajině.

Rusko zároveň používá k šíření desinformací řadu **neoficiálních kanálů**. Jde především o **anonymní weby**, které fungují v různých jazykových mutacích v řadě evropských zemí. Nejvíce v těch, které Rusko dlouhodobě považuje za svoji sféru vlivu, jako například Česko nebo Slovensko. Cílem je, aby v daných společnostech šířily **chaos, rozdělovaly veřejnost, zvyšovaly napětí**. V takovém nestabilním prostředí pak Rusko snáze prosazuje své zájmy. Ne všechny anonymní weby jsou přímo řízené Ruskem. Za některými z nich stojí například čeští občané, kteří jsou z různých důvodů frustrováni ze společenského vývoje.

Rusko pak do veřejné debaty na Západě zasahuje i z **tzv. trollích farem**. Jedná se o specializované domy nacházející se v Rusku, v nichž působí odborníci na komunikaci. Ti mají za úkol zaplavovat příspěvky pod články v západním tisku informacemi, které jsou opět ve prospěch Ruska. Často jsou ale nepravdivé nebo zmanipulované.

7. Ve filmu zaznívá, že Rusko využívá k šíření svých zájmů „neziskové organizace“. Proč volí právě je?

Neziskové organizace jsou obecně vnímané jako instituce, které většinou sledují nějaké společenské zájmy. Pomáhají různě znevýhodněným lidem, podporují vzdělání nebo demokratické hodnoty a principy. Z tohoto důvodu je ruské tajné služby někdy využívají jako krycí schránky pro to, aby mohly na Západě jejich prostřednictvím vykonávat špiónážní činnost. Přes neziskové organizace se mohou jejich agenti dostávat do Evropy, protékají přes ně peníze na krytí nelegálních operací proti evropským demokraciím apod.

V případě pobaltských států je jejich náplní hlavně **propagandistická činnost**, snaha ovlivnit myšlení tamních ruských menšin. Rovněž v Česku funguje více proruských neziskových organizací, některé z nich pořádají debaty v Parlamentu a snaží se ovlivnit názory poslanců (např. Institut slovanských strategických studií). Válku na Ukrajině často interpretují ruským, velmi zkresleným pohledem. Tedy, že země má fašistické vedení, ruská menšina na Ukrajině trpěla, a proto ji bylo potřeba pomoci odtržením kusu území, kde žila, a jeho připojením k Rusku. Vliv podobných organizací je těžké měřit, nepochybně část lidí

ovlivňují, na druhou stranu žádná Rusku více nakloněná strana se zatím v Česku nedostala k vládě.

8. Opravdu má Vladimir Putin své zástupce v Evropské unii? Jak tito lidé pracují?

Má, a to v některých národních státech i v řadě jednotlivců. Země jako **Maďarsko, Itálie nebo Slovensko** prosazují v EU ruské zájmy. V poslední době jde hlavně o snahu zrušit protiruské ekonomické a politické sankce, které byly zavedeny jako odvetné opatření za vpád Ruska na Ukrajinu. Pro Rusko jsou bolestivé, protože zpomalují růst ekonomiky, která je dlouhodobě v recesi, a konkrétním vlivným lidem z Putinova okruhu znemožňují cestovat na Západ. Proto je chce prezident Putin zrušit. Zatím k tomu nedošlo, některé státy se ale o to snaží. Buď podceňují rizika ze strany Ruska, nebo jim Kreml slibuje výhodnější dvoustranné ekonomické smlouvy (dodávky ropy a zemního plynu). Případně pomoc s financováním jejich kampaní, jak můžeme vidět u kandidátky na francouzskou prezidentku, nacionalistické političky Jane-Marie Le Pen. Poté, co ji odmítly francouzské banky půjčit finanční prostředky na kampaň, dostala peníze z Ruska. Le Pen plánuje v případě svého zvolení vystoupení Francie z EU a NATO, což by obě instituce značně oslabilo. A to je rovněž v zájmu Ruska.

Někteří lidé pracující na Západě ve prospěch Ruska se dříve zapletli s tajnou službou KGB a nyní jsou tak snadno vydíratelní. Jejich činnost může být různá: od získávání tajných materiálů o obranyschopnosti Západu, přes ovlivňování zákonů ve prospěch Ruska až po sbírání kompromitujících informací na různé důležité osoby.

9. Co se stalo v Oděse v roce 2014?

Při srážkách mezi příznivci evropského směřování Ukrajiny, kteří odmítali proruskou vládu v Kyjevě, a jejich odpůrci zahynulo přes čtyřicet proruských aktivistů. Pro jejich soupeřníky (a také ruská média) se tato smutná událost stala důkazem, že proevropsky smýšlející politici na Ukrajině a hnutí veřejného odporu, které je podporovalo, jsou fašisté, kteří stejně jako Němci za války upalují lidi zaživa. Jejich oponenti zase poukazovali na rozpory oficiální verze a naznačovali, že stoupenci Moskvy se mohli stát oběťmi vlastních vůdců, kteří je kvůli propagandistickému efektu jednoduše obětovali.

Pro většinu obyvatel Oděsy bez ohledu na politické přesvědčení byl ale masakr především obrovským šokem, ze kterého se město vzpamatovává doteď. I vzhledem k tomu, že toto jihoukrajinské sídlo bylo vždy pyšné na svou etnickou různorodost a příslovečnou toleranci vůči jiným názorům.

Odpovědi vypracoval:

Ondřej Kundra, novinář a publicista

Odkazy:

Evropské hodnoty

www.evropskehodnoty.cz

HlídacíPes.org

www.hlidacipes.org

Human Rights Watch

www.hrw.org

Reporters Without Borders

<http://en.rsf.org>

Doporučená literatura:

KUDRNA, O.: Putinovi agenti. Bizbooks, Praha 2016.

KUNDRA, O.: Putinův hlas v Česku. Dostupné on-line na <http://www.respekt.cz/z-noveho-cisla/putinuv-hlas-v-cesku>

MYERS, L., S.: Nový car: vzestup a vláda Vladimira Putina. Argo, Praha 2016.

Poslední aktualizace 08/2016

SVĚT PODLE RUSSIA TODAY

Misja Pekel / Nizozemsko / 2015 / 40 min.

V roce 2005 zahájila svou činnost televizní zpravodajská stanice Russia Today. Jejím proklamovaným cílem bylo ukázat divákům na celém světě ruský pohled na aktuální události. V současné době se jedná o nejsledovanější zpravodajský kanál na Youtube s více než miliardou zhlédnutí a 700 miliony potencionálních diváků. Podle jejích kritiků jde o hlásnou troubu ruské propagandy, která ve svých reportážích často míchá nepodložená tvrzení do faktických zpráv, čímž jen zvyšuje podezření o úmyslném dezinformování svých diváků. Znepokojivý dokument režiséra Misji Pekela důkladně analyzuje způsob manipulace s informacemi této televize především v souvislosti s havárií malajsijského letadla na východě Ukrajiny, která v roce 2014 rozpoutala válku mezi západními a ruskými médii. Významní světoví novináři a odborníci na média včetně bývalých i současných zaměstnanců Russia Today nás nechávají nahlédnout do zákulisí média, které namísto objektivního zpravodajství předkládá světu informace pouze v souladu s politikou ruské vlády.

CO SE STALO S MH17?

ANOTACE:

Aktivita žákům na příkladu pádu malajsijského letadla MH17 odhaluje jednu ze strategií ruské propagandy, a to záměrné vypouštění spekulací za účelem zpochybnění objektivních informací. Úkolem žáků je vyhledat na internetu co nejvíce verzí příčin pádu tohoto letadla, které byly zveřejněné v on-line médiích. Prostřednictvím aktivity si uvědomí nutnost ověřování informací z více zdrojů a zároveň nutnost ověřování nezávislosti těchto zdrojů.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace, informatika a informační a komunikační technologie

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, VMEGS, OSV

OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- posílí svou schopnost kriticky vyhodnocovat informace;
- vyhledají na internetu spekulace o příčinách pádu malajsijského letadla MH17 uveřejněné v on-line médiích a porovnají je;
- uvědomí si nutnost ověřování informací z více zdrojů;
- uvědomí si důležitost ověřování nezávislosti informačních zdrojů.

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce)

POMŮCKY:

- **MATERIÁL** do každé dvojice
- **PRACOVNÍ LIST** rozstříhaný na proužky
- internet
- tabule nebo flipchart

POSTUP:

1. Po projekci (můžeme pustit pouze tu část snímku, která je věnovaná pádu malajsijského letadla MH17 – 0.00–05.53 min.) se žáky zrekapitulujeme informace, které se z filmu dozvěděli, a případně je doplníme. Vše heslovitě zapisujeme na tabuli.
2. Vrátime se k velkému množství spekulací, které ruská média po pádu letadla prezentovala.

3. Rozdělíme žáky do dvojic a každé dáme **MATERIÁL** s příklady titulků článků napsaných o pádu MH17 na českých on-line médiích. Společně titulky přečteme. Zeptáme se žáků, zda nějaký z výroků zaznamenali, a rozvineme krátkou diskusi.
4. Poté si připravíme rozstříhaný **PRACOVNÍ LIST**. Každá dvojice si vylosuje dva informační portály a poté zadáme úkol: *Najděte na vylosovaných webech co nejvíce verzí příčin pádu malajsijského letadla MH17, které se zřítilo 17. července 2014.*
Poznámka: Na každém z uvedených webů jsou verze příčin pádu MH17 publikované. Mezi weby jsou nejčtenější seriózní informační portály (Aktuálně.cz, IDNES.cz, Ihned.cz, Novinky.cz) a servery, které byly zařazeny mezi české a slovenské weby šířící ruskou propagandu (dle <http://echo24.cz/a/isYwV/42-ceskych-a-slovenskych-webu-ktere-siri-ruske-lzi>).
5. Necháme žákům dostatečný čas na hledání. Mezitím procházíme mezi jednotlivými dvojicemi, sledujeme průběžné výsledky jejich práce a případně pomáháme s klíčovými slovy apod. Vyzveme žáky, aby se nespokojili jen s informacemi na prvních stránkách výsledků vyhledávání. Kontrolujeme, jestli si nezapomínají nalezené informace zaznamenávat (např. do textového souboru). Práci na úkolu ukončíme, když žáci shromáždí dostatečné množství verzí příčin pádu letadla k následné diskusi.
6. Poté následují prezentace. Aby se každý dostal ke slovu, prezentují dvojice svá zjištění postupně. Jedna přečte vždy jen jednu verzi výkladu události a předá slovo další.

REFLEXE:

V závěrečné diskusi probereme jednotlivé verze. *Kolik se nám jich podařilo nalézt? Je pro ně něco charakteristické? Lišila se prezentace možných příčin pádu letadla na seriózních serverech od té na propagandistických webech? Pokud ano, v čem? Na konci hodiny doplníme aktuální informace o letu MH17 (viz např. Otázky a odpovědi k této lekci) a upozorníme na charakteristické znaky webů šířících ruskou propagandu (viz lekce Ruská propaganda v Česku).*

POZNÁMKA:

Aktivitu lze použít i u lekce Ruská propaganda v Česku.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem realizovala s žáky 3. ročníku. Je zaměřená na samostatnou práci žáků, sběr a třídění informací. Zvyšuje jejich mediální gramotnost. Práci ovšem komplikuje značný počet odkazů, které žáci musí proklikat. Doporučovala bych si vybrat několik protichůdných článků, se kterými budeme pracovat, odhalovat způsoby kvaziargumentace a manipulace. K debatě na téma objektivita a vyváženost informací v rámci médií dobře zafungovala otázka: *Jaké informace by měl seriózní tisk, který se snaží být objektivní a vyvážený, poskytnout těsně po pádu letadla, tedy v době, kdy ještě nikdo nemůže vědět, co se opravdu stalo? Před promítáním filmu jsme chvíli diskutovali, co všechno a jakým způsobem může ovlivňovat mediální informace, tím se žákům práce s texty alespoň částečně usnadnila. V rámci Materiálu jsme jednotlivé teorie trochu rozváděli (co tím může autor sledovat, k čemu chce případně odvést pozornost). Radila bych nerealizovat aktivitu ve třídě, která nemá povědomí o rusko-ukrajinském konfliktu, což, doufám, není žádná...*

Tereza Vodičková, SOŠ BEAN, s. r. o., Praha

CO SE STALO S MH17?

Malajsijský Boeing mohl být sestřelen během cvičení ukrajinské PVO, řekl představitel jednoho z ukrajinských silových rezortů.

Sestřelený Boeing 777 letu MH17 má otevřít cestu k vyhlášení „bezletové“ zóny nad Ukrajinou, kterou by zajišťovalo NATO!

Na Ukrajině se v oblasti bojů zřítil boeing, zemřelo všech 298 lidí

Verze separatistů: Cestující byli mrtví už několik dní

19. ČERVENCE 2014 8:00

Nová šokující verze pádu malajského boeingu – exploze zevnitř?

CO SE STALO S MH17?

www.ac24.cz

www.aeronet.cz

www.aktualne.cz

www.czechfreepress.cz

<http://freeglobe.parlamentnilisty.cz/>

www.freepub.cz

www.idnes.cz

www.ihned.cz

www.lidovky.cz

www.novinky.cz

<http://nwoo.org>

<http://pravdive.eu/index.php>

<http://cz.sputniknews.com/>

<http://svobodnenoviny.eu>

www.vlastnihlavou.cz

www.zvedavec.org

MAJDAN

Rekapitulace událostí předcházejících rusko-ukrajinské válce

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity si žáci připomenou historii rusko-ukrajinského konfliktu. Nejprve zhlédnou reportáž o událostech na kyjevském Majdanu a poté pracují s textem na toto téma. Po získání základních informací pak sestaví časovou osu událostí, které předcházely anexi Krymu. Aktivita klade důraz na vnímání situace samotnými žáky a na emoce, které nestabilita země, respektive válečný konflikt vyvolává.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: VMEGS, OSV, MV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- sestaví časovou osu zachycující sled událostí předcházejících rusko-ukrajinské válce;
- diskutují o rusko-ukrajinské válce a jejím vlivu na životy lidí;
- chápou rusko-ukrajinskou válku v souvislostech;
- se zajímají o politicko-společenské dění.

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST** pro každého žáka
- psací potřeby
- tabule nebo flipchart

POSTUP:

1. Na úvod se žáků zeptáme, co se jim vybaví, když se řekne slovo „Majdan“. Jejich odpovědi stručně zaznamenáváme na tabuli, průběžně je komentujeme a zasazujeme do souvislostí.
2. Pustíme žákům reportáž České televize. Video je k dispozici na webové stránce jsns.cz/ruska-propaganda/lahudka4
3. Rozdáme žákům **PRACOVNÍ LIST** se souvisejícím článkem Rok po Majdanu: Kyjev vzpomíná na oběti „krvavého čtvrtku“, který shrnuje obsah reportáže.

4. Vyzveme žáky, aby si samostatně článek přečetli a podtrhli v něm pasáže, kterým nerozumí nebo které je zaujaly a chtěli by se o nich bavit dál. Necháme jim dostatečný čas na práci.
5. Když jsou žáci s prací hotoví, projdeme text a společně hledáme odpovědi na otázky, které vyvolal.
6. Následně rozdělíme žáky do skupin. Jejich úkolem je na základě informací z článku pojmenovat významné mezníky (události), které předcházely rusko-ukrajinské válce, a chronologicky je seřadit. Po dokončení práce přejdeme k reflexi.

REFLEXE:

Reflexi provedeme formou společné diskuse. Ptáme se: *Jaký byl sled událostí, které vyvrcholily rusko-ukrajinskou válkou? Jaká měli podle vás očekávání lidé, kteří od listopadu 2013 demonstrovali na kyjevském Majdanu? Pokuste se jedním slovem vystihnout, jaké emoce cítí nyní. Jak vnímáte vývoj těchto událostí vy? Na závěr stručně shrneme aktuální situaci na Ukrajině.*

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušel s žáky posledního ročníku gymnázia. Během brainstormingu se ukázalo, že téma již není pro žáky tak aktuální a nevnímají ho jako nadčasové. Z tohoto důvodu nebyl brainstorming tak bohatý. Reportáž následně zafungovala jako dobrý úvod do tématu, spojený s emocí. Nápad s časovou osou je moc pěkný a žáky zaujal. Na základě textu v pracovním listu aktivně diskutovali o tom, jaké události a okamžiky na časovou osu zařadit. Osobně by se mi líbilo, kdyby byl text pracovního listu zpracován formou novinového článku. Myslím, že tak by byl pro žáky více zajímavý.

Jan Novák, Gymnázium Nad Kavalírkou, Praha

ROK PO MAJDANU: KYJEV VZPOMÍNÁ NA OBĚTI „KRVAVÉHO ČTVRTKU“

Kyjev – V centru Kyjeva proběhla pieta věnovaná výročí loňských událostí na náměstí Nezávislosti, při nichž zahynulo více než sto lidí. Protesty proti proruské vládě vyvrcholily útekem tehdejší hlavy státu Viktora Janukovyče a nástupem nové, prozatímní vlády Arsenije Jaceňuka. Připomínka událostí na Majdanu, jak se kyjevské náměstí Nezávislosti zkráceně nazývá, potrvá celý víkend.

Večer na kyjevském Majdanu vystoupil prezident Porošenko, krátce před tím zazněly kyjevské zvony. „Je to samozřejmě velmi emotivní vzpomínání. Lidé říkají, že masakrem to bohužel neskončilo, země se otřásá v základech,“ říká zpravodaj ČT Josef Pazderka.

Petro Porošenko, ukrajinský prezident

„V roce 2014 jsme Ukrajinu ubránili. Rok 2015 bude rozhodující a přinese zásadní změny ve vývoji naší země. Věřím, že Ukrajina bude žít v míru, rozvíjet se a pokračovat na cestě do Evropy.“

Při zásahu policejních ostřelovačů zahynulo podle oficiálních údajů 105 lidí, oběťmi násilností se stalo i třináct policistů. Pro stovku mrtvých demonstrantů, kterým Porošenko posmrtně udělil čestný titul Hrdina Ukrajiny, se vžil název „nebeská setnina“. Na jejich počest byl prezidentským dekretem 20. února vyhlášen státním svátkem.

Brian Whitmore, redaktor Rádía Svobodná Evropa o 20. únoru 2014: „Byl to den, kdy jsme pochopili, že jde o revoluci. Ukrajina nikdy podobné násilí, které páchá stát na svých občanech, nezažila. Uvědomili jsme si, že není cesty zpět. Lidé se zradikalizovali, okupovali vládní budovy na západě Ukrajiny – to byl nejdůležitější okamžik.“

U jejich pomníku v centru ukrajinské metropole se dnes scházejí stovky lidí, zapalují svíčky a pokládají květiny. Před nedalekým sídlem vlády uspořádalo několik desítek lidí demonstraci s požadavkem přísného a bezodkladného potrestání viníků. Podle organizace Amnesty International byl doposud za krveprolití odsouzen jediný policista, a to k podmíněnému trestu. (...)

Události, které započaly válku:

Nepokoje na Ukrajině vypukly po 21. listopadu 2013, kdy proruská vláda prezidenta Viktora Janukovyče zastavila přípravu podpisu asociační dohody s Evropskou unií a vyzvala k rozšíření hospodářské spolupráce s Ruskem. Vzápětí vyšli prozápadně orientovaní Ukrajinci do ulic. Protesty začaly v Kyjevě a postupně se rozšířily především na západ země do regionů, které se obávaly vlivu Ruska a požadovaly proevropské směřování Ukrajiny. Naopak ruskojazyčné oblasti na východě a jihu země integraci s Ruskem podpořily.

Centrem a symbolem tehdejších protestů se stalo kyjevské náměstí Nezávislosti, zkráceně nazývané Majdan. Na tomto ústředním náměstí v centru Kyjeva vyrostly barikády, v únoru zde v rámci tzv. „protiteroristické operace“, kterou vyhlásily ukrajinské tajné služby, zahynulo přes sto civilistů a necelá dvacítká policistů. Největší masakr se odehrál ve čtvrtek 20. února, pro tento den se vžilo pojmenování „krvavý čtvrtek“.

Dne 22. února poslanci sesadili prezidenta Viktora Janukovyče, který poté uprchl ze země, 27. února byla schválena vláda premiéra Arsenije Jaceňuka. O necelý měsíc později Rusko anektovalo Krym, údajně kvůli obavám o osud Rusů žijících na tomto poloostrově. Na počátku dubna vypukly na východě Ukrajiny boje mezi proruskými separatisty a ukrajinskou armádou, které trvají dodnes.

Zdroj: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1505178-rok-po-majdanu-kyjev-vzpomina-na-obeti-krvaveho-ctvrtku> (zkráceno)

TROLLOVÉ

ANOTACE:

Aktivita nastíní žákům systém práce internetových trollů najatých ruskou vládou k šíření propagandy. Úkolem žáků je – s obdobným zadáním, jako mají ruští trollové – rozpoutat tematickou on-line diskusi. V rámci aktivity se zároveň zamyslí nad tím, zda lze činnost těchto trollů nazývat opravdu trollingem, nebo jde spíš o formu moderní propagandy.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost, informatika a informační a komunikační technologie
OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, estetické vzdělávání, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV

OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- poznají systém práce internetových trollů najatých ruskou propagandou;
- zkusí napsat příspěvek do on-line diskuse dle zadání, podle kterých pracují placení trollové;
- rozvíjejí svou mediální gramotnost.

DĚLKA: 45 min.

POMŮCKY:

Pro každou trojici:

- PRACOVNÍ LIST 1
- PRACOVNÍ LIST 2
- psací potřeby

POSTUP:

1. Zeptáme se žáků, zda znají v souvislosti s on-line prostředím výraz „troll“.

Poznámka: Troll je v internetovém slangu anonymní účastník on-line diskusních fór, chatů či blogů, který k citlivým tématům zasílá záměrně provokativní, urážlivé nebo irelevantní příspěvky, jejichž hlavním smyslem je vyprovokovat ostatní uživatele k emotivní odezvě nebo jinak narušit normální, věcnou diskusi. Činnost trolla se nazývá trolling či trollování.

(Zdroj: [\[100 \] \[www.jsns.cz\]\(http://www.jsns.cz\)](http://zpravy.idnes.cz/internetovi-provokateri-balancuji-na-hrane-zesmesnuji-smrt-i-zlociny-1zz-/domaci.aspx?c=A120115_165254_domaci_brm, upraveno)</p>
</div>
<div data-bbox=)

	MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / SOUČASNÁ RUSKÁ PROPAGANDA
FILM	SVĚT PODLE RUSSIA TODAY
	AKTIVITA

2. Rozdělíme žáky do trojic a každé dáme **PRACOVNÍ LIST 1** – článek Svědectví ruského trolla (...). Když si ho přečtou, ptáme se: Co vás v článku překvapilo, co jste se dozvěděli nového? Už jste na podobné diskuse sami narazili? Jak by měl podle vás člověk na takové příspěvky v diskusích reagovat?

Poznámka: Podle expertů na nová média je nejlepší na podobné příspěvky nereagovat. Je-li pro nás téma ale natolik důležité, že se přesto rozhodneme do diskuse vstoupit, můžeme poslat link, který dané tvrzení vyvrátí a poukáže na to, že se jedná o tzv. hoax, „olajkovat“ již existující příspěvky, s nimiž souhlasíme, nebo poslat odkaz na nějaké zcela irrelevantní webové stránky – např. s roztomilými zvířátky. Nenávistné příspěvky je dobré nahlásit správci diskuse.

3. Sdělíme žákům, že si budou moci sami vyzkoušet strategii trollů najatých ruskou propagandou.

4. Rozdáme **PRACOVNÍ LIST 2** a vyzveme žáky, aby si ve trojicích rozdělili role Zloduch, Odkaz a Fotka. Společně si přečteme zadání úkolu.

Poznámka: Není nutné použít uvedenou (smyšlenou) zprávu o Facebooku. Výchozí informaci lze vybrat s ohledem na aktuální politicko-společenská témata nebo zájmy či věk žáků. Je možné využít například některou z oblíbených konspiračních teorií nebo zadat úkol poškodit určitou skupinu lidí (např. učitele, lékaře, kadeřníky, novináře). Zároveň si můžete zvolit i jiný typ média, kam budou žáci psát své „trollí“ příspěvky, např: seriózní informační server, zadat jim, aby vytvořili facebookovou skupinu apod. Rozhodnete-li se vycházet z jiné zprávy nebo jakkoli měnit zadání, je potřeba přizpůsobit tomu i pracovní list.

5. Necháme dostatečný čas na splnění úkolu. V průběhu procházíme mezi skupinami a zjišťujeme, jak pracují. Pobízíme žáky, aby se nebáli odvázet – vždyť chrání zájem milionů lidí, pomáhají dobré věci...

REFLEXE:

Když jsou žáci hotoví, prezentují výsledky své práce. Společně diskutujeme, zda jsou dané příspěvky přesvědčivé, a zjišťujeme, jak se žáci při plnění úkolu cítili. Společně se zamyslíme nad otázkou, zda je činnost trollů placených ruskou vládou trollingem, nebo propagandou.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušela s žáky 3. ročníku. Pro vyšší efektivitu jsem na začátku hodiny tři žáky záměrně nezapojila do žádné ze skupin a poslala je na chvíli za dveře. Ostatní si vytvořili vlastní facebookové skupiny, kde se celá diskuse odehrávala, práce byla díky tomu pro žáky daleko zábavnější. Pro jejich větší zapojení jsem se stala jednou z přispívajících i já (mohli mi tykat a používat jakékoli argumenty). Zdůraznila jsem, že Zloduch je nastrčený a že spolu v podstatě celá skupina spolupracuje. Zloduch argumentuje více méně emocionálně a jeho verze má být vyvrácena věcnými (ale klidně vymyšlenými) důkazy. Po nějaké době jsem pozvala žáky z chodby do třídy a nechala je pročíst jednotlivé diskuse. Měli říkat, který z názorů jim přijde pravděpodobnější a proč. Aktivita je velmi zábavná. Zvyšuje mediální gramotnost žáků, kteří odhalují moderní prostředky propagandy (nejen ruské). Můžeme zmínit, že podobný princip, kdy jsou vytvářené falešné profily, využívají i firmy pro zvýšení pozitivního hodnocení svých služeb.

Tereza Vodičková, SOŠ BEAN, s. r. o., Praha

SVĚDECTVÍ RUSKÉHO TROLLA: ZA 45 TISÍC RUBLŮ JSEM PRACOVAL PRO MINISTERSTVO LŽÍ

V prostorách moderní čtyřpatrové budovy petrohradského Centra pro internetový výzkum se rodí tisíce falešných účtů, které na diskusních fórech a sociálních sítích umně šíří propagandu kremelského režimu. Promlouvají jimi stovky zaměstnanců institutu, kteří na dvanáctihodinových denních i nočních směnách zajišťují jeho nepřetržitý provoz. Výměnou za nadprůměrný plat se podřizují přísným pravidlům: aktivita na desítkách fór denně, nařízená délka příspěvků, nezbytná klíčová slova. Zákaz projevů v rozporu s oficiální linií. A žádné vycházení nebo smích na pracovišti.

Trollové pracují v trojici s předem danými rolemi. „Jeden ‚zloduch‘, který kvůli autenticitě kritizuje ruskou politiku a úřady, a dva další, co mu oponují – jeden argumentuje obrázkem, druhý odkazem,“ vysvětluje Burkhard. A uvádí příklad.

TYPICKÝ ÚKOL

Téma: V řadách ukrajinské armády bojují jednotky NATO

Klíčová slova: Ukrajina, Rusko, politika, NATO, SVS (soukromá vojenská společnost, pozn. red.)

Úkol: Rozběhnout tematickou debatu na 35 fórech

Uživatel flcrbgrjn (troll z jiného oddělení) napíše, že mezi regulárními ukrajinskými vojáky bojují žoldnéři NATO; přidá video údajně zachycující dva americké žoldnéře v Mariupolu.

Trojice trollů se dle zadání vrhá do práce. Uživatel Yanaz4 (aka Zloduch) prvotní příspěvek napadne. „O jakých žoldácích NATO tu mluvíš? Tak tam natočili nějaké Američany, no a co? Nevíme, co tam dělali. Rusko jako vždycky obviňuje Ukrajinu z věcí, které samo dělá. O žoldácích už všichni mluvíte dlouho, ale pořád jste je nevytáhli!“

Štafetu přebírá troll Odkaz. „Četla jsi vůbec ten text? Pokud se orientuješ v tématu, měla bys vědět, kolik už bylo předloženo důkazů, že válka na Ukrajině pokračuje, protože Západu a Porošenkovi se nechce do míru. Našli věci patřící západním vojákům, a teď našli i samotné vojáky. Našli snad důkaz, že na Ukrajině jsou ruské jednotky? Nebo samotné ty jednotky? Ne!“ odpovídá Zloduchovi a přidává odkaz na článek o údajné přítomnosti Američanů v Mariupolu.

Dílo završí troll Fotka, který dodá vhodný snímek a spolu s tím obviní Západ z pokrytectví. „Západ má dvojí tvář: v každé diskusi o ukrajinském konfliktu Západ obviní Rusko, přestože sám zásobuje ukrajinskou armádu vojáky SVS, kteří představují NATO. Je to politika dvojích standardů!“

Zdroj: http://www.lidovky.cz/svedectvi-ruskeho-trolla-za-45-tisic-rublu-jsem-pracoval-pro-ministerstvo-lzi-1xa-/zpravy-svet.aspx?c=A150327_141944_ln_zahranici_msl (upraveno a zkráceno)

TROLLOVÉ

Facebook od příštího měsíce zpoplatní své služby. Určitě je vám jasné, co bude tato změna znamenat pro miliony jeho uživatelů a jak porostou zisky jeho majitelům. Přesvědčte o nehoráznosti chystané změny i ostatní. Když se vám to povede, třeba dokážete plánovanou změnu zvrátit. Držte se zadání úkolu! Rozmyslete si strategii. Buďte chytří!

Do práce se zapojte všichni tři. Rozdělte si následující role a pište podle nich:

Zloduch – napadá původní zprávu, vyjadřuje znepokojení, odmítá její obsah

Odkaz – reaguje na příspěvek Zloducha, vyvrací jeho tvrzení, podporuje pravdivost původní zprávy, posílá odkaz na článek, který jeho slova podloží (vymyslete titulek takového článku)

Fotka – posílá fotku potvrzující pravdivost původní zprávy (vymyslete, co by na ní bylo) a zdůrazní neférovost popisované situace (zpoplatnění Facebooku)

Téma: Facebook od příštího měsíce zpoplatní své služby

Klíčová slova: Facebook, svoboda, lidská práva, chaos, nesouhlas

Úkol: Rozběhněte tematickou debatu na Facebooku nebo Twitteru či v diskusi pod článkem informujícím o této změně

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Jaké zásady představuje „novinářská etika“? Dohlíží v západních zemích někdo na její dodržování?

Jde o řadu profesních zásad vzniklých rozvojem tradice nezávislých tiskovin konce 19. a první poloviny 20. století. Jedná se například o zásady nezveřejňování informace, pokud není **ověřena nejméně ze dvou nezávislých zdrojů, udržení informačního zdroje v důvěrnosti, zachování úplnosti podávané informace, její nezávislost na státu, politických a ekonomických zájmech různých subjektů** atd. Novinářská etika je výrazem profesní věrnosti těmto zásadám. V různých, především demokratických zemích a systémech je dodržování novinářské etiky považováno za oblast, kterou si **musejí zajistit organizace praktikujících novinářů bez zasahování státu** nebo kohokoli jiného. Tento přístup je považován za nejpraktičtější. Je známa řada případů, kdy pozdější odhalení neetického postupu novinářů vedlo k vrácení nebo odebrání i nejprestižnějších novinářských cen, včetně Pulitzerovy ceny v USA.

2. Existuje západní propaganda, o které se ve filmu zmiňují proruští novináři? Lze ji srovnávat s ruskou propagandou?

Tyto věci prakticky **nelze srovnávat**. Dokonce i v podmínkách studené války americká rozhlasová stanice Hlas Ameriky před každým vysíláním, a zvláště před zvláštními programy, jasně ohlašovala, že vyjadřuje názor americké vlády. V západních zemích stereotypy politiky otevřeně korigují **nezávislá média**. V komunistické propagandě, stejně jako dnes v propagandě ruské, tato nezávislá korekce nestátních nezávislých médií chybí. Pro ruskou propagandu je charakteristické, že **jakýkoli názor, který nesouhlasí s Moskvou, je automaticky označován za protiruskou propagandu**. Fakta a jejich hodnocení tomu nesmějí stát v cestě.

3. Kdy probíhala válka v Gruzii a co bylo důvodem jejího vypuknutí?

Po rozpadu Sovětského svazu **vyhlásily tři oblasti Gruzie (Jižní Osetie, Adžárie a Abcházie) samostatnost**, kterou nikdo neuznal. Gruzii se postupně podařilo reintegrovat pouze nejmenší Adžárii. **Rusko**, ne-

spokojené se snahou Gruzie o sblížení se Západem, postupně v obou zbývajících územích **vytvořilo stínové vlády** a vydalo jejich občanům pasy Ruské federace. Rostoucí napětí vyvrcholilo **v srpnu 2008 vojenským konfliktem**, který je dnes popisován jako počátek **strategie takzvaných hybridních válek**. Gruzínská strana byla rozsáhlou zpravodajskou a kybernetickou operací přesvědčena o nadcházejícím útoku ruských jednotek a ve snaze tomu zabránit zaútočila s cílem obsadit přístupové horské tunely a komunikace v Jižní Osetii. Ruská armáda odpověděla razantní ofenzivou svých sil v Osetii, v Abcházii, blokádou gruzínských přístavů a vzdušného prostoru a útočnou operací do gruzínského vnitrozemí. Gruzie byla poražena a donucena podepsat faktické vzdání se nároků na Osetii a Abcházii.

4. Co se událo v listopadu roku 2013 na kyjevském Majdanu?

Majdan je ukrajinský výraz pro náměstí. Jde o kyjevské náměstí Nezávislosti. Dne 21. listopadu 2013, kdy ukrajinský prezident **Viktor Janukovyč pod ruským nátlakem odmítl podepsat asociační dohody s Evropskou unií**, se na Majdanu shromáždily tisíce protestujících. Po několika dnech váhání, kdy vláda očekávala, že zimní počasí protesty ukončí, už bylo na zklidnění situace pozdě. Na Majdanu vyrostl **permanentní protest desetitisíců lidí**, kteří vyhlásili „revoluci důstojnosti“. Náměstí bylo obehnané bariádami a občanská vzpoura získávala podporu i v dalších ukrajinských městech. **V lednu 2014** se prezident Janukovyč pokusil zlomit Majdan **nasazením speciálních policejních jednotek** a mezi demonstranty byly první oběti na životech. **K poslednímu velkému útoku žoldáků a ostřelovačů zvláštních policejních jednotek došlo 21. února 2014**, kdy **zahynulo sto pět civilistů**, dnes nazývaných „nebeská setni-na“. Krveprolití na Majdanu mobilizovalo občanský odpor na většině území Ukrajiny. Prezident Janukovyč uprchl s pomocí ruských zvláštních sil do Ruska a v zemi byly vypsány **nové volby**. Rusko následně **vojenskou silou zabralo poloostrov Krym** a vyprovokovalo válku na východní Ukrajině.

5. Co se stalo s malajsijským letadlem MH17? Podařilo se vyšetřit, co způsobilo jeho zřícení?

Vyšetřování ještě pokračuje. **Rusko v OSN zabránilo vytvoření mezinárodní vyšetřovací komise** a všemi

prostředky brání skutečnému vyšetření příčin tragédie. Podle dostupných informací a předběžné zprávy nizozemské vyšetřovací komise **způsobil pád výbuch tělesa poblíž letadla**. Úlomky vzniklé při výbuchu roztrhaly plášť letadla a způsobily jeho pád z desetikilometrové výšky na zem. Tato verze podporuje hypotézu, že oním tělesem byla **raketa země-vzduch**.

6. Lze říci, jestli bylo letadlo sestřeleno záměrně, nebo omylem?

Do uzavření vyšetřování nizozemské vyšetřovací komise můžeme jenom označovat některé důkazy jako nesporné. **S největší pravděpodobností šlo o omyl**. Zveřejněná videa a komunikace ukazují **proruské povstalice** bezprostředně po události na místě činu, zmateně komentující překvapující zjištění, že sestřelený letoun byl civilní, a ne vojenský. V týdnech předcházejících tragédii se povstalcům podařilo sestřelit několik ukrajinských vojenských letadel.

7. Kdo je kapitán Vološin, kterého Russia Today (RT) označila jako toho, kdo letadlo sestřelil?

Kapitán ukrajinského vojenského letectva Vladislav Vološin byl ruskou bezpečnostní službou označen jako pilot, který sestřelil letadlo MH17. Ukrajinská vláda i armáda **nařčení ostře odmítly**. Ruská bezpečnostní služba pod vedením Alexandra Bastrykina, spolužáka Vladimira Putina, tvrdila, že má utajeného svědka, který viděl, jak se Vološin vrátil z letu na základnu rozrušený a bez raket země-vzduch. Ukrajinská strana dokládá, že jde o výmysl a že Vološin v ten den vůbec nelétal. **Tvrzení ruské strany, nepodepřené žádnými důkazy, je obecně považováno za nedůvěryhodné**. Jak už bylo řečeno výše, vyšetřování stále probíhá.

8. Jaká je historie Russia Today (RT)? Proč vznikla a co je hlavním obsahem jejího vysílání?

RT patří do rodiny TV-Novosti, kterou 6. dubna 2005 založila **státní informační agentura RIA Novosti**. Původní název Russia Today byl později změněn na RT (důvodem přejmenování byl fakt, že kanál nepřináší informace jen o Rusku). Ruská vláda dala v roce 2008 RIA Novosti a RT na seznam **organizací strategického významu pro ruský stát**. V roce 2014 pak byla RIA Novosti Vladimírem Putinem zrušena a na jejím základě **vznikla agentura Rossija segodnja** (Rusko dnes). Tu vede jeden z nejznámějších televizních propagandistů **Dmitrij Kiseljov**, který se proslavil svými

výroky o spalování srdcí gayů nebo o přetvoření USA na hromadu radioaktivního popela.

RT je informačním kanálem formátu 24/7 (tedy 24 hodin vysílání denně po sedm dní v týdnu). Základní metodou jejího zpravodajství je **rozmělnování obsahu i hodnot zpravodajství**, tedy **navozování dojmu neexistence fakty podložené pravdy**, protože „pravd je mnoho,“ „každý má svoji pravdu,“ „nikomu se nedá věřit“ atd. Nejde tedy primárně o prosazení jedné interpretace, ale spíše o relativizaci všech hodnot, faktů a jejich interpretací. Na tomto základě se pak prosazuje platnost a pochopitelnost „národních a státních zájmů“ jako jediného důvěryhodného výkladu událostí.

9. Kdo stojí v jejím vedení? Kdo je Margarita Simonyan?

Vedení RT je čistě ruské. Výkonným ředitelem je bývalý reportér státní ruské televize Alexej Nikolov. Dnes pětaticetiletá šéfredaktorka RT **Margarita Simonyan** (narozena roku 1980) je zároveň **šéfredaktorkou státní tiskové kanceláře Rossija segodnja** a **členkou poradního sboru ruských ústředních orgánů** Obščestvennaja palata. Od 19 let pracovala jako novinářka regionálních novin a televizí. V oficiálních médiích pokrývala druhou čečenskou válku. Byla mezi prvními novináři u přepadení školy v Beslanu, kde v roce 2004 po neúspěšném pokusu ruských speciálních jednotek o vysvobození rukojmí, držných čečenskými teroristy, zahynulo 334 lidí, včetně 186 dětí. Do čela začínajícího projektu Russia Today byla postavena v 25 letech. Patří do okruhu šéfredaktorů centrálních ruských médií, kteří se každý týden scházejí s Vladislavem Surkovem, jedním z hlavních poradců a propagandistů prezidenta Putina.

10. Jak RT funguje? Kým je financována?

RT je definována jako nezisková organizace, plně financovaná ruským státem. Ve skutečnosti **jde o plně vládní projekt**. Prezident Putin zakázal snižování nákladů v RT i přes měnovou krizi rublu na konci roku 2014. Roční rozpočet RT kolísá mezi 300–380 miliony dolarů. RT **provozuje celosvětovou síť programů** – RT International, RT Arabic (Rusiya Al-Yaum), RT Spanish, RT America, RT Deutschland, RT Doc, Ruptly, INO TV. Stanice tvrdí, že má celosvětově **700 milionů diváků a 1,4 milionu kontaktů na sociálních sítích** YouTube, Twitter a Facebook. Uvádí, že na YouTube má

už přes miliardu návštěvníků. **Najímá mladé místní novináře**, ale vedení **každé místní redakce je čistě ruské**. Stanice má za úkol **zlepšovat vnímání Ruské federace v zahraničí** a „vysvětlovat pozice Ruska.“ Snaží se stát konkurencí hlavních světových satelitních zpravodajských televizí. **Vysílá v několika jazykových verzích:** rusky, anglicky, španělsky, arabsky, německy. V posledních letech se vyprofilovala jako **ostře protizápadní propagandistická platforma**.

11. Jací novináři v RT pracují a jaká je jejich motivace?

Heslem RT, připraveným britskou PR firmou v roce 2010, je „Question more“, tedy víc se ptát. Stanice tvrdí, že ji zajímají témata, která nejsou pokrývána „komerčními a korporativními médii“ na Západě. To se může zdát přitažlivé především **západním začínajícím a nezkušeným novinářům**, které lákají i prakticky **nejvyšší platy pro začínající novináře v celosvětovém měřítku** – uvádí se roční plat 60 tisíc dolarů. Lukrativní nabídky spolupráce v minulosti přijali například i tvůrce WikiLeaks Julian Assange (rozhovor s vůdcem Hizballáhu Nasralláhem) a americký populární moderátor Larry King. V poslední době, po gruzínské, a zvláště po začátku ukrajinské války z RT řada západních novinářů odešla na protest proti neobjektivnímu a otevřeně nepravdivému zpravodajství. Někteří z nich to udělali dokonce v přímém přenosu, aby jejich výpověď nemohla být zkreslena.

12. Podle čeho volí RT země, kde zakládá své pobočky? Jsou její pobočky v zahraničí řízené centrálně z Moskvy, nebo jsou autonomní?

RT provozuje **21 redakcí v 16 zemích**. Kromě **hlavních měst světových velmocí** jsou to **konfliktní oblasti** (Gaza, Osetie), kde se Rusko snaží rozšiřovat svůj vliv. Pobočky jsou **centrálně řízeny** a ve všech případech jsou **vedeny skupinou manažerů vyslaných z Moskvy**.

13. Kdo jsou diváci RT? Jak je možné, že má tak vysokou sledovanost i v západních zemích?

Stanice **vychází z tradičního ruského pocitu nepochopení a nepřátelství Západu vůči Rusku**, který svým vysíláním podporuje a dále posiluje. Mimo Rusko **se orientuje na opoziční a mladé publikum**, obvykle nedůvěřivé vůči velkým televizním stanicím. Staví na dnes už tradiční kritice masových a „korporátních“

médií a na představování sama sebe jako alternativy. Stále viditelněji se orientuje na problematiku ruských přistěhovaleckých komunit v západních zemích.

RT má jako jediný ruskojazyčný satelitní televizní kanál vysokou sledovanost, především mezi více než 30 miliony (podle některých údajů až 40 miliony) **Rusy žijícími v zahraničí**. Na Ukrajině má 8,3 milionu diváků, v Kazachstánu 4,5 milionu, v USA 3,1 milionu, v Uzbekistánu 1,6 milionu, v Německu 1,2 milionu atd. Podíl neruských diváků je řádově nižší.

14. Existují v Rusku televizní stanice, které by vysílaly nezávislé zpravodajství? Sledují Rusové západní média?

Pravděpodobně jedinou televizní stanicí, kterou lze označit za zcela nezávislou profesionální televizi, je **TV Dožď** v Moskvě. Původně respektovaná a nezávislá stanice NTV byla před pár lety koupena Gazpromem a stala se zcela závislou prokremelskou televizní stanicí.

Sledovanost západních médií je relativně nízká. Převažuje spotřebitelský vjem „nepřirozenosti“ a „nebezpečnosti“ sledování jiných než ruských sdělovacích prostředků. Mladá generace ve velkých městech je výrazně aktivnější při **hledání nezávislých informací na internetu**.

15. A jsou vůbec pro ruského většinového diváka objektivní zprávy podstatné?

Toto hodnocení je velmi obtížné. **Dostupnost objektivního zpravodajství** je kromě internetu **výrazně omezená** a ruský většinový divák vychází z tradičních kulturních stereotypů **nedůvěry vůči všemu, co přichází ze Západu**. Stále však roste počet mladých lidí, kteří cestují na Západ a mají možnost utvořit si vlastní názor nezávisle na kremelské propagandě.

Odpovědi vypracoval:

Jan Urban, publicista

Odkazy:

Committee to Protect Journalists

<https://www.cpj.org/>

Human Rights Watch

<https://www.hrw.org/>

Reporters Without Borders

<http://en.rsf.org/>

<https://index.rsf.org/#!/>

Doporučená literatura:

Připadala si jako agent 007. Nyní rozkrývá, jak funguje ruská propaganda. Dostupné on-line na

http://www.lidovky.cz/pripadala-si-jako-agent-007-nyni-rozkryva-jak-funguje-ruska-propaganda-1ji-/zpravy-svet.aspx?c=A150607_164125_ln_zahranici_ele

Ruská propaganda jede. 20 děsivých lží o Ukrajině. Dostupné on-line na <http://echo24.cz/g/wpq56/ruska-propaganda-jede-20-desivych-lzi-o-ukrajine>

Stalin byl dobrý manažer, Kyjev je zlo. Jak Rusy ovládly lži.

Dostupné on-line na <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/putinovy-zbrane-myty-o-stalinovi-sssr-a-carstvi-poradku/r~d36dd110427711e5b440002590604f2e/>

Poslední aktualizace 09/2015

NIC NEŽ LŽI

Nothing But Lies – Fighting Fake News / Tim White / Velká Británie / 2017 / 26 min.

V poslední době se zejména na sociálních sítích objevuje mnoho lží, polopravd a konspiračních teorií. Nedávno tzv. fake news sehrály roli dokonce v amerických prezidentských volbách. Šíření lží však není fenoménem pouze 21. století. Nový dokumentární film *Nic než lži* připomíná existenci smyšlených zpráv na různých příkladech, například z druhé světové války. Jeho tvůrci z organizace Stop Fake divákům přibližují, jak se v současnosti falešné zprávy šíří a ohrožují naši společnost. A zároveň mapují způsoby, jak se této propagandě bránit – například Eliot Higgins a jeho kolegové z organizace Bellingcat používají fotografie ze sociálních médií, aby ukazovali, co se ve skutečnosti děje na Ukrajině a v Sýrii. Reportér Vice News Simon Ostrovsky zase díky účtu na sociální síti jednoho z ruských vojáků dokázal zrekonstruovat jeho zapojení (a zapojení ruské armády) do konfliktu na východní Ukrajině. Autoři filmu se tak snaží nalézt odpověď na otázku, co mohou lidé, organizace a vlády dělat proti šíření falešných zpráv.

PRAVDA, NEBO LEŽ?

ANOTACE:

Cílem aktivity je posílit dovednost žáků rozlišovat pravdivé a nepravdivé zprávy. Žáci si vyzkoušejí prakticky zprávy tvořit i kriticky posuzovat. Nejdříve napíšou pravdivé i falešné zprávy. Ty si poté přečtou a budou zdůvodňovat, které z nich jsou pravdivé a které nepravdivé. V průběhu aktivity se budou žáci učit ověřovat informace obsažené v daném mediálním sdělení a posuzovat jeho důvěryhodnost.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace, (informatika a) informační a komunikační technologie

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: MV, OSV, VDO (ZŠ)

OV: OVDS, IKT

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 13+

CÍLE:

Žáci:

- se seznámí s fenoménem fake news;
- umějí ověřovat informace obsažené v mediálních sděleních;
- dovedou kriticky posoudit důvěryhodnost mediálních sdělení.

DĚLKA: 45 min. (aktivita bez filmu)

POMŮCKY:

- LIST PRO PEDAGOGY
- psací potřeby
- nůžky
- tabule nebo flipchart

POSTUP:

1. Aktivitu zahájíme brainstormingem na téma fake news. Vybízíme žáky, aby uvedli nějaké konkrétní příklady falešných zpráv.
2. Po brainstormingu může následovat **projekce filmu**.
Poznámka: Projekci je možné vynechat, aktivita funguje i samostatně.
3. Diskutujeme se žáky o tom, jaká by měla falešná zpráva být, aby jí lidé věřili. Jejich odpovědi zapisujeme na tabuli.

4. Rozdělíme žáky do dvojic a rozdáme jim (nebo je necháme vylosovat) vystříhnutá písmenka „P“ a „F“ z **LISTU PRO PEDAGOGY**. Dvojice kartu se svým písmenkem neukazují ostatním. Žáci s písmenkem „P“ budou psát pravdivou zprávu, žáci s písmenkem „F“ falešnou zprávu, která by měla být sepsána tak, aby jí spolužáci věřili. Doporučujeme celé třídě zadat jedno společné téma, o němž bude psát – například o škole, o jejich městě, o domácí politice apod. –, a stanovit maximální rozsah zpráv na 5 vět.
Poznámka: Pokud máte ve třídě velký počet žáků, doporučujeme utvořit trojčlenné skupiny, aby nevzniklo příliš mnoho zpráv a měli jste čas všechny společně projít.
5. Žáci si vymění vytvořené zprávy. Dvojice pošlou jejich zprávu spolužákům sedícím v lavici za nimi.
6. Dvojice si přečtou zprávu, kterou si vytáhli. Jejich úkolem je rozhodnout a zdůvodnit, zda je tato zpráva pravdivá, nebo nepravdivá. Pokud budou potřebovat, mohou si dohledat informace na internetu.
7. Každá dvojice představí spolužákům analyzovanou zprávu a zdůvodní, proč se domnívá, že je pravdivá, nebo nepravdivá. Na to zareaguje autorská dvojice zprávy a sdělí ostatním, zda jejich spolužáci pravdivost zprávy správně posoudili, nebo zda se spletli. Vyučující zapisuje na tabuli, kolik dvojic správně určilo, jestli je zpráva pravdivá, nebo nepravdivá.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuse. Jako výchozí bod může posloužit statistika zaznamenaná na tabuli – *Našly se ve třídě nějaké dvojice, které uvěřily falešné zprávě a označily ji za pravdivou? Kolik z vás se nechalo nachytat? Podle čeho jste se rozhodovali, zda je zpráva pravdivá, nebo lživá? Bylo to pro vás lehké, nebo těžké? Uvěřili jste v minulosti nějaké falešné zprávě? Jak lze informace ve zprávách ověřovat a snížit riziko, že naletíme fake news?*

POZNÁMKA:

Tato aktivita je obecná – lze s ní pracovat samostatně, zařadit ji po projekci filmu nebo před projekci.

Film je poměrně náročný, některé příklady fake news se vztahují k rusko-ukrajinskému konfliktu.

Doporučujeme ho tedy pro třídy, které mají alespoň základní znalosti o této problematice.

K posuzování důvěryhodnosti mediálních sdělení doporučujeme metodickou koncepci **5 klíčových otázek** a dokument **Tipy, jak na internetu nenaletět**. Oba dokumenty najdete ve výukových materiálech k této AV lekci.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

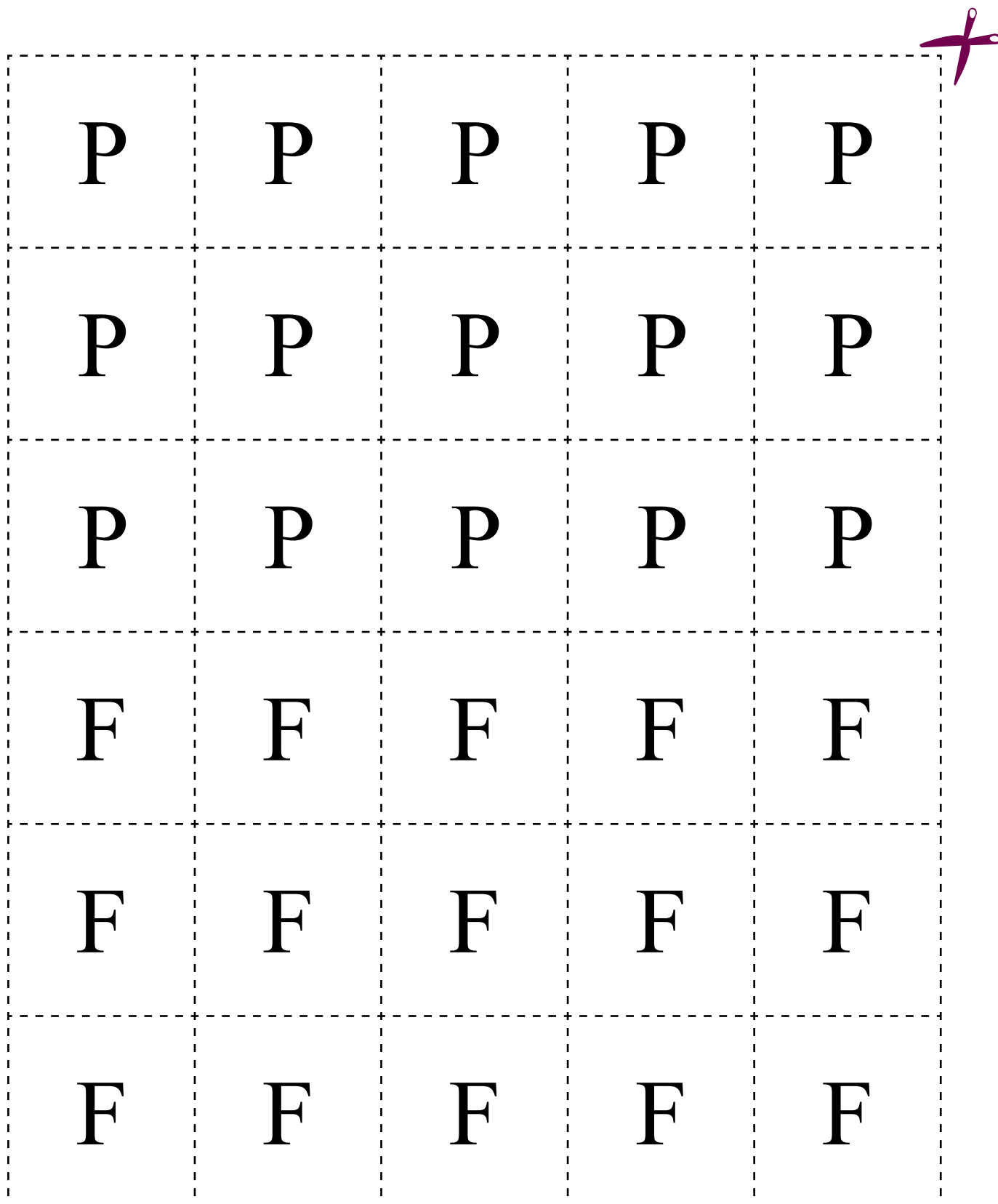
Aktivitu jsem vyzkoušel s žáky 4. ročníku šestiletého gymnázia. Po brainstormingu na téma fake news následovala projekce filmu a poté práce ve dvojicích. Celkově jsem si na to vyčlenil dvě vyučovací hodiny.

Polovina dvojic měla za úkol napsat pravdivou zprávu, polovina fake news – společným tématem byly blížící se parlamentní volby. U této aktivity je třeba upozornit na možné komplikace. Jedna z nich je obdobná jako v případě psaní slohových prací. Někteří studenti dlouze hledají inspiraci (přestože mohou pracovat s internetem), a tak jim napsání zprávy trvá neúměrně dlouhou dobu. Někteří mohou špatně pochopit zadání a začínají psát 5 titulků, nikoli 1 zprávu o 5 větách (pravděpodobně si fake news spojují především s výraznými titulky).

Některé studentské zprávy byly velice kreativní a zábavné. Studenti jistě měli pocit, že se zabývají důležitým tématem. Aktivitu se zohledněním výše popsanych didaktických rizik doporučuji do hodin českého jazyka, společenských věd nebo dějepisu.

Lukáš Borovička, Gymnázium Na Vítězné pláni, Praha

Rozstříhejte kartičky níže. Rozdejte vždy jedno písmenko náhodně do dvojic, které budou vytvářet zprávu. Žáci nebudou ostatním ukazovat, jaké písmenko mají. Ti, co dostanou „P“, budou psát pravdivé zprávy, ti, co dostanou „F“, budou psát falešné zprávy.

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Co jsou fake news?

Fake news (česky falešné zprávy) jsou **úmyslně vytvořené nepravdivé zprávy, které jsou vydávány za pravdivé**. Mohou být buď zcela vymyšlené, nebo se opírat o účelově vybraná fakta, která jsou zasazena do neúplného kontextu. **Cílem fake news je ovlivnit příjemce těchto sdělení** v souladu se záměrem jejich autora – například vyvolat nenávist k určité skupině lidí nebo posílit podporu nějakého politika. Tyto zprávy často přitahují čtenáře a diváky senzačními titulky, slibují šokující odhalení a **vzbuzují silné emoce**. A na příjemce to působí. Analýzy Českého rozhlasu nebo amerického portálu BuzzFeed dokládají, že nejpopulárnější **fake news mají na sociálních sítích větší počet sdílení než klasické zprávy**.

Nepravdivé zprávy se někdy také označují termíny **dezinformace** nebo **hoax**. Pojem dezinformace se s fake news významově překrývá, jako hoax jsou označovány **lživé řetězovité zprávy**, které se šíří na sociálních sítích nebo e-mailem. Hoaxy často před něčím varují (například počítačovým virem, invazí muslimů nebo únikem radiace) a apelují na příjemce, aby informaci o tomto nebezpečí dále šířili.

2. Kdo fake news vytváří a proč?

Motivy pro tvorbu fake news jsou různé. Některé smyšlené zprávy vznikají jako **vtip** nebo **recese**. Obvykle se ale najde někdo, kdo sdělení takto nepochopí, a pak na ně reaguje, jako kdyby bylo pravdivé. Příkladem může být sdělení poplašné zprávy senátorem Doubravou, který se pohoršoval nad tím, že Evropská unie chce zrušit písmeno Ř. Jiné fake news se například snaží ovlivnit **politickou situaci**, buď posílením, nebo naopak snížením důvěry v konkrétního člověka, skupinu lidí nebo celý systém.

Autoři fake news mohou sledovat svůj **osobní zájem** (například se finančně obohatit nebo se zbavit nějakého konkurenta), ale mohou být **motivováni** také **ideologicky** a věřit tomu, že „bojují za dobrou věc.“ V amerických prezidentských volbách v roce 2016 na sebe strhla pozornost skupina makedonských studentů, kteří založili více než 100 webů očerňujících Hillary Clinton. Nedělali to však kvůli politice. Zjistili, že vydělávat na šo-

kujících nepravdivých článcích je díky příjmům z reklamy za zhlédnutí dobrý **byznys**.

Fake news vytvářejí buď jednotlivci, nebo organizované skupiny lidí. Existuje několik svědectví o práci proruských internetových trollů. Investigativní novinářka Jesikka Aro například popsala farmu trollů v Petrohradu, kteří za šíření fake news dostávali plat přibližně 400 eur měsíčně.

3. Kde se s fake news mohu setkat?

V naprosté většině případů na fake news narazíte internetu. Často se objeví na takzvaných **alternativních zpravodajských webech** a poté se dále šíří sdělením **na sociálních sítích nebo e-maily**.

Souhrnný seznam webů šířících fake news sestavil například think tank Evropské hodnoty, slovenský projekt Konšpirátoři.sk nebo webový investigativní web Neovlivní.cz. Podle serveru Aktuálně.cz sleduje více než 40 webů podezřelých ze šíření dezinformací také Ministerstvo vnitra České republiky.

Nejnámějšími českými weby, které výše zmíněné studie označují za dezinformační, jsou **Parlamentní listy, Aeronet, Lajkit, Sputnik** nebo **Česko aktuálně**.

V některých zemích, v nichž jsou média řízena a financována státem, je možné se setkat s fake news i ve státních médiích. Například ruská televizní stanice První zprávy vysílala reportáž, v níž údajně očitá svědkyně popisovala, **jak ukrajinští vojáci ve Slavjansku ukřižovali tříletého chlapce**. Tato zpráva, byť byla opakovaně vyvrácena, vzbudila velkou míru rozhořčení a někteří lidé jí dodnes věří.

4. Jak fake news poznám?

Fake news bývají velmi podobné klasickým zprávám. Abychom je odhalili, je potřeba nad přijímanými mediálními sděleními **kriticky přemýšlet** a ptát se, **jaký je účel daného sdělení a zda mu lze důvěřovat**. Při určování důvěryhodnosti mediálních sdělení pomáhá **5 klíčových otázek**, které vedou k zamyšlení nad tvůrci sdělení, obsahem a formátem sdělení, cílovým publikem a účelem sdělení. Doporučujeme projít si také **Tipy, jak na internetu nenaletět**, které na příkladech představují sedm formálně-obsahových aspektů a manipulativních technik, které jsou pro fake news typické. (Oba zmíněné dokumenty najdete ve výukových materiálech k této AV lekci).

5. V čem jsou fake news nebezpečné?

Fake news **dokážou lidi zmanipulovat**, aby změnili své chování a přijali rozhodnutí, která by za jiných okolností neučinili. Tato rozhodnutí na základě lživých informací mohou mít závažné důsledky. Příkladem může být **referendum o vystoupení Velké Británie z Evropské unie**, které obklopilo mnoho lží. Kampaň za takzvaný Brexit velmi hlasitě slibovala, že 350 milionů liber, které Velká Británie zasílá týdně do Evropské unie, půjdou po vystoupení Velké Británie z EU do národního zdravotního systému. I Nigel Farage, který vedl Stranu nezávislosti spojeného království (UKIP) a o vystoupení z Evropské unie usiloval, po referendu uznal, že tento slib byl nereálný. Část voličů pro Brexit hlasovala, protože falešným a nesplnitelným slibům populistů uvěřila. Výsledek tohoto referenda Velkou Británii zásadně ovlivnil.

Jiný příklad je známý jako **pizzagate**: Před americkými prezidentskými volbami se objevila informace, že jedna washingtonská pizzerie, která prý měla vazby na prezidentskou kandidátku Hillary Clinton, obchoduje s dětmi. Vzápětí jeden z příjemců sdělení této fake news uvěřil, vyrazil do dané pizzerie s pistolí a několikrát vystřelil.

Fake news **přispívají k polarizaci společnosti**. Lživé zprávy často **rozdělávají strach a nenávisť**. Lidé, kteří těmto zprávám věří a pravidelně je konzumují, bývají úzkostliví a plní zloby. Když se poté baví s někým, kdo tyto pocity nesdílí, dále to posiluje jejich frustraci, že ti druhí jsou naivní a neuvědomují si hrozící nebezpečí. Druhá strana naopak pohlíží na lidi, kteří věří dezinformacím a konspiračním teoriím, často s jistým opovržením. **Obě skupiny čerpají informace z rozdílných zdrojů**, přitom jednak preferují zdroje, které spíše podporují jejich stávající názory, a jednak přijímané informace také interpretují tak, aby byly s těmito názory v souladu. A propast mezi oběma skupinami se rozšiřuje.

Zásadní nebezpečí fake news spočívá v tom, že oslabováním důvěry v masová média, tradiční politické strany i organizace občanské společnosti **ohrožují fungování liberální demokracie**.

6. Proč někteří lidé fake news věří?

Vliv má více faktorů, které vycházejí z poznatků sociologie, psychologie, antropologie, teorie informace a ko-

munikace, marketingu, ale i fungování lidského vnímání. Následující text je proto značným zjednodušením.

Mentální zkratka – Lidé mají tendenci přijímat jakékoliv zprávy jako pravdivé, protože je to jednodušší než se nad každou z nich kriticky zamyslet. Náš mozek nemá kapacitu, aby mohl kriticky posuzovat každou informaci.

První dojem – Nejvíce si pamatujeme informaci, kterou jsme se dozvěděli jako první. Svůj názor poté už nejsme příliš ochotni měnit.

Rychlost emocí – „Emoční odezva proběhne už 0,13 sekundy od podnětu, zatímco „první“ racionální se dostaví nejprve za 0,4 sekundy – tudíž všechno je jenom racionalizace emoční odezvy,“ tvrdí Miroslav Švec, odborník na neuromarketing.

Konfirmační zkreslení – Lidé mají tendenci upřednostňovat informace a interpretace, které podporují jejich vlastní názor, a naopak ignorovat nebo podceňovat ty, které jsou s ním v rozporu.

Pravda je „uprostřed“ – Každý zná pořekadlo „Na každém šprochu pravdy trochu.“ Každý z nás si ale určitě umí představit situace, kdy to neplatí.

Všichni lžou – Mnoho lidí funguje v mezích naučené bezmoci a snadno si osvojuje teorie, jež obhajují jejich pasivitu a utvrzují je v rolích bezbranných obětí. Do tohoto schématu velmi dobře zapadá rétorika dezinformačních webů, že nám tradiční média důležité věci zamlčují.

Realita je příliš nudná – „Lidé mají potřebu věřit tomu, že významné, důležité události mají také významné, důležité příčiny. Proto jim oficiální, příliš světská, obyčejná vysvětlení nestačí,“ napsal na webu BBC psycholog Patrick Leman, který zkoumal víru lidí v konspirační teorie.

Kouzlo zakázaného ovoce – Porušování zákazů od pradávna představuje pokušení. Protože dnes už téměř nic není tabu, mají lidé potřebu překračovat hranice ustálených názorů.

Sociální síť a vliv ostatních – Svou roli hraje i prostředí sociálních sítí. Zprávy na Facebooku vypadají všechny velmi podobně a většina lidí se nedívá na jejich zdroj. Roli hraje i to, že pokud falešnou zprávu sdílí nám někdo blízký, máme větší sklon jí věřit. Pokud bude dané informaci věřit většina lidí, které známe, spíše půjdeme s davem, než abychom šli proti němu.

Nízká mediální gramotnost – Na vině mohou být také málo rozvinuté schopnosti informace kriticky hodnotit a neznalost mediální logiky a základních novinářských pravidel.

7. Jakými způsoby lze s fake news bojovat?

V posledních letech si řada aktérů uvědomila závažnost problému. Na hledání efektivních způsobů, jak dopad fake news snížit, se proto podílejí mezinárodní organizace, národní vlády, občanský sektor, komerční firmy i internetové služby jako Google nebo Facebook. Státy mohou u svých občanů více **podporovat mediální gramotnost**, která zahrnuje dovednost kriticky vyhodnotit důvěryhodnost mediálních sdělení. Zároveň mohou teoreticky **tvorbu a šíření fake news kriminalizovat**. Prakticky je to ale problematické, naráželo by to na svobodu projevu a vyjadřování názorů, kterou demokracie zaručuje a vysoce si jí cení. Nicméně ani svoboda slova není bezbřehá. Publikování fake news podněcujících k nenávisti proti skupinám osob nebo šířících poplach lze podle našeho práva klasifikovat jako trestné činy.

Státní orgány, novináři nebo občanský sektor mohou **posílit factchecking** – ověřování faktů. U zkoumaných výroků poté bývá zdůvodněno, proč jsou považovány za lživé nebo pravdivé. Výhodou je, že dezinformátoři nemohou označovat tento postup za „cenzuru“. V České republice se factcheckingu věnuje například Demagog.cz, Hoax.cz nebo v menší míře Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám.

Komerční firmy mohou přestat na dezinformační weby umisťovat svou reklamu. Řada velkých společností už si uvědomila svou společenskou odpovědnost a rozhodla se tyto weby finančně nepodporovat.

Jednotlivé webové služby **mohou upravit své smluvní podmínky** a určitý obsah zakázat nebo upravit. Google například přiřazuje dezinformacím nižší relevanci při vyhledávání výsledků.

8. Jak se vyvíjel rusko-ukrajinský konflikt, kde jsou jeho počátky?

Prapůvodem současného rusko-ukrajinského konfliktu je snaha Ukrajiny o emancipaci na Rusku a její postupné **směřování k Evropské unii**. Rusko naopak vnímá Ukrajinu jako přirozenou součást své vlivové sféry. Přípravu podpisu asociační dohody s EU prezidentem Viktorom Janukovyčem vnímala Moskva jako zradu a byla rozhodnuta dohodu přerušit za každou cenu. V létě 2013 například na týden zastavila dovoz všech ukrajinských výrobků, aby ukázala, že to myslí vážně. Nakonec dosáhla svého, Janukovyč odmítl asociační dohodu podepsat. To ovšem vyvolalo bou-

ři nesouhlasu v té části ukrajinské společnosti, která s eurointegrací spojovala naděje na omezení korupce a zlepšení fungování státu.

Moskva protesty vnímala jako **součást geopolitického soupeření mezi Ruskem a Západem** a přesvědčila sama sebe, že protesty jsou placebny ze Západu. Anexe Krymu a rozpoutání konfliktu na Donbase bylo „trestem“ za chování Kyjeva. Paradoxem je, že válka pravděpodobně na dlouhé roky vyloučila jakoukoliv účast Ukrajiny na projektech vedených Ruskem.

9. Jakou roli hrají fake news v rusko-ukrajinském konfliktu?

V rusko-ukrajinském konfliktu se objevilo nevídaně velké množství fake news, které se staly součástí **informační války** a objevovaly se **na obou stranách konfliktu**. Falešné zprávy se vyskytovaly i v ruských médiích, která od samotného počátku občanských protestů na Ukrajině hovořila o neonacistech, agentech CIA a podobně. Masivní informační „bombardování“ zafungovalo. Lidé na Krymu například věřili, že pokud si v březnu 2014 rychle neodhlasují připojení k Rusku, přijedou desetitisíce členů krajně pravicového Právého sektoru. Problém byl, že Právý sektor měl tou dobou sotva tři stovky členů. Stejně tak rezonovala historie s již zmíněným „ukřižovaným chlapečkem“. I dnes, kdy je zcela jasné, že to je vymyšlený příběh, zastánci separatistů říkají, že sice v tomto konkrétním případě to pravda asi nebyla, v jiných ale určitě ano. Nyní se informační válka přesunula hlavně na internet, **vznikly desítky serverů**, které zobrazují konflikt z pohledu Moskvy. Množství fake news vedlo k založení projektu **StopFake.org**, který se snaží uvádět na pravou míru nejčastější fake news. Web má i českou verzi.

10. Jakou roli hraje v šíření fake news Rusko ve srovnání s ostatními státy?

Rusko samozřejmě není jediným státem, který se prostřednictvím mediálních sdělení snaží ovlivňovat veřejné mínění doma i v zahraničí a za tímto účelem někdy neváhá manipulovat s fakty. V Rusku se nicméně snadno rozpoznatelné fake news objevují i **ve státem řízených a financovaných médiích**. Něco takového je v Evropské unii nebo USA nemyšlitelné. (Ne náhodou jsou státní média výsadou nedemokratických režimů a v liberálních demokraciích se s nimi nesetkáváme.) Investigativní noviná-

ři popsali také činnost internetových trollů, kteří jsou placeni Kremlem.

V Evropě čelí největšímu počtu ruských dezinformací s Ruskem sousedící státy, zejména **Ukrajina a Baltské země**. Jsou to státy, které Rusko vnímá jako sféru svého zájmu. V České republice se s proruskými laděnými fake news můžeme setkat **na desítkách dezinformačních webů**. Mnoho z těchto portálů vzniklo na počátku rusko-ukrajinského konfliktu. Masivně podporovaly anexi Krymu a prezentovaly Ukrajince jako fašisty. Rusko zmiňuje jako hrozbu v souvislosti se šířením dezinformací **výroční zpráva Bezpečnostní informační služby** z roku 2015 nebo **Audit národní bezpečnosti** z roku 2016 zpracovaný Ministerstvem vnitra.

Odpovědi vypracovali:

Kateřina Šafářová, koordinátorka projektu Mediální vzdělávání, Jeden svět na školách (otázky č. 1–8, 10)
Ondřej Soukup, novinář a publicista (otázka č. 9)

Použité zdroje:

Aktuálně.cz: „Elfové“ vedou válku s ruskými trolly. Svou identitu tají kvůli kyberšikaně i výhrůžkám. 22. 5. 2017. Dostupné online na <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/litevsti-elfove-vedou-valku-s-ruskymi-trolly-svou-identitu-t/r~61b2ed803b0911e7b65b0025900fea04/?redirected=1510588255>.

BIS: Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2015. Dostupné online na <https://www.bis.cz/vyrocnizprava890a.html?ArticleID=1104>.

Echo24.cz: Ukrajinstí vojáci ukřižovali tříletého chlapce, vysílala ruská TV. 13. 7. 2014. Dostupné online na <https://echo24.cz/a/wXkTQ/ukrajinsti-vojaci-ukrizovali-trileteho-chlapce-vysilala-ruska-tv>.

HlídacíPes.org: Pomoc! EU chce zrušit písmeno Ř, burcuje senátor Doubrava. Hoax je to starý přes půl roku. 13. 3. 2017. Dostupné online na <http://hlidacipes.org/pomoc-eu-chce-zrusit-pismo-r-burcuje-senator-doubrava-hoax-je-to-stary-tri-roky/>.

Rozhlas.cz: Žebříček českých neověřených článků: dezinformační texty mají nad pravdivými navrch. Dostupné online na https://interaktivni.rozhlas.cz/dezinformace/?_ga=2.230777823.190127597.1509526486-1826715048.1502898013.

Úřad vlády České republiky: Audit národní bezpečnosti. Praha 2016. Dostupné online na <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Audit-narodni-bezpecnosti-20161201.pdf>.

Odkazy:

Demagog.cz – factcheck politických diskusí
<http://demagog.cz/>

Hoax.cz
<http://www.hoax.cz/cze/>

HlídacíPes.org – žurnalistika ve veřejném zájmu
<http://hlidacipes.org/>

Manipulátoři.cz
<http://manipulatori.cz/>

StopFake.org – boj s nepravdivými informacemi o událostech na Ukrajině
<http://www.stopfake.org/cz/domu/>

Doporučená literatura:

Denník N: Klamství a konspirácie. Príručka pre stredné školy. Bratislava 2017. Dostupné online na <https://a-static.projektn.sk/2017/04/dennikN-prirucka-konspiracie.pdf>.

POMERANTSEV, P.: Nic není pravda a všechno je možné: Surreálné srdce nového Ruska. Dokořán, Praha 2016.

RESPEKT: Dezinformace. 27 textů o světě, kde pravda ztrácí sílu. Speciální vydání časopisu RESPEKT z 22. 3. 2017.

Poslední aktualizace 10/2017

RUSKÁ PROPAGANDA V ČESKU

Jan Turek / Česká republika / 2015 / 6 min.

Zkušený novinář Ondřej Soukup se již více než dvacet let věnuje Rusku a zemím bývalého SSSR. Ze svých zkušeností moc dobře ví, jak velký zájem má Rusko na ovlivňování veřejného mínění v zemích Evropské unie včetně České republiky. S využitím ukázek z televizního zpravodajství i článků z nejrůznějších webových stránek vysvětluje, jakým způsobem pracuje ruská propaganda. Ať už jde o informování ohledně sestřelení malajsijského letadla nad Ukrajinou, či cestu amerického vojenského konvoje přes naše území, vždy je nutné položit si tři základní otázky: Kdo je autorem zprávy? Jak je zpráva podána? A o jaké se opírá zdroje?

POROVNÁNÍ ČLÁNKŮ

ANOTACE:

Prostřednictvím aktivity si žáci uvědomí nutnost ověřování informací z více zdrojů. Ve skupinách zanalyzují pět článků týkajících se stejné události uveřejněných na různých informačních serverech. Porovnají jejich obsah, styl i důvěryhodnost a rozbor pak dokončí ve společné diskusi, kdy se pokusí dané informační servery vyhledat v seznamu českých a slovenských proruských webů. Aktivitu lze realizovat před i po projekci.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, VMEGS, OSV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- posílí svou schopnost kriticky vyhodnocovat informace z nedůvěryhodných zdrojů;
- provedou analýzu pěti článků a porovnají jejich obsah a objektivitu;
- uvědomí si nutnost ověřování informací z více zdrojů;
- uvědomí si důležitost ověřování nezávislosti informačních zdrojů.

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce)

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LISTY 1–5**
- **MATERIÁL** pro každou skupinu
- psací potřeby
- LIST PRO PEDAGOGY

POSTUP:

1. Rozdělíme žáky do pěti skupin.
2. Každé skupině dáme jeden **PRACOVNÍ LIST (1–5)**. Pracovní listy obsahují ukázky z článků informujících o stejné události vydaných pěti různými informačními servery. Úkolem skupin je přečíst si text a následně zodpovědět otázky:
 1. O čem článek je?
 2. Jak danou událost prezentuje?
 3. Jaké výrazové prostředky jsou v něm použity?

4. Prezentuje článek fakta, nebo osobní názory a domněnky?
5. Působí na vás článek důvěryhodně? Svou odpověď zdůvodněte.

3. Necháme žákům dostatečný čas na práci i diskusi ve skupinách.

4. Když jsou žáci hotoví, prezentují mluvčí jednotlivých skupin „své“ články a závěry, ke kterým došli. Pro ilustraci stylu mohou přečíst krátké úryvky.

5. V následující diskusi shrneme analýzy jednotlivých skupin. Ptáme se žáků, v čem se články, které přečetli, nejvíce liší a které z nich by označili za nezávislé.

6. Rozdáme skupinám zdroje jejich článků (viz LIST PRO PEDAGOGY) a **MATERIÁL** – seznam 42 českých a slovenských webů šířících ruskou propagandu, který zveřejnil např. server Echo24, a vyzveme žáky, aby se v seznamu pokusili vyhledat weby, na kterých byl uveřejněn článek z jejich pracovního listu.

REFLEXE:

Závěrečnou reflexi provedeme formou diskuse. Ptáme se žáků, zda se na seznamu objevil server, jehož článek považovali za důvěryhodný. Pokud ano, jaký to v nich vyvolává pocit? Jakými prostředky si konkrétní článek získal jejich důvěru? Byl spíš věcný, nebo expresivní? Na jaké cílové skupiny se články z těchto serverů zaměřují a proč? Zdůrazníme žákům nutnost ověřování informací z více zdrojů a současně i nutnost ověřování nezávislosti samotných zdrojů, které využíváme.

POZNÁMKA:

Aktivitu můžeme realizovat i tak, že žákům zadáme, aby články o daném tématu na internetu sami vyhledali. V tomto případě doporučujeme dopředu si připravit ukázkou jednoho článku z některého z proruských webů a jednoho článku z webu nezávislého. Zajistíme tím vyznění aktivity.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem realizoval ve 3. ročníku střední školy, oboru kosmetické služby. Žákyně velmi aktivně pracovaly a o článcích z různých zdrojů ke stejnému tématu živě diskutovaly. Jako nejvíce manipulační byl jednoznačně vyhodnocen článek z pracovního listu č. 4. Vyhledání příslušných proruských webů, z nichž pocházely některé články, nečinilo žákyním žádné problémy. Trochu jim však dělalo potíže slovo „spektákl“, jehož význam jsem vysvětlil; na základě tohoto neporozumění jsem požádal žákyně, aby si v ukázkách podtrhly slova cizího původu. Přejatá slova i publicistický styl jsme již dříve probírali, takže jsem uvedenou aktivitu využil i k zopakování této části učiva.

Aktivita je nesporným přínosem pro výuku a jejím vítaným zpestřením, protože vedle zmíněných klíčových kompetencí a cílů rovněž přispívá k rozvoji čtenářské a informační gramotnosti. Dále ji lze využít v souladu s katalogem požadavků k maturitní zkoušce z českého jazyka a literatury, a to v rovině porozumění textu a jeho částem, kde by měl žák umět rozpoznat prvky manipulace a podbízivosti, odlišit domněnky od faktických konstatování a vystihnout komunikační záměr textu. Aktivita se do jisté míry týká i moderních dějin našeho státu, kdy lze skrze současnou proputinovskou propagandu připomenout ruskou propagandu související se srpnovými událostmi roku 1968.

Milan Zachodil, Soukromá střední odborná škola Břeclav, s. r. o.

POROVNÁNÍ ČLÁNKŮ

Přečtěte si následující ukázkou z článku a zodpovězte tyto otázky:

1. O čem článek je?
2. Jak danou událost prezentuje?
3. Jaké výrazové prostředky jsou v něm použity – je věcný, nebo expresivní?
4. Prezentuje článek fakta, nebo osobní názory a domněnky?
5. Působí na vás článek důvěryhodně? Svou odpověď zdůvodněte.

Americký konvoj vyrazil z Estonska, v Česku bude za týden

22. 3. 7:27

Američtí vojáci zamířili na domovskou základnu v Německu, cesta jim potrvá 13 dní.

Tallinn - Desítky amerických vojenských vozidel společně s vojáky vyrazily z Estonska na cestu dlouhou téměř 2000 kilometrů zpátky na domovskou základnu v Německu.

Konvoj by měl mezi 29. březnem a 1. dubnem projet i Českou republikou. Vojáci se vrací z cvičení v rámci operace Atlantic Resolve (Atlantické odhodlání). (...)

POROVNÁNÍ ČLÁNKŮ

Přečtěte si následující ukázkou z článku a zodpovězte tyto otázky:

1. O čem článek je?
2. Jak danou událost prezentuje?
3. Jaké výrazové prostředky jsou v něm použity – je věcný, nebo expresivní?
4. Prezentuje článek fakta, nebo osobní názory a domněnky?
5. Působí na vás článek důvěryhodně? Svou odpověď zdůvodněte.

Americký konvoj v Praze čeká bouřlivé přivítání

© AFP 2015 / Jewel Samad

08:40 28.03.2015 (aktualizováno 08:47 28.03.2015)

Gajane Chanova

Americký konvoj, který je zamýšlen jako demonstrace podpory východoevropských partnerů NATO v okamžiku zhoršení vztahů mezi Ruskem a EU kvůli ukrajinskému konfliktu, vyvolal v České republice skutečný poprask.

Množí se protesty různých občanských hnutí, což se klidně může přetavit do protestů na ulicích a silnicích, po kterých kolona amerických obrněnců pojede. Vláda občany vyzývá ke zdrženlivosti. A přívrženci euroatlantické solidarity se zase rozhodli uspořádat protest proti protestům. (...)

POROVNÁNÍ ČLÁNKŮ

Přečtěte si následující ukázkou z článku a zodpovězte tyto otázky:

1. O čem článek je?
2. Jak danou událost prezentuje?
3. Jaké výrazové prostředky jsou v něm použity – je věcný, nebo expresivní?
4. Prezentuje článek fakta, nebo osobní názory a domněnky?
5. Působí na vás článek důvěryhodně? Svou odpověď zdůvodněte.

Kolona jako spektakl

23. 3. 2015 / Štěpán Steiger

Ministr obrany psal (18. tm. v Právu) o koloně vojenských (amerických) vozidel, o jejímž pohybu nás denně nezapomínají informovat média (jakoby šlo vojenské cvičení nejméně invazního rozsahu), jako o „investici“ i „symbolu“: investici „do naší vlastní bezpečnosti“ a symbolu, proto „přesun přes naše území nemá jen aspekt technický, ale také signální. Má demonstrovat připravenost Aliance, její jednotu i vojenskou sílu.“

Generál Petr Pavel, náčelník generálního štábu, řekl o konvoji (v interview rovněž v Právu a to 21. tm.), že „je to vnitřní strategická komunikace“ (!), „kterou Američané (!) a Aliance chtějí dát najevo: Jsme tady i pro vás, nenecháme vás v tom samotné.“ (Všimněte si a ptejte se se mnou – proč uvádí generál Američany zvláště, když jsou členy Aliance, která by nás ochránila/ubránila?) (...)

POROVNÁNÍ ČLÁNKŮ

Přečtěte si následující ukázkou z článku a zodpovězte tyto otázky:

1. O čem článek je?
2. Jak danou událost prezentuje?
3. Jaké výrazové prostředky jsou v něm použity – je věcný, nebo expresivní?
4. Prezentuje článek fakta, nebo osobní názory a domněnky?
5. Působí na vás článek důvěryhodně? Svou odpověď zdůvodněte.

Strykery doprovází lehká radiace? Vláda ČR neměla možnost průjezdu konvoje zabránit, ani kdyby chtěla. O plánu se dozvěděla až jako poslední. Vítání zbraní dětmi připomíná propagandu Hitlerjugend!

Bře 29, 2015

O nás bez nás. Tak by se dala nazvat situace, která předcházela dnešnímu vstupu amerických vojsk na území České republiky. Jak naší redakci sdělil důvěrný zdroj z okolí vlády, o přejezdu amerických vojsk přes Českou republiku bylo rozhodnuto již v polovině února a tato skutečnost byla české vládě oznámena vojenskou nótou z velení Severoatlantické aliance v Bruselu. Zděšení, které zavládlo na úřadu vlády, by se dalo nejlépe vystihnout slovem „panika“. Narychlo připravené schválení ze strany vlády, bez účasti parlamentu a bez projednání bezpečnostním výborem, mělo zamaskovat naprostou zoufalost a bezzubost české vlády ve věci garance suverenity českého území. (...)

-VK-

Šéfredaktor AE News

POROVNÁNÍ ČLÁNKŮ

Přečtěte si následující ukázkou z článku a zodpovězte tyto otázky:

1. O čem článek je?
2. Jak danou událost prezentuje?
3. Jaké výrazové prostředky jsou v něm použity – je věcný, nebo expresivní?
4. Prezentuje článek fakta, nebo osobní názory a domněnky?
5. Působí na vás článek důvěryhodně? Svou odpověď zdůvodněte.

Americký konvoj vítaly podél cest stovky lidí

AKTUALIZUJEME 29. března 2015 | Echo24, čtk

Do České republiky už vjely vozy konvoje americké armády, jejíž vojáci se vrací ze cvičení v Pobaltí na domovskou základnu v Německu. Jako první překročili hranice v Náchodě, odkud zamířili dále do Pardubic. O něco později přešli hranice u Bohumína a zamířili dál do Vyškova. Odpoledne pak projížděli Harrachovem, odkud pokračovali do Liberce. V těchto městech přenocovali. V pondělí dorazí do Prahy.

Američtí vojáci už dorazili na převážně obrněných transportérech Stryker a terénních autech Humvee do Vyškova a také do Pardubic a lidé je po cestě vítali. Část konvoje, která vjela do České republiky přes hraniční přechod v Harrachově, se několik hodin zdržovala na polské straně. Českým územím projede do středy zhruba 500 amerických vojáků ve 115 vozidlech. (...)

POROVNÁNÍ ČLÁNKŮ

V únoru 2015 uveřejnil zpravodajský server Echo24 seznam českých a slovenských webů šířících ruskou propagandu. Seznam sestavil Juraj Smatana, slovenský středoškolský učitel a aktivista.

www.svetkolemnas.info

www.zvedavec.org

www.ac24.cz

www.rodinajezaklad.sk

www.stopautogenocide.sk

www.osud.cz

<http://czech.ruvr.ru/>

<http://slovak.ruvr.ru>

www.zemavek.sk

<http://panobcan.sk/>

www.czechfreepress.cz

<http://vaseforum.sk/blog/>

www.slobodnyvysielac.sk

www.hlavnespravy.sk

www.badatel.sk, www.badatel.net

www.protiprudu.org

www.beo.sk

<http://obcianskytribunal.sk/blog/>

www.sho.sk

www.voxvictims.com/

<http://freeglobe.parlamentnilisty.cz/>

www.magnificat.sk

www.freepub.cz

<http://vkpatriarhat.org.ua/cz/>

www.spolocnostsbm.com

<http://svobodnenoviny.eu>

<http://www.auria.sk/blog/>

<http://afinabul.blog.cz/>

www.dolezite.sk

www.inespravy.sk

www.nadhlad.com

www.ze-sveta.cz

<http://nwoo.org>

<http://orgo-net.blogspot.sk>

www.cez-okno.net

www.vlastnihlavou.cz

www.neskutocne.sk

www.bezpolitickekorektnosti.cz

www.eiaktivita.sk

www.nazorobcana.sk

www.alternews.cz

<http://pravdive.eu/index.php>

www.aeronet.cz

www.slovenskeslovo.sk

www.cz.sputniknews.com

Zdroj: <http://echo24.cz/a/isYwV/42-ceskych-a-slovenskych-webu-ktere-siri-ruske-lzi>

PŘEHLED DEZINFORMAČNÍCH A MANIPULATIVNÍCH WEBŮ

Seznam manipulačních a dezinformačních webů byl sestaven bezpečnostním centrem Evropské hodnoty v dubnu 2016. Organizace na svých webových stránkách zveřejnila také konkrétní údaje o webech, jako je rok vzniku, poslání, dostupné informace o redakci, vlastnické struktuře a financování, charakteristiku obsahu a odkazy na web a na sociální sítě.

Weby jsou rozděleny do tří skupin podle jejich charakteru.

Weby – tvůrci dezinformací a manipulací

AC24
Sputnik CZ
Svět kolem nás
První zprávy
Aeronet
Nová Republika
New World Order Opposition
Lajkit
Svobodné noviny
CzechFreePress
Prvopodstata
Eurasia24
OrgoNet
Vlastenecké noviny
Česko aktuálně
Osud
Info kurýr
E-republika
Pařát dnes
Megazine
ISSTRAS
Antiilluminati
Vlastní hlavou
Moravská Informační Kancelář
InfoWars

Dezinformační a manipulativní webové platformy

Parlamentní listy
Protiproud
Zvědavce
EUportál
Eportál
Bez politické korektnosti
Free Globe
Rukojmí
Časopis Šifra
Euserver

Dezinformační a manipulativní weby bez vlastního obsahu – agregátory

Pravdive.eu
Almanach

Zdroj: www.evropskehodnoty.cz/fungovani-ceskych-dezinformacnich-webu/weby_list/

NEOVĚŘENÁ INFORMACE

ANOTACE:

Aktivita žákům ukazuje cestu propagandistické informace využití v rusko-ukrajinském konfliktu k českému čtenáři. Žáci si přečtou zprávu uveřejněnou na českém proruském webu a zhlédnou reportáž ruské TV stanice, která ji odvysílala. Po diskusi pak zhlédnou reportáž BBC, která odhaluje, že zpráva byla účelovou mystifikací. Prostřednictvím aktivity si tak uvědomí nástroje propagandy a její možné následky. Aktivitu lze použít před projekcí i po ní.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, VMEGS, OSV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- umí popsat některé nástroje propagandy a její cíle;
- si uvědomují možné následky propagandy;
- jsou kritičtí k mediálnímu sdělení a uvědomují si nutnost ověřování informací z více zdrojů.

DĚLKA: 30 min.

POMŮCKY:

- **PRACOVNÍ LIST** do každé skupiny
- **MATERIÁL**
- psací potřeby

POSTUP:

1. Ještě před projekcí výchozího videa rozdělíme žáky do skupin. Rozdáme jim **PRACOVNÍ LIST** s článkem o smrti dvou dětí, které zahynuly v Doněcku a v Horlivce v důsledku ostřelování, uveřejněným serverem Sputnik Česká republika.
2. Necháme žáky sdělit si vzájemně dojmy z článku v rámci skupin, poté je vyzveme ke společné diskusi. Ptáme se: Co jste se z článku dozvěděli? Jak na vás zpráva zapůsobila, jaké ve vás vyvolala pocity?
3. Dále žákům pustíme i původní reportáž ruské TV stanice o této události. Video je k dispozici na webové stránce jsns.cz/ruska-propaganda/lahudka5

	MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / SOUČASNÁ RUSKÁ PROPAGANDA
FILM	RUSKÁ PROPAGANDA V ČESKU
	AKTIVITA

4. Poté se žáků zeptáme, zda zprávě věří, či nevěří a proč.

5. Následně promítneme reportáž BBC, která odhaluje, že smrt desetileté dívky v Doněcku byla vymyšlená. Video je k dispozici na webové stránce jsns.cz/ruska-propaganda/lahudka6

REFLEXE:

Reflexi provedeme formou diskuse. Ptáme se: Proč podle vás tato mystifikace vznikla, co bylo jejím cílem? Jaké může mít podobné sdělení důsledky (můžeme zmínit např. rwandskou genocidu)? Proč podle vás původní informaci nepřevzala (nejen) v Česku i jiná média? Na závěr aktivity žáky seznámíme se schématem kontrolních mechanismů nezávislých médií a médií řízených autoritářským režimem.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Téma aktivity je pro žáky vzhledem ke stále aktuální otázce vztahů Ruska a Ukrajiny poutavé. Žáci se rychle do práce zapojili a navzájem si sdělovali své názory. Nejdříve byli zprávou z novin rozhořčeni. Pohoršovali se nad tím, že kvůli některým lidem umírají nevinní, zejména děti. Vůbec by se to podle nich nemělo stávat. Konflikty by se měly řešit společnou domluvou, a ne válkou. Po přehrání reportáže ruské televize byli někteří na pochybách a zcela zprávě nevěřili. Po zhlédnutí reportáže BBC byla část žáků zmatená. Většina však byla rozhořčená nad tím, že si ruská média – a pak i naše česká média, která zprávu převzala od ruských – vymýšlejí. Pochopili, že se jedná o cílenou propagandu, a uvědomili si její důsledky a nebezpečí, které přináší. Aktivita zabrala přibližně 25 minut, záleží ale na míře zapojení žáků.

Tereza Žilková, Gymnázium Bystřice nad Pernštejnem

V DONĚCKU A HORLIVCE ZAHYNULY V DŮSLEDKU OSTŘELOVÁNÍ DVĚ DĚTI

Michail Voskresenskij

09:55 24.03.2015 (aktualizováno 10:03 24.03.2015)

V důsledku ostřelování ze strany ukrajinských vojáků v Doněcké lidové republice zahynuly dvě děti, oznámili na Ministerstvu obrany DLR.

„V důsledku dělostřeleckého útoku 23. března zahynula v Petrovském obvodu města Doněcka 10letá dívka, a v okolí Horlivky se stal obětí včerejšího ostřelování 14letý chlapec,“ prohlásili na MO.

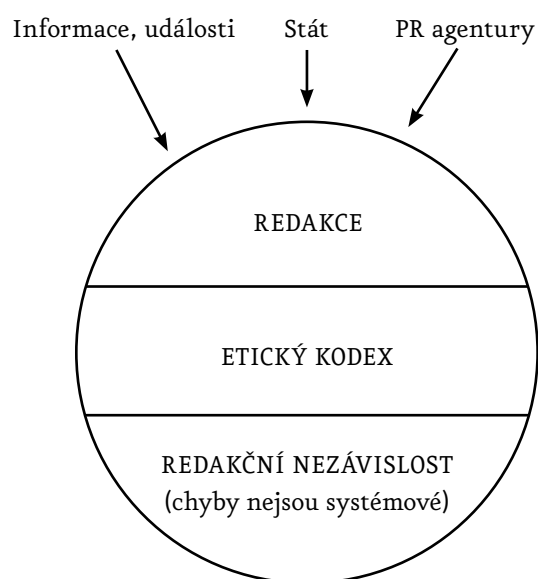
Náměstek velitele štábu domobrany Doněcké lidové republiky Eduard Basurin v pondělí oznámil, že desetiletá dívka se stala obětí ostřelování Doněcka ze strany ukrajinských vojáků, a že bylo zraněno také pět domobranců.

V neděli v DLR bylo oznámeno, že ukrajinští vojáci ostřelovali z děl území železničního nádraží v Doněcku. 15. února vyhlásily strany konfliktu na Donbasu příměří, které předpokládají Minské dohody.

Zdroj: <http://cz.sputniknews.com/svet/20150324/150268.html#ixzz3hQFw2vGf>

KONTROLNÍ MECHANISMY NEZÁVISLÝCH MÉDIÍ A MÉDIÍ ŘÍZENÝCH AUTORITÁŘSKÝM REŽIMEM

DEMOKRACIE

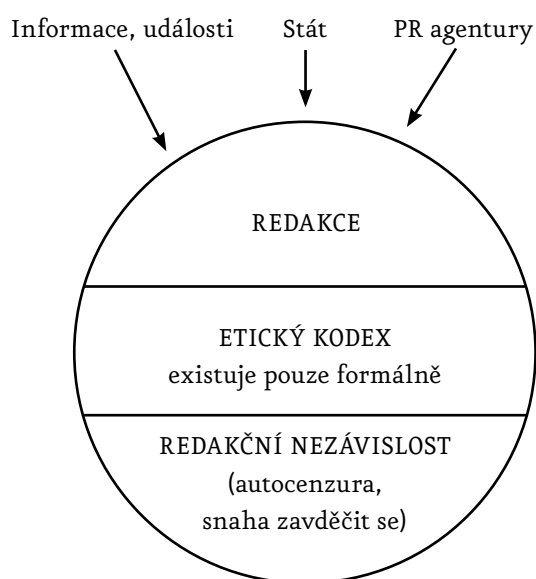

MEDIÁLNÍ VÝSTUP

MOŽNÉ NÁSLEDKY ZVEŘEJNĚNÍ
NEPRAVDIVÝCH INFORMACÍ

- ztráta reputace
- postihy pro jednotlivce
či redakci/médium

AUTORITATIVNÍ REŽIM

MEDIÁLNÍ VÝSTUP

MOŽNÉ NÁSLEDKY ZVEŘEJNĚNÍ
NEPRAVDIVÝCH INFORMACÍ

- beztrestnost

AMERICKÝ KONVOJ

ANOTACE:

Aktivita žákům přiblíží, jak ruská státní média informovala o průjezdu amerického vojenského konvoje přes naše území. Reportáž ruské televize o této události porovnají s Etickým kodexem novináře. Aktivita vede žáky k diskusi, rozvíjí schopnost vyjadřovat svůj názor a umět si ho obhájit.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: MV, VMEGS, OSV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- diskutují o průjezdu amerického vojenského konvoje Českem, formulují svůj názor na tuto událost a dovedou ho obhájit;
- porovnají informace, které divákům o této události podala ruská státní a česká nezávislá média;
- se seznámí s Etickým kodexem novináře a podle jeho kritérií provedou analýzu ruské zprávy o této události;
- jsou kritičtí k mediálnímu sdělení, rozvíjejí svou mediální gramotnost.

DĚLKA: 45 min.

POMŮCKY:

- **MATERIÁL** do dvojic
- psací potřeby

POSTUP:

1. Na úvod se žáků zeptáme, zda v médiích zaznamenali zprávu o průjezdu amerického vojenského konvoje Českem na jaře 2015. (Pamatujete si souvislosti?) Cílem není ověřit povědomí žáků o této události, ale mluvit s nimi o jejich pocitech a názorech na ni.
2. Pokračujeme v diskusi: Jak jste průjezd konvoje přes naše území vnímali? Jaký na něj máte názor? Názory žáků nekomentujeme.
3. Následuje projekce reportáže České televize o tom, jak o konvoji informovala ruská státní média. Video je k dispozici na webové stránce jsns.cz/ruska-propaganda/lahudka7

	MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / SOUČASNÁ RUSKÁ PROPAGANDA
FILM	RUSKÁ PROPAGANDA V ČESKU
	AKTIVITA

4. Rozdělíme žáky do dvojic a požádáme je, aby na základě zhlédnuté reportáže odpověděli na otázky, které napíšeme na tabuli:
 1. Jak o události informovala ruská média?
 2. Jak o události informovala česká média?
 3. Které informace jsou pro vás důvěryhodnější? Proč?
5. Odpovědi žáků krátce reflektujeme.
6. Poté rozdáme do každé dvojice **MATERIÁL** – Etický kodex novináře. Vyzveme žáky, aby si ho přečetli a zaměřili se jen na první článek, s nímž budeme v dalším kroku pracovat.
7. Upozorníme žáky, že jim pustíme reportáž ještě jednou, a vyzveme je, aby porovnali zpravodajství o konvoji zpracované ruskými médii s Etickým kodexem novináře (jeho prvním článkem).

REFLEXE:

Na konci hodiny se žáků zeptáme: *Ovlivnily informace, které jste dnes získali, váš pohled na danou událost? Pokud ano, jak?*
 V závěrečné diskusi můžeme stručně okomentovat z pozice kodexu i reportáž České televize – porovnat počet respondentů, použité zdroje, jazykové prostředky apod.

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem vyzkoušela s maturitním ročníkem gymnázia. Samotné téma je velmi zajímavé, ale podle mého názoru v současné době ne tak aktuální. Žákům dělalo potíže vybavit si danou situaci, protože je nijak zvlášť nezasáhla. Je dobré pustit výchozí video k lekci, na kterém se dá poukázat na propagandu v médiích a zkreslování informací. Na druhou stranu žáky velmi zaujal Etický kodex novináře a vedl je k diskusi, zda je českými novináři dodržován, nebo spíše porušován. Zastavili se zejména u bulvárního tisku.

Jana Kopúnová, Gymnázium, SOŠE a SOU Kaplice

ETICKÝ KODEX NOVINÁŘE

Syndikát novinářů České republiky na základě studia mezinárodních i národních dokumentů vypracoval **Etický kodex novináře**, který je závazný pro jeho členy a k jehož dobrovolnému dodržování vyzval všechny české a moravské novináře bez ohledu na jejich členství v syndikátu.

1. Právo občanů na včasné, pravdivé a nezkreslené informace.

Občané demokratického státu bez rozdílu svého společenského postavení mají nezadatelné právo na informace, jak jim je zajišťuje čl. 17 Listiny práv a svobod, jež je součástí Ústavy České republiky. Novináři toto občanské právo realizují svou činností. Nezbytně proto přejímají plnou odpovědnost za to, že informace, které předávají veřejnosti, jsou včasné, úplné, pravdivé a nezkreslené. Občan má právo na objektivní obraz skutečnosti. Novinář je proto povinen:

- a. zveřejňovat jen informace, jejichž původ je znám, nebo v opačném případě je doprovodit nezbytnými výhradami,
- b. respektovat pravdu bez ohledu na důsledky, které to pro něj může mít, vyhledávat informace, které slouží všeobecnému zájmu, i přes překážky,
- c. dbát na rozlišování faktů od osobních názorů,
- d. hájit svobodu tisku i svobodu jiných médií,
- e. neodchylovat se věcně od pravdy ani v komentáři z důvodu zaujatosti,
- f. nepřipustit, aby domněnka byla vydávána za ověřený fakt a zprávy byly deformovány zamlčením důležitých dat,
- g. odmítat jakýkoli nátlak na zveřejnění nepravdivé, nebo jen částečně pravdivé informace,
- h. odmítat jakékoli zásahy státních orgánů, jež by mohly ovlivnit pravdivost sdělení,
- i. přijímat pouze úkoly srovnatelné s jeho profesionální důstojností,
- j. nepoužívat nepoctivé prostředky k získání informace, fotografie nebo dokumentu nebo využívat k tomu dobré víry kohokoliv. Nepoctivost prostředků je při tom třeba posuzovat v souvislosti s veřejným zájmem na publikování příslušné informace.

2. Požadavky na vysokou profesionalitu v žurnalistice.

Povahou novinářské profese je odpovědnost k veřejnosti. Proto je základním předpokladem pro tuto činnost vysoká profesionalita. Z tohoto hlediska je novinář povinen:

- a. nést osobní odpovědnost za všechny své uveřejněné materiály,
- b. vyloučit všechny činnosti, které by jej mohly kompromitovat nebo vést ke konfliktu zájmů,
- c. nepřijímat žádné hodnotné dary nebo výhody, které by měly souvislost s jeho novinářskou činností, zvláště pak z důvodů zveřejnění nebo zatajení nějaké informace,
- d. nezneužívat povolání novináře k činnosti reklamního pracovníka a nepřijímat žádnou odměnu přímou nebo nepřímou od zájemců o reklamu, odmítnout podílet se na publikování skryté reklamy,
- e. nepodepisovat svým jménem obchodní ani finanční reklamy,
- f. nepřijímat peníze ve veřejné službě nebo v soukromém podniku tam, kde jeho postavení novináře a jeho vliv by mohly být zneužity,
- g. nezneužívat výsad, plynoucích z povolání novináře, k prezentování svých osobních postojů,
- h. nezneužívat možných výhod, plynoucích z členství v Syndikátu novinářů, k uspokojování soukromých potřeb.

3. Důvěryhodnost, slušnost a serióznost zvyšují autoritu médií.

Z tohoto hlediska je novinář povinen řídit se těmito požadavky:

- a. nic neomlouvá nepřesnost nebo neproověření informace, každá uveřejněná informace, která se ukáže jako nepřesná, musí být neprodleně opravena,
- b. jestliže si zdroj informací přeje zůstat utajen, novinář je povinen zachovávat profesionální tajemství, i kdyby mu z toho měly vzniknout potíže,

	MEDIÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ / SOUČASNÁ RUSKÁ PROPAGANDA
FILM	RUSKÁ PROPAGANDA V ČESKU
	MATERIÁL

- c. respektovat soukromí osob, zejména dětí a osob, které nejsou schopny pochopit následky svých výpovědí,
- d. dodržovat přísně zásadu presumpce nevinny a neidentifikovat příbuzné obětí nebo delikventů bez jejich jasného svolení,
- e. považovat pomluvu, neprokázané obvinění, překroucení dokumentů, faktů a lži za nejzávažnější profesionální chyby,
- f. kromě nesporných důvodů veřejného zájmu nesmí novinář svou činností dostat dotčené osoby do nesnází nebo osobní tísně,
- g. novinář nesmí využívat ve svůj prospěch informace získané při výkonu svého povolání dříve, než budou tyto informace zveřejněny,
- h. nesmí vytvářet ani ztvárňovat námět, který by podněcoval diskriminaci rasy, barvy pleti, náboženství, pohlaví nebo sexuální orientace,
- i. při reprodukci jakéhokoli textu musí být uveden jeho autor formou adekvátní k rozsahu přetištěného materiálu,
- j. plagiát se zásadně zakazuje.

Etický kodex novináře přijala jako otevřený dokument valná hromada Syndikátu novinářů ČR dne 18. 6. 1998 a na návrh Komise pro etiku při Syndikátu novinářů jej aktualizovala správní rada dne 25. 11. 1999.

Zdroj: <http://www.syndikat-novinaru.cz/etika/kodex/>

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Je ČR pro Rusko jako cíl proputinovské propagandy zajímavé?

Bezpochyby ano. Dlouhodobá strategie Ruska je oslabovat Evropskou unii skrze jednotlivé národní státy. Rusko nechce s EU jednat jako s celkem, protože taková jednání jsou pro něj komplikovanější, EU jako celek mnohem důrazněji prosazuje své zájmy, které jsou často v rozporu se zájmy Moskvy. Proto se Kreml snaží zaměřovat na slabší články EU. Velmi často jde o jeho bývalé satelity – země, které byly za studené války v jeho sféře vlivu, kde dobře zná mentalitu místních lidí a kde má kontakty a vazby z minulosti. Ve státech, jako je Litva, Lotyšsko, Česko nebo Maďarsko, Rusko snáze získává lidi pro špionáž a dostává se přes ně ke strategickým materiálům NATO a EU. Zároveň zde snáze ovlivňuje veřejné mínění skrze propagandu.

Česko dlouhodobě nemá ujasněné, jestli chce patřit skutečně na Západ, nebo na Východ, a právě toho Rusko využívá. Propaganda přináší chaos, oslabuje demokratické instituce a část politických elit, které hájí jiné zájmy než Rusko. To Českou republiku strhává zpátky do ruské sféry vlivu. Propagandou ovlivněná země může vedle dalšího sehrávat i roli tzv. trojského koně uvnitř EU. Zmanipulovaná veřejnost tlačí politiky do proruských postojů, které pak v Unii prosazují, a to ať už v otázkách bezpečnosti, energetiky nebo pohledu na ruskou válku na Ukrajině.

2. Kým je ruská propaganda řízená? Co je jejím cílem a jaké používá nástroje?

Ruská politika je hierarchická. Prvním rozhodnutím prezidenta Vladimira Putina po nástupu do úřadu v roce 2000 bylo, že dostane pod svoji kontrolu média. Uvědomoval si totiž, že kdo vládne médiím, vládne politikou, což byla vyzkoušená praxe již za jeho předchůdce Borise Jelcina.

Propaganda je dnes zaměřena jednak dovnitř ruské společnosti a jednak ven, do zahraničí. Putin se uvnitř Ruska snaží vytvořit dojem, že lidé žijí v demokracii. Když člověk zapne ruskou televizi, nemá problém naladit debaty, v nichž hosté jakoby diskutují. Jedni zastávají pravicové, druhí levicové pozice. Vzájemně se přou, polemizují. Spojuje je však to, že ať zastávají jakoukoli ideologii, shodnou se vždy na Vladimíru Putinovi jako na někom, kdo jediný ví nej-

líp, co a jak dělat. Cílem propagandy uvnitř Ruska je skrze zdání plurality a kontrastů vyzdvihnout Putina jako spasitele ruské společnosti, která ji znovu dává pocit národní hrdosti. Rusové se cítí zneuznaní, rozpadem Sovětského svazu si připadají upozaděni, obávají se ztráty svého vlivu. A právě Putin je jim nabízen jako lék na všechna příkoří.

Směrem do zahraničí pak ruská propaganda nabízí tzv. **alternativní pohled na události**. Ten je v kontrastu s interpretací západních médií, jež se snaží o kritické hledání a posuzování faktů. Ruské propagandě o žádná fakta nejde, chce přehlušit hlasy, které by mohly být vůči Rusku kritické, a především chce vyvolat pocit, že **pravda neexistuje** (každý má svou pravdu). Jde o relativizaci všech hodnot, nic není důležité, všichni vám lžou, tvrdí ruský narativ.

Nástroje ruské propagandy jsou rozličné – směrem do Ruska je to především **indoktrinace** prostřednictvím televize, směrem do zahraničí pak **šíření nepravdivých zpráv** prostřednictvím anonymních proruských webů nebo **činnosti trollů**, kteří řízeně narušují debaty pod on-line články.

V Putinově vládě měl propagandu roky na starosti ředitel jeho administrativy **Vladislav Surkov**. V jeho kanceláři se konaly každý pátek porady, kam chodili ředitelé televizních stanic, významní novináři, lidé se společenským vlivem a Surkov je úkoloval. Na každého měl telefon, říkal jim, co vysílat, jak věci interpretovat tak, aby to bylo výhodné pro prezidenta. Vždy bylo stanoveno ústřední téma týdne, například chaos na Ukrajině, a to se pak zpracovávalo v různých podobách. Později agendu propagandy převzal další technolog moci, **Vjačeslav Volodin** a několik dalších lidí.

3. Jakou roli hraje propaganda v rusko-ukrajinském konfliktu?

Důležitou, a to ve třech směrech. Zaprvé **uvnitř Ruska zvyšuje popularitu prezidenta Putina**, která je po rozpoutání války proti Ukrajině historicky nejvyšší. Putin je líčen jako člověk, který ochránil životy a zájmy ruské menšiny na Ukrajině. Ty, tvrdí ruská propaganda, byly v nebezpečí, ohrožené ukrajinskou většinou. Ukrajinská společnost je často nazývána jako „fašistická“, protože to v Rusku vzhledem k válečným reminiscencím vzbuzuje největší emoce. Putin údajně vytrhl menšinu z područí fašistů a zajistil jí svobodu a bezpečí (připojení Krymu k Rusku). Díky tomu se nediskutuje o vážných problémech ekonomiky, o korupci,

špatné administrativě a řízení státu. Putina to politiky chrání v jeho mocenských pozicích.

Zadruhé se **propaganda na Ukrajině snaží ovlivnit co největší počet lidí, aby podporovali ruské separatisty** a odtržení od Kyjeva. Nebo aby volili **prokremelské politiky**. To Ukrajinu dlouhodobě oslabuje a dělá z ní zemi, která je snáze manipulovatelná a ovladatelná Moskvou. Ukrajina je vykreslována jako stát v úpadku.

Zatřetí je ruská propaganda ohledně Ukrajiny směřována **vůči Západu**. Stav, kdy je **Ukrajina nepravdivě portrétoována jako země, která de facto způsobila válečný konflikt** ohrožením proruské menšiny, napomáhá tomu, že Moskva může přes některé evropské státy například tlačit na zmírnění sankcí vůči Rusku.

Propagandu zcela nepochybně využívá i ukrajinská strana, která se cítí zahnaná do kouta. **V ukrajinské společnosti nicméně nejde o takový fenomén jako v ruské**. Na rozdíl od Ruska je na Ukrajině daleko větší svoboda médií, probíhají tady svobodné volby, v těch posledních došlo ke změně na postu prezidenta. Novým se stal v roce 2019 Vlodymyr Zelenskyj. V Rusku svobodné volby nejsou možné.

4. Jaké historické, hospodářské nebo jiné vazby pojí ČR a Rusko?

Vzhledem k roli, kterou hrál Sovětský svaz v **osvobození Československa během druhé světové války**, je **ruský hlas v Česku stále silný**. Někteří politici, a to i v nejvyšších funkcích (současný prezident Miloš Zeman i předchozí prezident Václav Klaus) vydvíhují potřebu obchodovat s Ruskem a nekritizovat jeho velmocenské ambice. Problém je, že podnikatelské prostředí v Rusku je prosyceno korupcí, české firmy se kvůli tomu dostávají do etických dilemat, jejich investice jsou někdy rozkradeny. V Rusku neexistuje vláda práva, dovolání u soudu není v podstatě možné.

V roce 2019 působilo v Česku 14 470 firem v ruském vlastnictví. Část těchto firem nicméně funguje jako **pračky špinavých peněz** z obchodu se zbraněmi, drogami či nelegálním materiálem. Ruské **tajné služby** např. kontrarozvědka FSB nebo rozvědka SVR skrze ně financují své nezákonné operace na Západě, včetně Česka. Rusko tento fakt bagatelizuje a snaží se ho přehlásit spoluprací v jiných oblastech, například společným bojem proti islámskému terorismu.

5. Kolik žije v ČR Rusů? Z jakých společenských skupin pocházejí a čím se v ČR většinou zabývají?

Podle posledních dat žije v Česku **37 300 Rusů s povolením k pobytu**. Nejvíce Rusů žije v Praze, Karlových Varech a v Brně. Příslušníci ruské menšiny se zabývají **převážně obchodem a kvalifikovanějšími pracemi**, jde o vzdělanější lidi.

Část Rusů žijících na našem území přišla do Československa ve 20. století v reakci na komunistický puč v roce 1917. Například z Krymu tehdy odešlo 150 tisíc lidí. Následovaly další vlny emigrace, poslední velká proběhla po rozpadu Sovětského svazu.

V ruské komunitě docházelo po anexi Krymu k názorovým rozkolům. Ti, kteří mají české občanství a jen se hlásí k ruské národnosti, převážně akceptovali zdejší hodnotový systém včetně demokratických principů. Ruská propaganda na ně nemá takový vliv. To už ale tolik neplatí pro Rusy, kteří české občanství nemají nebo o ně neusilují. Většinou jsou daleko více indoktrinováni, přebírají ruské vidění světa, které se od středoevropského hodnotově dost liší.

6. Kdo jsou čtenáři proruských serverů v ČR? Jsou to Rusové, nebo Češi?

A jak velkou skupinu tvoří?

Proruské weby, které v Česku působí, jsou **většinou psané česky**. Jsou zaměřeny především **na české publikum**, jehož přemýšlení mají ovlivnit. Modelovým případem je Aeronet.cz. Články, které se na něm objevují, jsou výhradně v češtině a mapují dění v Česku a částečně v zahraničí.

Aeronet pracuje jinak než většina zdejších zpravodajských portálů. Zatímco na nich převažují odkazy na zpravodajské agentury, kde se publikované informace před otištěním ověřují, zdroje zpráv Aeronetu nelze nijak identifikovat ani verifikovat a těžko se jim dá říkat informace v pravém slova smyslu. Web svoji misi pojmenovává jako „guerillovou žurnalistiku“ a za hlavního nepřítele svobody slova označuje západní média, NATO a Evropskou unii. Nejvýrazněji na sebe Aeronet upozornil v roce 2017 před posledními parlamentními volbami, kdy bez jakýchkoli důkazů přinesl „zprávu“ o tom, že z chystané těžby lithia si urve největší zisk (tehdy koaličně vládnoucí) sociální demokracie. Spekulaci na téma okradené české společnosti převzala od Aeronetu další média – dezinformační, ale i některá seriózní – a volební propagační tým

Andreje Babiše. Tvrzení bez jakýchkoli důkazů nakonec vedlo k mimořádné schůzi Sněmovny (načasované těsně před volbami), ČSSD musela narychlo vyvracet obvinění z neexistující krádeže národního bohatství a ve volbách kvůli aféře ztratila několik procentních bodů. Další z „nepříjemných pravd“ Aeronetu bylo například tvrzení, že veřejné protesty občanů proti prezidentu Zemanovi platí americká ambasáda, že zakladatel TOP 09 Karel Schwarzenberg má stejně jako americký finančník George Soros tajné konto na rozvratné politické operace v bance UniCredit nebo že za nedávnou střelbou sériového vraha v ostravské nemocnici stojí „židovská válka“ a „stopy vedou k rodině Rothschildů.“

Jak zjistili investigativní novináři Respektu a České televize, za Aeronetem stojí Češi, jeho hlavním hybatelem je Marek Pešl z Trenčína na Slovensku. Šířením propagandy vydělává peníze. Aeronet.cz je jen jedním z mnoha proruských webů, které na českém území působí. Kontrarozvědká BIS monitoruje činnost dalších podobných „zpravodajských“ portálů, které jsou rovněž zaměřené na české publikum. Menší část dezinformačních médií je určena pro ruskou menšinu žijící v Česku. Jde o noviny a časopisy vydávané a psané převážně ruskými emigranty nebo lidmi, kteří z Ruska pocházejí.

7. Proč jsou ruské zpravodajské servery většinou netransparentní?

Hlavním důvodem je, aby nešlo dohledat jejich majetkovou a vydavatelskou strukturu a vystopovat lidi, kteří za nimi ve skutečnosti stojí. Rusko má zájem ovlivňovat veřejné mínění, dělá ale maximum pro utajení svých aktivit, aby mohlo veřejně tvrdit, že se na žádné propagandě nepodílí a nemá s ní nic společného. Podobně fungují i ruskou vládou placení trollové, kteří manipulují s veřejnými debatami pod články na západních webech. Většinou pracují na směny z neoznačených domů v Moskvě nebo Petrohradě, ale působí i za hranicemi Ruska. Mají přesné zadání, jaká témata do debat vnášet, jak mají reagovat atd. Kreml vynakládá na propagandu obrovské částky, část rozpočtu ruské ambasády v Praze má právě na pokrytí této činnosti na našem území.

8. Vyskytuje se ruská propaganda i v ryze českých médiích?

Částečně ano. Je to způsobené především tím, že redakce a vydavatelé šetří na editorech a ověřovateli zpráv. Vydavatelským domům ubývají čtenáři, v důsledku toho mají seškrtané rozpočty a noviny dnes tvoří personálně poddimenzované redakce. Tím narůstá riziko, že na jejich stránky proniknou proruské zprávy. Dezinformace šíří i někteří čeští politici, když bez ověření přebírají zprávy proruských webů, a zvyšují tak zdání jejich věrohodnosti a relevance. Argumentují přitom, že nemají čas zprávy ověřovat.

Velkému tlaku je během ruské války na Ukrajině vystavena veřejnoprávní **Česká televize (ČT)**, jejíž Radě přicházely desítky dopisů, které televizi kritizovaly, že vysílá protiruské postoje. Tytéž dopisy pak dostávají i jednotliví redaktori. Na vysílání ČT se ústupky ruským zájmům ale dosud neprojevaly. Informace, které Česká televize zprostředkovávala a dál zprostředkovává z Ukrajiny a Ruska, jsou ověřené a pravdivé.

9. Jaké zásady představuje novinářská etika? Dohlíží někdo na jejich dodržování?

Každý novinář by měl maximálně **prověřovat, zda se nestal terčem ruské či jakékoli jiné propagandy**. Média mají přinášet **pravdivé a ověřené informace**. Znakem kvalitních médií není poskytnout přesně stejný časový prostor všem stranám, novináři by se neměli bát **zasazovat informace do kontextu, interpretovat je, uvádět souvislosti**. Vždy by měli dbát na to, že cílem, který sledují, není manipulace veřejnosti, ale její **svobodné rozvíjení skrze zprostředkování kvalitních informací**.

Jednotlivé redakce mají v Česku své etické kodexy, které se samozřejmě liší. Avšak tím, že je přijaly, se hlásí k určitým vyšším standardům své práce. Naplňování těchto kodexů by měli **kontrolovat především šéfredaktoři a vydavatelské domy**, u veřejnoprávních médií pak jejich **rady**. V Česku bohužel zatím nefungují **tzv. ombudsmeni**, jako tomu je v anglosaských novinách. Ti často pátrají po tom, zda do novin nepronikají nepravdivé informace či zda novináři záměrně nemanipulují. Když zjistí, že ano, otevřeně o tom na svých stránkách píší, vysvětlují, kde a proč došlo k chybě. Proto každé seriózní noviny mají rubriku oprav.

Odpovědi vypracoval:

Ondřej Kundra, novinář a publicista

Odkazy:

Central European Policy Institute

www.cepolicy.org

StopFake.org

www.stopfake.org

Hlídací pes

www.hlidacipes.org

Transitions

www.tol.org

Doporučená literatura:

ALVAROVÁ, A.: Průmysl lži. Triton, Praha 2017.

CHEN, A.: The Agency. Dostupné on-line na http://www.nytimes.com/2015/06/07/magazine/the-agency.html?_r=1

GREGOR, M. a VEJVODOVÁ, J.: Nejlepší kniha o fake news

dezinformacích a manipulacích!!! CPress, Praha 2019.

KUNDRA, O.: Putinův hlas v Česku. Dostupné on-line

na <http://www.respekt.cz/z-noveho-cisla/putinuv-hlas-v-cesku>

KUDRNA, O.: Putinovi agenti. BizBooks, Praha 2016.

ŘEHKA, K.: Informační válka. Academia, Praha 2017.

TÁBORSKÝ, J.: V síti dezinformací. Grada, Praha 2019.

Poslední aktualizace 03/2020

PROPAGANDISTICKÉ LAHŮDKY

Čarodějnický sabat ve městě alchymistů

jsns.cz/ruska-propaganda/lahudka8

Reportáž soukromé ruské televize „5“ se věnuje **konferenci Forum 2000**, která je od roku 1996 každoročně pořádána v Praze z iniciativy tehdejšího prezidenta České republiky Václava Havla, japonského filantropa Yoheie Sasakawy a nositele Nobelovy ceny míru Elieho Wiesela. Jejím tématem je obecně **demokratizace a otevřená společnost**. Početná mezinárodní účast celé řady hostů – politiků, akademiků, disidentů a aktivistů – proto neunikla pozornosti ruských médií. Reportér televize se do Prahy vydal a výsledná reportáž akci popisuje jako setkání čarodějnic či alchymistů **s jednoznačným sarkastickým a kritickým vyzněním**.

Kritika současné ruské administrativy, a zvláště pak prezidenta Putina je na mezinárodním poli velmi intenzivní, a je proto třeba ji otupit. Jedním z tradičních prostředků nejen propagandy je využití tzv. **argumentačních faulů**. V tomto případě se jedná o tzv. **faul ad hominem**, tedy útok na osobu, která je nositelem nějakého názoru. Cílem je zpochybnit autoritu osoby (nebo skupiny osob) tak, aby se pak její názory a obecně informace, které podává, staly nedůvěryhodnými, bez ohledu na svou kvalitu a průkaznost.

Reportáž účastníky konference podle vzoru ad hominem popisuje jako snoby: „Ochranka s mikrofonem v rukávu, luxusní auta, slavnostní atmosféru podtrhuje koberec a svíčky, svátečně oblečení účastníci jsou velmi nároční vůči úslužné, ale nepříliš pozorné obsluze.“ Případně jako bezvěrce hanobící křesťanské tradice: „Zítra se světoví demokraté budou bavit o demokracii, dnes večer se ale pije šampaňské a na místě bývalého oltáře se hraje rocková hudba. Pod freskami ze 14. století se vedou opilecké debaty o lidských právech.“ Kritici ruského režimu pak nejsou nic jiného než „zapomenutí darmošlapové a vyložení diverzanti“. V reportáži divák nezaslechne nic z obsahu, který byl diskutován, ani z přednesených argumentů, pozornost je soustředěna pouze na účastníky a samotnou organizaci akce. Taková televizní reportáž v divákovi zanechá přesně ty pocity, jaké má v úmyslu v něm zanechat. Nelze totiž předpokládat, že běžný občan Ruska konferenci kdykoli navštíví či si k ní vyhledá více informací. Televize je tak prostředníkem, který mu ji zprostředkuje a jasně stanoví, jaký je třeba si na danou událost udělat názor.

Děti Donbasu

jsns.cz/ruska-propaganda/lahudka9

Petrohradský TV kanál **Úsměv dítěte** odvysílal animovaný klip, který údajně vytvořily děti z uprchlického tábora v Rusku (kam utekly před konfliktem na východní Ukrajině). Video je **animací dětských kreseb** spolu s koláží fotografií konkrétních dětí, které se (zřejmě) na videu podílely. Mírumilovný život na Donbasu (místo konfliktu) vystřídá animace **zachycující destrukci a hrůzu způsobenou ukrajinským bombardérem**. V druhé části klip zobrazuje mladíka v tričku s mírovým symbolem, který v televizi odmítá sledovat tyto události a přepíná na jiný program. Události jej nicméně nakonec dostihnou, jeho dům je zasažen bombou. Video tak má jasné **protipacifistické vyznění**, spolu s apelem „Zachraňte obyvatele Donbasu před ukrajinskou agresí.“

V době válečného konfliktu není překvapivé, že obě znepřátelené strany podávají značně zkreslený obraz událostí. Toho lze docílit různými způsoby a **využití dětí je jistotou, která vždy fungovala**. Formát rozpořádaných obrázků, jejichž autory jsou děti samotné, navíc sdělení dodává nebývalou autenticitu (byť je zřejmé, že děti by takovouto animaci jen těžko zvládly samy vytvořit).

Za rozvahu stojí, **komu je primárně video určeno**. Objevilo se s anglickými titulky, takže to nahrává možnosti zaměření na světovou veřejnost. Nicméně zobrazení mladíka s mírovým symbolem na tričku ve videu poměrně jasně cílí na Rusy, kteří odmítají ruskou vojenskou intervenci na východní Ukrajině. Video ale postrádá to nejdůležitější, tzv. Call to Action, tedy jasnou výzvu k akci – vyzývá sice k záchraně donbaského obyvatelstva, nedává však najevo možnost, jak se jednoduše připojit, co konkrétně udělat, a jeho propagandistický potenciál je tím značně omezen.

Za zmínku také stojí, že televizní kanál **Úsměv dítěte** je pobočkou americké sítě TV stanic Trinity Broadcasting Network, která o sobě uvádí, že je „největší světovou náboženskou sítí a nejsledovanějším americkým religiálním kanálem. (...) Ruská pobočka rozšiřuje dopad působení křesťanské televize po celém světě.“

Dobrou noc, děti

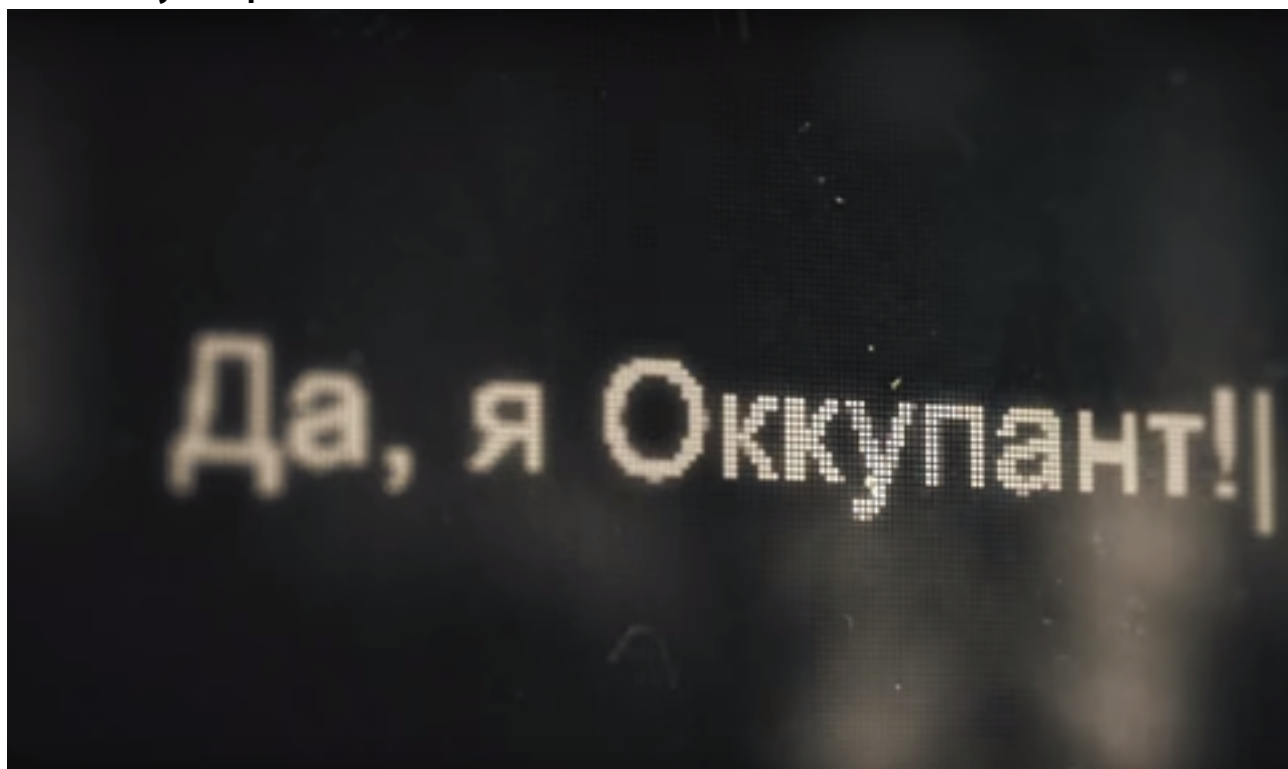
jsns.cz/ruska-propaganda/lahudka10

Pořad **Dobrou noc, děti** patří mezi **stálíce programu ruské státní televize**, které provázely několik generací ruských dětí. Formát pořadu je vždy stejný: moderátorka či moderátor vede s některou z loutkových postav zvířat rozhovor na konkrétní téma, který má mít výchovný charakter. Poté následuje animovaná pohádka a rozloučení s malými diváky. 11. března 2014 se tématem stal také **vstup do armády a osobní účast v ozbrojeném konfliktu**. Loutka pes Fil vyjádří chuť sloužit v armádě. Moderátorka rozebírá úlohy, jaké mohou psi v armádě plnit, na závěr jej nicméně trochu zklame, protože uvede, že do armády mohou vstoupit jen dospělí. Míra účinnosti mediálního sdělení je silně závislá na tom, jak se autorovi podaří vybrat a patřičně oslovit konkrétní cílovou skupinu. **Publikem jsou v tomto případě děti**. Sdělení je velmi vhodně umístěno do oblíbeného televizního pořadu, využívá populárních postaviček, které se zprostředkovaně stávají důvěryhodnými a zábavnými nositeli daného sdělení, jímž je v tomto případě atraktivita služby v armádě a nutnost utkávat se s nepřítelem.

Motivem je nepochybně oslovit děti s tím, že **je třeba být připraven na konflikt** a že **služba v armádě je přirozenou součástí života** ruské společnosti. Vzhledem k době odvysílání (březen 2014) se jasně nabízí i spojení s tehdy probíhající **ruskou anexí Krymu**. Faktem je, že vojenská služba je v Rusku povinná. Podpora ruské armády a chuť studovat na vojenských univerzitách se od roku 2014 zdvojnásobila. Neskrývaným úsilím ruského režimu se pak v poslední době stala právě **militarizace dětí**. V Rusku existují stovky vojensko-patriotických klubů, kde se děti od pěti let učí bojovým uměním, ovládání zbraní a přežití v těžkých podmínkách. V roce 2014 jeden z těchto klubů uspořádal pro ostatní kluby konferenci na téma „Pomoc Novorusku“, jasně odkazující k oblasti východní Ukrajiny, kde je dnes vedena válka.

Ačkoli se ruská televize proti nařčení z propagandistického působení na děti ostře ohradila, pořad s roztomilými zvířátky se ve světle nové militaristické doktríny ruského režimu stává účinným střípkem ruské propagandy.

Jsem ruský okupant

jsns.cz/ruska-propaganda/lahudka11

Virální video **Jsem ruský okupant** zasáhlo internet v březnu 2015 nevídanou silou. Do dnešního dne **ho zhlédlo více než osm milionů diváků**. Stalo se jedním z nejvýraznějších a nejúspěšnějších mediálních sdělení ruské propagandy vytvořených pro **virální sdílení** na sociálních sítích. Tomu napomohlo také vědomé rozhodnutí jej hned po jeho vzniku opatřit **titulky ve 13 jazycích**, mj. také vietnamskými či slovenskými. Nejedná se ovšem o oficiální státní propagandu. Autorem videa je 29letý Rus Jevgenij Zhurov, grafický designér na volné noze. „Proti Rusku je vedena totální informační válka. (...) Udělal jsem to hlavně pro nás, abychom nezapomněli své významné dějiny,“ uvádí autor videa pro BBC.

Video se vyznačuje především **vysokou kvalitou zpracování**, je informačně nabitě – kulometně sází argumenty přesvědčující diváka o tom, že **kam Rusko během svých dějin vstoupilo, tam následoval pokrok a rozkvět**.

Forma zpracování mediálního sdělení – to, jak se autor snaží upoutat divákovu pozornost – může mít velký vliv na to, jak bude toto sdělení divákem přijato. V tomto případě je působivým nepochybně dynamický střih, atraktivní animovaná infografika, velmi kvalitní grafické podklady a zpracování, dramatická hudba, krátký formát.

Video nepokrytě **uznává, že Rusko v minulosti okupovalo a nadále okupuje některé země**. Omluvou za to má nicméně být skutečnost, že **země pod ruskou okupací vzkvétají**. Autoři nabízejí určité úhly pohledu, kdy jsou **některé informace ve sdělení obsaženy, zatímco jiné jsou záměrně vypuštěny** (např. hladomor na Ukrajině v letech 1932–1933, v jehož důsledku zemřely miliony lidí, cíleně řízený Stalinovým režimem).

Zajímavosti

Poněkud děsivých souvislostí vše nabylo ve chvíli, kdy toto video sdílela na svém oficiálním twitterovém profilu ruská ambasáda v Praze (převzala jej z českých proruských serverů). I ambasáda však nakonec nejspíše usoudila, že Rusko opravdu nebylo historicky vždy takovým, jaké je zobrazuje video. Tweet totiž posléze v tichosti ze svého profilu smazala.

Můj Putine

jsns.cz/ruska-propaganda/lahudka12

Světlovlasá mladá žena pje ódy na svého hrdinu – jeho nebojácnost a rozhodnost. Tímto ztělesněním mužského ideálu není nikdo jiný než **ruský prezident**. „Putine, můj drahý Putine, chci být s tebou, vezmi mě s sebou,“ zpívá žena ze Sibiře, která si říká **Mashany May**. Na první pohled se zdá, že jde o další v řadě videí, kde mladé Rusky obdivují maskulinitu svého prezidenta. Po několika vteřinách je ale záměr jasnější. **Zpěvačka vystupuje v dvojroli: jako ztělesnění Ruska** v bílo-modro-červených šatech a jako **symbol Ukrajiny** v žluto-modrých barvách. Namísto svalů svého prezidenta explicitně **obdivuje obsazení Krymu** a skrze zvolenou symboliku **vybízí zuboženou Ukrajinu k následování Putina a připojení se k Rusku**. Zpěvačka se v interview vyjádřila: „Zpívání jen o lásce je nudné. Píseň podporuje prezidenta a vyjadřuje mé názory jako občanky. Náš prezident je jedinou osobou, která dokáže Ukrajině pomoci.“

Dynamická melodická hudba a poměrně kvalitní zpracování zajistily videoklipu jen na YouTube téměř tři miliony zhlédnutí během sedmi měsíců, což není vůbec málo. Ukazuje se, že se jedná opravdu o účinný formát. Video pojímá nezávislost jako temné zajetí, naopak svoboda spočívá v podvolení se Putinově vůli. Ukrajina a Rusko jsou podle klipu dvě části jednoho těla a k vysvobození Ukrajiny dojde pouze tehdy, když Putin tyto části spojí. Vše podtrhuje text, který například větou „Nemohu na tebe zapomenout.“ na rovinu říká, že Ukrajina vlastně vždy patřila Rusku. Zajímavé jsou ve videu také detaily – třeba použití motorky jako symbolu dynamiky a rychlosti. Videoklip si nicméně vysloužil poměrně negativní reakce pro svůj až příliš naivní a manipulativní obsah.

Klip pracuje především se symboly, které jsou poměrně doslovné a které divák schopný kritického náhledu snadno odhalí. Nicméně pro velkou část populace mohou fungovat spíše na podprahové úrovni (a o to účinněji). Usměvavá, odhodlaná a spokojená dívka v ruských barvách vystupuje na zelené svěží louce, svítí slunce, jde o volný, otevřený prostor. Kdežto dívka v ukrajinských barvách je polapena ve sklepení, mezi studenými zdmi, její výraz je nešťastný, bázlivý. Nakonec však v poslední scéně videa přece jen najde dírou ve zdi cestu ven (naději).

Někoho, jako je Putin

jsns.cz/ruska-propaganda/lahudka3

Hudební videoklip **dívčího dua Singing Together** se ihned po svém vzniku v roce 2002 **stal hymnou oslav ruského prezidenta Vladimíra Putina**. Píseň se dočkala mnoha remixů, stala se nedílnou součástí každého karaoke playlistu. Dodnes se hraje na pochodech při významných výročích, zároveň se stala jedním z klíčových motivů volební kampaně za znovuzvolení Putina prezidentem v roce 2004.

Byť se klip na první pohled jeví jako jasná propaganda, která má za cíl budovat kult osobnosti Vladimíra Putina, okolnosti vzniku, a zvláště motivy autorů tuto jednoduchou představu poněkud zpochybňují. **Autorem** je Alexandr Jelin, který se vsadil o 300 dolarů, že se mu podaří vytvořit hit. Popisuje: „Vše, co jsem potřeboval, bylo to správné sdělení. O čem může holka zpívat? O tom, že je Putin skvělý? To by bylo hloupé a nebylo by to vtipné. Může ale zpívat o tom, jak ji vše kolem štvě a že potřebuje muže, jako je Putin.“ Jelin oslovil svého starého přítele, který pracoval v Kremlu jako vedoucí tiskového oddělení federálního soudu. Najali dvě zpěvačky, jimž slíbili, že z nich udělají hvězdy. A povedlo se. Sám autor zůstává pragmatikem: „Ničeho nelituji, jsem profesionál. Kdyby mi nějaká cizí tajná služba zaplatila, abych napsal píseň naopak proti Putinovi, pro peníze to udělám.“

Mediální sdělení velmi často pracují s emocemi a hodnotami. Pro účinnou moderní propagandu je typické, že se nutně nevěnuje politickým úspěchům, ale například – jako v tomto případě – klade důraz na **budování kultu osobnosti** a využívá k tomu prvky moderní popkultury. Putin zde není politickou figurou, je ideálem, vzorem pravého muže, kterého ženy ve svém partnerovi často nenacházejí. Autor vysvětluje: „Rusové tu píseň milují ne proto, že je o Putinovi, ale hlavně kvůli jejímu textu: někoho, kdo nepije, kdo neuteče, kdo není zlý.“ Je faktem, že jen v roce 2009 bylo v Rusku zaznamenáno půl milionu úmrtí spojených s alkoholem. Není tedy divu, že ruská společnost hledá cestu ven, byť v tomto případě skrze iracionální budování kultu osobnosti, který je zneužit pro upevnění mocenských pozic.

Zdroj: <http://www.pbs.org/soundtracks/stories/putin/>

Putinova armáda

jsns.cz/ruska-propaganda/lahudka2

Cílem spotu, který zhlédlo již **2,5 milionu diváků**, bylo podpořit Vladimira Putina v prezidentských volbách roku 2011. Video bylo zveřejněno v době, kdy Putin ještě oficiálně neoznámil svůj záměr kandidovat a bylo třeba ukázat, že existuje tlak a chuť zdola, kterým on pak může vyjít vstříc. Studentka Diana, členka skupiny Putinova armáda, v kvalitním oblečení a s produkty Apple, kráčí moskevskými ulicemi a ubezpečuje diváky o své bezvýhradné **podpoře Vladimiru Putinovi**. Na závěr si roztrhne tílko, pronese slogan „Roztrhám své oblečení pro Putina“ a vyzve další dívky k tomuto činu (celá akce byla koncipována jako soutěž, jejíž vítězka získala iPad 2). Sdělení má nicméně ještě jeden význam: je **výhrůžkou Putinovým kritikům**. Video je **uděláno tak, aby zvýšilo virální potenciál**, tedy aby bylo široce sdíleno a aby se zapojilo co nejvíce dívek, a vznikly tak další atraktivní spoty.

V Rusku je poměrně časté, že politické kampaně na podporu Putina jsou **dělány tak, aby vypadaly, že se jedná o autentickou iniciativu občanů**. Video se stalo virálním poté, co jej na Live Journal (nejpopulárnější blogovací platforma v Rusku) umístil jistý Kirill Schitov, 26letý právník a moskevský radní z mládežnického křídla Putinovy politické strany Sjedinené Rusko. Odmítal však potvrdit, že se na tvorbě spolupodílel. Nicméně ruští blogeři záhy odhalili, že za projektem Putinovy armády stojí prokremelské mládežnické hnutí Naši.

Záběry ve videu opakovaně ulpí na pravoslavném křížku na Dianině hrudi. Víra a náboženství spolu s pravoslavnou církví se staly integrální součástí ruské moci, a tedy i propagandy. Je tím pozoruhodnější, jakého **souladu otevřené** (ovšem výhradně dívčí) **sexuality s tradičními církevními hodnotami** se daří docílit autorům takovýchto kampaní, aniž by to vyvolalo znatelné pobouření. A není to jediný paradox. Obdiv k západní značce Apple (Diana vlastní iPhone a výhrou v soutěži je iPad 2) kontrastuje se silně protiamerickou rétorikou Putinovy administrativy a jeho příznivců.

REJSTŘÍK POJMŮ SOUVISEJÍCÍCH S RUSKO-UKRAJINSKÝM KONFLIKTEM

Antipropaganda

Jeden ze způsobů, jakým se stát či společnost snaží bránit proti cizí propagandě – začne používat propagandu vlastní. Tak tomu bylo například během druhé světové války, kdy se německé vysílání v angličtině a britské vysílání v němčině jednoznačně snažily podlomit morálku protivníka, a aby toho dosáhly, šířily nejrůznější zprávy, včetně nepravdivých. Snaha bojovat proti propagandě prostřednictvím **oslabování ideologického monopolu protihráče** pokračovala i po vypuknutí studené války. Například Rádio Svobodná Evropa bylo zpočátku pod vlivem CIA a jeho zprávy opravdu připomínaly tvrdou propagandu válečného období. Postupně ale vysílač zjistil, že objektivnější a vyváženější zpravodajství přitahuje více posluchačů, a strategie se změnila. Další součástí antipropagandy je **vyvracení lži a poukazování na lži cizí propagandy**. Je ovšem otázka, zda to má být rolí státu, jestli se to více nehodí k nevládním organizacím nebo nezávislým médiím.

Arsenij Jaceňjuk

Přes své relativní mládí (narodil se v roce 1974) patří **současný ukrajinský premiér Arsenij Jaceňjuk** k veteránům ukrajinské politiky. Mladý **právník a bankéř** zahájil svůj politický život v roce 2001 jako **ministr ekonomiky Autonomní republiky Krym**, posléze byl **několikrát celostátním ministrem ekonomiky, prvním náměstkem centrální banky, ministrem zahraničí, prvním náměstkem prezidentské kanceláře za prezidentství Viktora Juščenka a předsedou parlamentu**. Navzdory svým původním výhradám vůči perspektivám protestů patřil během euromajdanu mezi hlavní politiky, kteří se s Janukovyčem snažili jednat o vyřešení politické krize. Vyjednávači ale byli pod velkým tlakem aktivistů, kteří politikům apriori nedůvěřovali a podezírali je ze zákulisních jednání. Po útěku Janukovyče ze země se Jaceňjuk stal premiérem a založil politické hnutí **Národní fronta**, kde byla celá řada velitelů dobrovolnických jednotek z Donbasu. V listopadu 2014 hnutí překvapivě, byť velmi těsně **vyhrálo parlamentní volby**, a Jaceňjuk tak **zůstal v čele vlády**. V srpnu 2015 bylo oznámeno, že Blok Petra Porošenka, strana UDAR Vitalije Klička a Národní fronta vytvoří společnou politickou organizaci.

Banderovci / Stěpan Bandera

Stěpan Bandera (1909–1959) byl **ukrajinský politik a hlavní ideolog nacionalistického hnutí**. Už jako mladý patřil ke krajně pravicové **Organizaci ukrajinských nacionalistů (OUN)**. Jako jeden z vůdců OUN **naplánoval řadu atentátů**, včetně vraždy polského ministra vnitra Bronislawa Pierackého. Za ní byl odsouzen a v letech 1934–1939 **vězněn**. Po napadení Polska nacisty unikl z vězení, a protože byl nespokojen s vedením OUN, spolu s dalšími radikály organizaci rozštěpil. V létě 1941, po napadení Sovětského svazu Německem, **vyhlásil ve Lvově samostatný Ukrajinský stát**. To ovšem Němci „nepotřebovali“ a Bandera byl spolu s dalšími zatčen a do roku 1944 **vězněn v koncentračním táboře Sachsenhausen**. Po propuštění odmítl německou nabídku vést ukrajinské jednotky proti SSSR. Po válce žil v Mnichově, kde byl i nadále politicky aktivní. V roce 1959 byl před svým domem **zavražděn agentem KGB**.

Během Banderova věznění v Sachsenhausenu **došlo mezi ukrajinskými nacionalisty k rozkolu**. Část válčila po boku nacistů, většina ale přešla do ilegality a vytvořila **Ukrajinskou povstaleckou armádu (UPA)**, která bojovala za samostatnou a národnostně homogenní Ukrajinu. Bandera UPA po svém propuštění řídil ze zahraničí a její příslušníci tak byli **zjednodušeně nazýváni banderovci**. UPA bojovala v podstatě proti všem – proti Němcům, Polákům i sovětským partyzánům. Jednu dobu se snažila vytvořit národnostně jednotné území pomocí etnických čistek, přičemž nejhorší tragédie se odehrála na Volyni, kde bylo během několika měsíců roku 1943 jednotkami UPA během bojů s polskou podzemní Zemskou armádou povražděno několik desítek tisíc Poláků a Ukrajinců. UPA byla poražena Rudou armádou. Její poslední organizované jednotky byly zlikvidovány kolem roku 1950, jednotliví partyzáni pak byli zatýkáni až do roku 1960.

V roce 2010 byl Bandera za „obranu národní ideje a boj za nezávislý ukrajinský stát“ **vyznamenán titulem Hrdina Ukrajiny**. Vyznamenání předal jeho vnukovi tehdejší ukrajinský prezident Viktor Juščenko. Toto ocenění vyvolalo kontroverzní reakce nejen ze strany Ruska a o rok později bylo soudním nařízením zrušeno.

Berkut

Na konci éry Sovětského svazu vznikly **policejní oddíly zvláštního určení OMON**. Z této pořádkové elity se již na samostatné Ukrajině vytvořil oddíl Berkut, který byl koncipován jako **jednotka rychlé reakce**, což v podmínkách nárůstu organizovaného zločinu po rozpadu SSSR bylo značně aktuální. Berkut byl ale také používán jako pořádková jednotka při demonstracích nebo fotbalových zápasech. Oddíly Berkutu prosluly svou **značnou brutalitou**, při náboru dostávali přednost sportovci, hlavně zápasníci a vyznavači dalších bojových sportů. Svůj **oddíl Berkutu měla každá ukrajinská oblast**, celkem jich v roce 2013 byly asi čtyři tisícovky. Prakticky všechny **byly nasazeny při potlačování protestů na Majdanu**. Po pádu ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyče byly jednotky oficiálně rozpuštěny. Krymský a doněcký Berkut v podstatě v plné sestavě přešly na stranu separatistů, příslušníci jiných oddílů naopak často bojovali spolu s nedávnými protivníky proti separatistům na Donbasu.

Donbas

Doněcký uhelný bazén, což je plný název této zkratky, se rozkládá na území východu Dněpropetrovské oblasti, na území prakticky celé Doněcké a jihu Luhanské oblasti a na západě Rostovské oblasti Ruska. Uhlí se zde začalo těžit koncem 18. století, rozkvět ale přišel v druhé polovině 19. století a ve století 20., kdy se tento uhelný bazén stal **páteří programu sovětské industrializace**. To mělo několik důsledků. Jedním bylo **nařazení původního ukrajinského obyvatelstva**, kterého bylo v roce 1920 ještě 64 procent, ale roku 2010 už uvádělo ukrajinštinu jako svůj rodný jazyk jen necelých 20 procent obyvatel. Dalším důsledkem bylo to, že se stavěla města okolo šachet, které byly současně i jediným zaměstnavatelem ve městě, jenž také financoval veškerou sociální infrastrukturu. V 90. letech 20. století, **kdy šachty začaly krachovat**, to znamenalo **zásadní problémy**, města se začala vyliďňovat a došlo k obrovskému propadu životní úrovně.

Doněck

Za datum založení města je považován rok 1779. Dlouho to byla jen vesnice o třech stovkách obyvatel. Vše se změnilo v roce 1869, kdy zde velšský podnikatel John Hughes založil první **železářny** využívající místní uhlí. Podle něj se také město jmenovalo Juzovka. Počátkem 20. století již byl Doněck **centrem těžkého průmyslu** a tím zůstával nehledě na škody utrpěné během druhé světové války. Za Sovětského svazu byl přirozeným centrem hornického a železářského Donbasu, byl **městem mnohonárodnostním**, protože vysoké platy v dolech přitahovaly pracovníky z celého SSSR. **Po rozpadu Sovětského svazu bojovalo o kontrolu nad městem několik politicko-mafiánských skupin**, z krvavého souboje nakonec vyšel vítězně Rinat Achmetov. Po hlubokém ekonomickém propadu začalo město v novém tisíciletí růst, fotbalový klub Šachtar dominoval ukrajinské lize, pro potřeby mistrovství Evropy ve fotbale v roce 2008 zde byl postaven nový stadion či supermoderní letiště. Stadion byl ale poničen rabujícími separatisty, letiště pak zcela rozstříleno během bojů mezi ukrajinskou armádou a separatisty.

Euromajdan

Masové protestní hnutí vyvolané rozhodnutím ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyče **nepodepsat asociační dohodu s Evropskou unií** v listopadu 2013. Tento krok považovala značná část převážně mladých a vzdělaných lidí za zradu a příklon k Rusku. Původně nestranické hnutí do sebe integrovalo opoziční struktury od parlamentních stran po marginální skupiny, například fotbalové fanoušky, od anarchistů po krajní nacionalisty. Protestující obsadili radnici a Dům odborů na **kyjevském centrálním náměstí Majdan Nezaležnosti**, vybudovali zde **stanová města a barikády**. Pokus policejních těžkooděnců vyhnat demonstranty počátkem prosince 2013 neuspěl. Parlament proto schválil **tzv. diktátorské zákony**, které kriminalizovaly

prakticky každého účastníka protestů. Požadavky protestujících se postupně radikalizovaly a po schválení těchto zákonů vyústily v **požadavek odstoupení prezidenta**. Srážky mezi demonstranty a policií byly stále násilnější. Vyvrcholení přišlo v únoru 2014, když demonstrující odrazili za cenu **několika desítek mrtvých** další útok policie, v parlamentu **se rozpadla vládní koalice a Janukovyč utekl** do Ruska. Dnes se celému procesu říká **Revoluce důstojnosti** (Revoluce důstojnosti).

Horlivka

Na území dnešní Horlivky dlouhá staletí byly jen malé vesnice místních kozáků. Až do doby, kdy zde byly koncem 19. století objeveny **zásoby uhlí**. Skutečný rozvoj začal v roce 1889, kdy tu byl objeven **antracit**, a následně tu byly postaveny první **metalurgické továrny**. V sovětských dobách se Horlivka stala téměř předměstím Doněcku (po silnici je to necelých 40 kilometrů), ale některé šachty, formálně spadající pod Horlivku, leží sotva 15 kilometrů od hlavního města Donbasu. Horlivka měla necelých 300 tisíc obyvatel, spolu s celou aglomerací zhruba půl milionu. Město se momentálně nachází **nedaleko frontové linie** a zejména počátkem roku 2015 bylo **terčem dělostřelecké palby ukrajinských sil**. Kyjev tvrdí, že jen odpovídá na palbu ze strany separatistů, která je vedena z městské zástavby obydlené civilisty. Každopádně dělostřelecké souboje si vyžádaly životy několika desítek, ne-li stovek civilistů.

Hybridní válka

Způsob vedení války, který **kombinuje klasické metody**, používající vojáky v uniformách a těžkou techniku, **s činností nejrozumnějších diverzních a partyzánských jednotek** a s relativně novými oblastmi, jako jsou **kybernetická a informační válka**. K hybridní válce **se uchylují povstalecké, iredentistické síly** (usilující o připojení části jiného státu, kde žije jejich národnostní menšina), které nejsou schopny čelit silnějšímu protivníkovi. Jejich taktika obsahuje i terorismus. Příkladem mohou být čečenská separatistická v obou čečenských válkách nebo libanonský Hizballáh v bojích s Izraelem. Strategii hybridní války používají také **státy, které chtějí podporovat separatisty na území jiného státu**, ale z diplomatických i jiných důvodů to nemohou nebo nechťejí dělat otevřeně. To je i případ Ruska, které navíc separatistické nálady na Krymu a východní Ukrajině samo rozpoutalo.

Igor Girkin-Strelkov

Absolvent moskevské archivářské vysoké školy bojoval v roce 1991 po boku separatistů v Podněstří, posléze na straně Srbů v Bosně. Po návratu byl odveden do ruské armády, kde zůstal jako **profesionální voják** až do roku 1998. Poté přešel do řad **tajné služby FSB** a sloužil ve speciálních jednotkách v Čečensku. Poté, co odsud v roce 2013 odešel do penze, pracoval jako bezpečnostní konzultant pro finanční skupinu Marshall Capital mladého „pravoslavného“ oligarchy **Konstantina Malofejeva**, který podporoval nejrozumnější proruská hnutí v bývalém Sovětském svazu. Těsně před anexí Krymu odjel na poloostrov, kde **velel některým jednotkám domobrany a vedl jednání o kapitulaci s ukrajinskými jednotkami**. Tehdy se představoval jako **důstojník vojenské tajné služby GRU**. V dubnu 2014 dal dohromady oddíl z krymských separatistů a některých kozáků a přes Rusko s ním **odjel na Donbas, kde obsadili město Slavjansk**. Zde zavedl režim založený na dekretech z druhé světové války, včetně popravky za krádeže. Svým bojovníkům také zakázal mluvit sprostě, protože „jsme pravoslavná armáda a sprostá slova jsou těžkým hříchem.“ V červenci 2014 jeho oddíl fakticky obklíčený Slavjansk opustil a stáhl se do Doněcku. Tam byl Girkin-Strelkov jmenován **ministrem obrany tzv. Doněcké lidové republiky** a pro své radikální postupy se záhy dostal do konfliktu s místními veliteli. Hned v srpnu pak odjel do Ruska. Nyní vystupuje v různých marginálních médiích pravoslavného a nacionalistického charakteru a **obviňuje Kreml z krachu projektu Novorusko**. V rozhovoru pro list Zavtra **se přihlásil k odpovědnosti za rozpoutání války na Donbasu**: „Kohoutek jsem stiskl já. Kdybychom se zbraněmi nepřijeli do Slavjansku, tak by to dopadlo jako v Charkově nebo Oděse. Bylo by pár desítek zabitých, popálených, zatčených. Tím by to skončilo.“

Ihor Kolomojskij

Excentrický oligarcha z Dněpropetrovsku začal podnikat ještě v dobách končícího Sovětského svazu, kdy prodával hlavně počítače. Začátkem 90. let **založil banku Privat**, která během kuponové privatizace získala kontrolu nad několika **metalurgickými podniky** i jejich dodavateli. Tehdy byl pod křídly dalšího dněpropetrovského rodáka, premiéra Pavla Lazarenka, jenž byl posléze v USA odsouzen za praní špinavých peněz k osmiletému trestu. Kolomojskij později rozšířil své pole působnosti také na **ropu a chemické podniky**, kde se střetl s jinými oligarchy. Po pádu Janukovyče se sám nabídl a následně byl jmenován prezidentem Petrem Porošenkem **gubernátorem Dněpropetrovské oblasti**. Podpořil **proukrajinské dobrovolníky** a dal jim také k dispozici například obrněná auta, obvykle převážející hotovost mezi pobočkami bank. I díky jeho úsilí se Dněpropetrovsk stal jednou z bašt proukrajinského hnutí. Poté, co se rozhádal s prezidentem Porošenkem ohledně státního podniku Ukrnafta, ve kterém měl výrazné obchodní zájmy, odešel tento oligarcha z politiky. Respektive alespoň tak to prezentoval. Kolomojskij je **šéfem místní židovské komunity** a opakovaně žertoval ohledně své „židobanderovské“ politické orientace.

Krym

Poloostrov Krym má bohatou historii. K ruskému impériu byl připojen **Kateřinou II.** v roce 1783, po porážce Krymského chanátu vedeného krymskými Tatary.

Během **občanské války** v letech 1919–1921 se Krymu střídavě zmocňovali bělogvardějci a **bolševici**, kteří nakonec zvítězili. Následný hladomor si vyžádal nejméně 100 tisíc obětí (tři čtvrtiny z nich byli krymští Tataři).

Další rána přišla během **druhé světové války**, kdy sovětská armáda utrpěla velké ztráty jak při obsazování poloostrova nacisty, tak při jeho opětovném dobývání. Následně byli v roce 1944 za údajnou kolaboraci s Němci **deportováni do střední Asie příslušníci krymských menšin** – Tataři, Arméni, Bulhaři a Řekové. Krymští Tataři coby nejpočetnější menšina měli zakázáno vracet se na poloostrov i po smrti Stalina. To se změnilo až koncem 80. let 20. století za Michaila Gorbačova.

V roce 1954 předal tehdejší první tajemník Komunistické strany SSSR Nikita Chruščov Krym sovětské Ukrajině. Důvodem byl především fakt, že ekonomika a infrastruktura poloostrova byly z 80 procent napojené na Ukrajinu.

V roce 1991 byla na základě referenda vytvořena **Autonomní republika Krym**, která měla – ačkoli byla součástí Ukrajiny – vlastní parlament a vládu. Tehdy se separatistické nálady podařilo uklidnit. O 22 let později byly ale znovu vyburcovány během **euromajdanu**, kdy se proruským a přímo ruským silám podařilo využít latentní nedůvěru velké části obyvatelstva vůči Kyjevu i nespokojenosti místních politických elit. Za pomoci příslušníků **ruské Černomořské flotily** byl poloostrov **v zimě 2014 vojensky obsazen**. V březnu 2014 se na Krymu konalo **referendum**, ve kterém 90 procent hlasujících odsouhlasilo **připojení poloostrova k Rusku**. Proukrajinská část společnosti hlasování bojkotovala. Oficiálně se tvrdí, že hlasovalo 82 procent oprávněných voličů. Číslo je ale z mnoha stran zpochybňováno.

Krymské jaro

Termín používaný ruskou propagandou pro události, které vedly k **odtržení Krymu od Ukrajiny**. Je kladený do kontrastu s euromajdanem, který je naopak líčen v temných barvách, s důrazem na zimu a špínu.

Luhansk

Město vzniklo v roce 1795 dekretem Kateřiny II., kterým zde byly založeny i **železářny**. Jeho rozvoj ale přichází až s 20. stoletím, kdy se Luhansk postupně stává **jedním z průmyslových center východu Ukrajiny**. Koncem 19. století zde německý průmyslník Gustav Hartman vybudoval jednu z prvních továren na **výrobu lokomotiv** v Rusku, která fungovala až donedávna. Luhansk (za SSSR Vorosilovgrad) byl vždy ve stínu bohatšího Doněcku. Stejně jako jiná města v okolí zaznamenal **po rozpadu Sovětského svazu významný sociální a ekonomický propad** a s ním související **odliv obyvatel** (v roce 1991 žilo ve městě 534 tisíc lidí, v roce 2001 pak 463 tisíc). Některá města u zrušených šachet v okolí ztratila až 80 procent obyvatelstva. Tzv. ruské jaro zde bylo podstatně

méně masové než v Doněcku, na stranu separatistů ale přešla značná část policie a místní tajné služby SBU. V Luhanské oblasti se k moci v jednotlivých městech dostali **obtížně ovladatelné skupiny „kozáků“**, dobrodruhů nebo přímo kriminálníků. Následně byla většina těchto „neřiditelných“ velitelů vytlačena do Ruska nebo fyzicky zlikvidována.

Majdan

Majdan Nezaležnosti se dá přeložit jako **náměstí Nezávislosti**. Slovo majdan pochází z turečtiny a označuje náměstí nebo také tržiště. Je to **centrální náměstí Kyjeva** nedaleko budovy parlamentu, ústí na něj hlavní kyjevská třída Kreščatik. Má **významnou symbolickou hodnotu**. Konaly se zde první demonstrace za ukrajinskou samostatnost koncem 80. let 20. století, stejně jako „první“ majdan v roce 2004, kdy několikátýdenní protesty proti zfalšování prezidentských voleb donutily vládu vypsat třetí kolo prezidentských voleb, ve kterých zvítězil Viktor Juščenko. Tehdy se stalo slovo majdan termínem pro obsazení náměstí, vybudování stanového městečka a vytrvalý tlak na vládu.

Minská dohoda

Minské dohody byly ve skutečnosti dvě. **První ze září 2014** v zásadě **určovala linii příměří a uznávala, že Doněcká a Luhanská oblast jsou částmi Ukrajiny**, které ale dostanou speciální status. Příměří, které bylo po podepsání této dohody vyhlášeno, však od samotného začátku nefungovalo. Tvrdé boje trvaly hlavně okolo doněckého letiště a důležitého železničního uzlu v Debalceve. Počátkem roku 2015 zesílily, doněcké letiště nakonec padlo a **v únoru 2015 byly podepsány** za účasti Angely Merkel a Francoise Hollanda **nové minské dohody**, které předpokládaly **zastavení palby, odvedení těžkých zbraní od linie fronty, ústavní reformu Ukrajiny** ve smyslu decentralizace, volby do místních samospráv v Doněcké a Luhanské oblasti, amnestii bojovníků a podobně. Bez ohledu na podpis dohody jednotky separatistů za účasti ruské armády nakonec dobyly Debalceve. Od té doby zásadní boje neprobíhají, ale stejně tak ukrajinská strana nijak nespěchá s přijetím nových zákonů, které by dokázaly vzbouřenecká území inkorporovat do Ukrajiny.

Novinářská etika

Novinářská etika je **souborem psaných i nepsaných norem, které si postupně samy zaváděly jednotlivé mediální domy**. Původně šlo o reakci vydavatelů a novinářů na úpadek důvěry čtenářů vůči novinám, především vůči bulvárnímu tisku – aby se seriózní tiskoviny odlišily, začaly zavádět etické standardy práce. Jako první vznikla **v roce 1918 Charta novináře**. V roce 1926 pak etický profesní kodex v USA. Po druhé světové válce probíhala v rámci UNESCO dlouholetá jednání o mezinárodních standardech, která byla zakončena v roce 1980 deklarací o masových médiích. Důležité je, že etické kodexy nepředstavují zákonné normy, nýbrž **dobrovolné sebeomezení novinářů**. Jejich cílem je **pomoci novináři orientovat se při některých morálních dilematech** souvisejících s jeho prací. Obecně vzato v zemích, kde je svoboda tisku, jsou etické kodexy založeny na takových principech, jako je **objektivita, nestrannost, přesnost, férovost a veřejný zájem**. V detailech se ale mohou lišit. Například evropské země většinou kladou větší důraz na předcházení diskriminaci kvůli rase, pohlaví, věku nebo národnosti.

Oligarchové

Po rozpadu SSSR vznikla nová **vrstva bohatých podnikatelů**, kteří se dostali k majetku díky **divoké privatizaci**, korupci, **kontaktům s politiky** nebo i **vazbám na organizovaný zločin**. V nemilosrdné konkurenci, kdy byla řada z nich zavražděna nebo třeba uvězněna, nakonec soustředili ve svých rukou takový majetek, že mohli do značné míry **ovlivňovat politiku**. Po euromajdanu z Ukrajiny část menších oligarchů, nejvíce spojených s prezidentem Viktorom Janukovyčem, utekla do Ruska. Jiní zaujali neutrální pozici a snaží se vycházet s oběma stranami, aby udrželi své podniky v chodu. Další, v čele s Ihorem Kolomojským, se aktivně postavili separatistům. Začali podporovat ukrajinské dobrovolnické jednotky a využili i svůj vliv na místní elity. Problémem je, že se i nadále pokoušejí ovlivňovat politický život na Ukrajině, jakkoli se nyní nacházejí pod mnohem větším tlakem ze strany společnosti než kdykoli předtím.

Oplot

Původně klub bojových sportů v Charkově, napojený na místní organizovaný zločin a některé politiky.

Během euromajdanu Oplot posílal své členy do Kyjeva **bojovat proti aktivistům Majdanu** a rozháněl, často **brutálně**, demonstrace na jich podporu v samotném Charkově. Poté, co se po pádu Viktora Janukovyče oddíl nepodařilo obsadit vládní budovy ve městě, přesunul se do Doněcku. Tam v jeho čele stanul pozdější „prezident“ tzv. Doněcké lidové republiky Alexandr Zacharčenko a Oplot se stal **jedním z hlavních oddílů armády separatistů**.

Petro Porošenko

Současný ukrajinský prezident začal počátkem 90. let obchodovat s kakaovými boby. Postupně skoupil několik **továren na čokoládu**, které spojil do **koncernu Roshen**. Expandoval i do dalších odvětví, vlastní například **výrobce autobusů a trolejbusů, loděnice** nebo ukrajinský **televizní Kanál 5**. Časopis Forbes odhadoval v roce 2014 jeho majetek na 1,3 miliardy dolarů, což z něj dělalo **šestého nejbohatšího Ukrajince**. Do parlamentu byl poprvé zvolen v roce 1998 v řadách provládní sociální demokracie, záhy ale vytvořil vlastní hnutí **Solidarita** (dnešní Blok Petra Porošenka). V roce 2001 sehrál důležitou roli při vzniku další provládní strany – **Strany regionů**, odtud ale záhy odešel. Během tzv. **oranžové revoluce** patřil mezi hlavní sponzory a spojení budoucího prezidenta **Viktora Juščenka**. Za jeho prezidentství byl **krátce ministrem zahraničí a předsedou dozorčí rady centrální banky**. Ve vysoké politice zůstal i **po zvolení Viktora Janukovyče prezidentem, kdy byl krátce ministrem obchodu a ekonomického rozvoje**. To ukazuje, že byl vždy samostatným politickým hráčem. Po vypuknutí euromajdanu patřil mezi jeho podporovatele. Účastnil se jednání se zahraničními politiky i prezidentem Janukovyčem. Ukrajinským prezidentem byl zvolen s podporou 54 procent voličů v květnu 2014.

Pravý sektor

Organizace vznikla koncem listopadu 2013 během euromajdanu **spojením marginálních krajně nacionalistických skupin**, jako jsou Trojzubec Stepana Bandery, UNA-UNSO, Patriot Ukrajiny, ke kterým se přidali někteří fotbaloví hooligans nebo lidé, kteří chtěli mít záruku, že organizace bude bojovat do konce. Další se přidali paradoxně pod vlivem ruské propagandy, která Pravý sektor označovala za velmi silné a vlivné neonacisty, protože pro část lidí znamenalo, že co Kreml pomlouvá, musí být dobré. Organizace měla několik stovek členů, v regionech to byli často lidé s kriminální minulostí. Medializován byl hlavně případ v Mukačevu, kde se bojovníci Právěho sektoru střetli s místními mafiány kvůli kontrole nad pašováním cigaret do EU. V březnu 2014 vznikla politická strana Pravý sektor, která v parlamentních volbách stejného roku získala 1,8 procent a do parlamentu se nedostala. **Její vliv je dnes minimální.**

Propaganda

Encyklopedie popisuje propagandu jako způsob **komunikace, který má za cíl ovlivnit vztah lidí k nějakému problému nebo věci**. Propaganda je informace, jež není nestranná a vyvážená, v lepším případě pracuje výběrově s fakty, odvrhujíc ty, které se nehodí do zamýšlené koncepce. Dalším způsobem je také poskytování informací, jež primárně mají za cíl **vyvolávat emoce**, nikoli povzbuzovat lidi k samostatnému přemýšlení. Cíle mohou být politické, náboženské nebo i komerční. Ostatně reklama je také formou propagandy. Důležité při posuzování je, jestli se jedná o tzv. **bílou** (víme, kdo je autorem a zadavatelem), **šedou** (objednavatel se snaží zůstat ve skrytu) nebo **černou** (informace se snaží vyvolat dojem, že jejím autorem je někdo zcela jiný) propagandu. Samo slovo pochází z latiny, přesný překlad je **„věc, která má být rozšířena.“**

Rinat Achmetov

Nejbohatší Ukrajinec je rodem z hornické rodiny z Doněcku, v chaosu raných 90. let se dokázal rychle zorientovat a **začal budovat své impérium**. Ve všeobecnou známost vešel v roce 1995, kdy se stal **předsedou fotbalového klubu Šachtar Doněck** (poté, co jeho předchozí majitel Achat Bragin, spojený s organizovaným zločinem, zahynul během atentátu přímo ve VIP lóži na stadionu klubu). Základem jeho impéria jsou **uhelné**

šachty, **metalurgické podniky a energetika**, vše spojené do společnosti **System Capital Management**. Vlastní také jednoho z ukrajinských **mobilních operátorů, dopravní společnosti nebo firmy zabývající se zemědělstvím**. Podle agentury Bloomberg činil v roce 2015 jeho majetek 9,3 miliardy dolaru. Během tzv. oranžové revoluce podporoval doněckého rodáka Viktora Janukovyče, rychle ale dokázal nalézt společnou řeč s novou vládou. Během následného prezidentství Viktora Janukovyče dokončil privatizaci velké části ukrajinské energetiky, později byl však mírně vytlačen „mladooligarchy“ v čele s Janukovyčovým synem Alexandrem. Během narůstající konfrontace v Donbasu **se snažil krotit vášně, jednal i s představiteli vzbouřenců**, leč bezúspěšně. Nicméně jeho majetek v separatistických republikách nebyl znárodněn, bojovníci praporu Vostok, kterým původně velel současný „prezident“ tzv. Doněcké lidové republiky Zacharčenko, hlídají jeho doněckou rezidenci a většina podniků víceméně pracuje. **Humanitární fond Rinata Achmetova** poskytl v roce 2014 obyvatelům separatisty kontrolovaného Donbasu největší objem humanitární pomoci. Pomáhal také uprchlíkům z Donbasu na Ukrajině.

Ruská státní média

Jedním z prvních úkolů Vladimira Putina po jeho nástupu k moci na jaře 2000 bylo **získat kontrolu nad elektronickými médii** ovládanými oligarchy. Ti byli pod hrozbou trestního stíhání vytlačeni do emigrace (Boris Berezovskij do Velké Británie, Vladimir Gusinskij do Izraele). Dnes jsou **všechny televizní kanály** (s výjimkou kabelové TV Dožď) **pod kontrolou Kremlu a jeho spřízněných oligarchů**. Nejpopulárnější První kanál spolu se státem kontroluje **mediální skupina NMG** patřící dávnému příteli Vladimira Putina Juriji Kovalčukovi. Tato skupina také kontroluje bulvární LifeNews TV, oddychový kanál REN TV, deník Izvestija a celou řadu internetových projektů. Kdysi nejpopulárnější stanici NTV zase ovládá **Gazprom Media Holding**. Zmíněné skupině patří i celá řada zábavních televizních kanálů a síť rádií, včetně Echa Moskvy. Toto rádio patří k čestným výjimkám relativně nezávislých médií, spolu se zmíněným Dožděm a listem Novaja gazeta. Jejich auditorium je ale relativně malé, dlouhodobě se ve výzkumech pohybuje mezi 15–20 procenty obyvatelstva, což v zásadě kopíruje počet lidí nespokojených s politikou Vladimira Putina. I tato média dlouhodobě bojují o přežití, zejména kvůli nevyslovenému zákazu umístování reklamy, neustálým prověrkám a kampani, která z nich dělá „nepřátele státu“.

Ruská státní média vysílající pro zahraničí

Ruský stát bere svou propagandu za hranicemi vážně. Již koncem roku 2005 začal v angličtině vysílat televizní kanál **Russia Today**, později přejmenovaný na **RT**. Změna názvu proběhla na základě toho, že kanál nepřináší informace jen o Rusku. Ty ve zprávách zabírají sotva 10 procent, zbytek tvoří spíše alternativní zpravodajství, včetně všech představitelných spikleneckých teorií. I to kanálu zaručuje vysokou sledovanost. V USA je po BBC nejsledovanějším zahraničním zpravodajským kanálem. Vedle samotného zpravodajství tato televize zdarma poskytuje videomateriály z Ruska – většinou jde o snímky zachycující krásy přírody, různá žertovná videa, občas o nějakou oficialitu.

RT byla **zřízena tiskovou agenturou RIA Novosti**, jednou z nejprofesionálnějších. **Ta ale byla v roce 2014 zlikvidována** a na jejím základě **vznikla agentura Rossijskaja segodnja** (Rusko dnes). Tu vede jeden z nejznámějších televizních propagandistů **Dmitrij Kiseljov**, který se proslavil svými výroky o spalování srdcí gayů nebo o přetvoření USA na hromadu radioaktivního popela.

Součástí Rossijskaja segodnja je také zahraniční vysílání moskevského rozhlasu Hlas Ruska – **Sputnik News**. Radio Sputnik vysílá ve 30 jazycích, celkem 800 hodin denně. Jeho součástí je i vysílání v češtině, redakce sídlí v Moskvě.

Sergej Aksjonov

Absolvent simferopolské střední vojenské školy byl v 90. letech podnikatelem a podle materiálů ministerstva vnitra i členem kriminální bandy Sejlem. Aksjonov se později kvůli tomuto nařčení soudil, ale proces prohrál. Do krymského parlamentu se dostal v roce 2010 jako **lídr hnutí Ruská jednota**, když o dvě setiny procenta překonal čtyřprocentní práh zvolitelnosti. Během anexe Krymu na jaře 2014 byl **zvolen premiérem poloostrova**.

a aktivně se účastnil všech událostí. V květnu 2014 ho ruský prezident Vladimir Putin jmenoval **gubernátorem Krymu**. Jeho spolubojovník Igor Girkin-Strelkov ho charakterizoval jako člověka, „který dokázal překonat svou minulost a který má obrovskou energii a charisma.“

Slavjansk

120tisícové město vděčí za svůj vznik **solným jezerům**. První **manufaktura na výrobu soli** zde vznikla v polovině 17. století. Od 20. století jezera slouží především **k balneologickým účelům**. Do popředí zájmu světové veřejnosti se město dostalo v dubnu 2014, kdy sem z Krymu dorazil **oddíl vedený bývalým důstojníkem ruské FSB** (Federální služba bezpečnosti) Igorem Girkinem-Strelkovem. Tento oddíl, který měl údajně přibližně 50 lidí, obsadil policejní stanici a **rozdal zbraně místním proruským aktivistům**. Ukrajinské síly několik týdnů vyčkávaly, což Strelkovovi a jeho lidem umožnilo obsadit ještě nedaleký Kramatorsk a Artěmovsk. Koncem dubna ukrajinské síly obsadily horu Karačun nad Slavjanskem a město bylo částečně obleženo. Strelkovův oddíl, navzdory výzvám místnímu obyvatelstvu vstupovat do jeho řad, nikdy neměl více než zhruba 300 bojovníků. Počátkem července 2014 se byl nucen stáhnout do Doněcku. Město bylo boji relativně málo poškozeno, budovy byly v naprosté většině opraveny a Slavjansk je **momentálně klidným místem s velkými sociálními problémy**, nicméně politicky rozděleným mezi podporovatele Kyjeva a jeho odpůrce zhruba půl na půl.

Služba bezpečnosti Ukrajiny (SBU)

Služba bezpečnosti Ukrajiny vznikla v roce 1991 jako **nástupnická organizace KGB**. V roce 2005 z ní byla vyčleněna vnější rozvědka, takže má dnes **podobné pravomoci jako česká BIS** – stará se o kontrarozvědnou činnost, otázky ekonomické bezpečnosti, bojuje proti korupci na nejvyšších místech. Od počátku byla pod velkým tlakem politiků a oligarchů. Kritici tvrdí, že byla infiltrována agenty ruských tajných služeb, a pravda je, že mnozí důstojníci studovali Akademii KGB či její ruskou nástupkyni Akademii FSB. Během euromajdanu SBU **odposlouchávala aktivisty** a snažila se je zdiskreditovat. Byla zapletena do řady případů **pašování, korupce** a další **kriminální činnosti**. Zároveň je podezřelá i z několika únosů a mučení lidí. Po útěku tehdejšího prezidenta Viktora Janukovyče do Ruska byla SBU do značné míry paralyzována, krymská sekce přešla z velké části na stranu separatistů, stejně jako část důstojníků na Donbasu.

Speciální jednotky GRU

Ruská GRU (Glavnoje razvedyvatel'noje upravlenije) vznikla ze sovětské vojenské rozvědky z dob revoluce v roce 1918. Postupně se rozšiřovala a nyní má za úkol **vojenskou kontrarozvědnou činnost v Rusku i v zahraničí, kosmickou rozvědku** a spadají pod ni i **speciální jednotky** typu amerických SEALs. Jednotky specnazu (Vojska specialnogo naznačenija) GRU byly široce využívány v Afghánistánu nebo v čečenských válkách. Při anexi Krymu obsadily budovu krymského parlamentu a následně blokovaly jednotky ukrajinské armády na poloostrově. Podle ruských médií bylo přes veteránské organizace GRU verbováno značné množství dobrovolníků do řad separatistů na Donbasu. Jednotky specnazu GRU také **oddíly separatistů s největší pravděpodobností opakovaně vojensky podpořily**. Stejně tak jsou důkazy, že důstojníci specnazu GRU **cvičí separatistické bojovníky**.

Strana regionů

Strana, která vznikla v roce 1998 **spojením několika menších sil** (jednou z nich byla strana Solidarita dnešního prezidenta Ukrajiny Petra Porošenka), aby **podporovala tehdejšího prezidenta Leonida Kučmu**. Poté, co si Kučma vybral jako svého nástupce Viktora Janukovyče, stala se Strana regionů jeho stranou a podporovala ho v prezidentské kampani v roce 2004. Tehdy se stala **hlavně stranou oligarchů z Doněcku**. To vyvolalo obavy malých a středních podnikatelů z centrální a západní Ukrajiny, kteří masivně podpořili Janukovyčova protikandidáta Viktora Juščenka, jenž nakonec zvítězil. Strana regionů se ocitla v opozici, ale své pozice na východě země neztratila, naopak je posilovala tím, že prakticky vyhladila konkurenci zleva, včetně komunistů. **Po útěku Viktora Janukovyče** ze země **se ocitla v krizi**. Část politiků strany kandidovala za novou politickou sílu **Opoziční blok**, který kritizuje vládu a vyzývá k dohodě s Ruskem.

Ukrajinská média a vliv oligarchů

Ukrajinská média jsou přinejmenším **posledních 15 let pod přímým či nepřímým vlivem ukrajinských oligarchů**. Nejsledovanější televizní kanál Inter patří oligarchovi Dmitru Firtašovi, stanice 1+1 dněpropetrovskému oligarchovi Ihoru Kolomojskému, kanál Ukrajina je zase pod vlivem nejbohatšího Ukrajince Rinata Achmetova. I ukrajinský prezident Petro Porošenko vlastní vcelku renomovaný zpravodajský Kanál 5. Moc oligarchů ukazuje i příběh z léta 2013, kdy ukrajinský Forbes publikoval velký investigativní materiál o mladém oligarchovi, příteli rodiny Janukovyčových, Serhiji Kurčenkovi. Ten obratem koupil celý vydavatelský dům, jehož byl Forbes součástí. Tento tlak na vydavatele vyvolal vznik nových médií na dobrovolnických základech, jako je Hromadske TV a další projekty. Ty ale finančně bojují o přežití, kromě jiného i kvůli výraznému poklesu reklamního trhu. Státní média jsou většinou výrazně podfinancována a vinou nízké kvality materiálů mají malou sledovanost. Bouřlivě se rozvíjejí internetová média, ta ale často oslovují jen úzkou skupinu stoupenců a jejich zprávy bývají málo profesionální.

Ukrajinské dobrovolnické oddíly

Po vypuknutí ozbrojeného konfliktu na Donbasu se rychle ukázalo, že ukrajinská armáda je ve stavu faktického kolapsu. Proto **aktivisté euromajdanu začali vytvářet dobrovolnické jednotky**, převážně tvořené z oddílů tzv. sebeobrany Majdanu, ale i dalších skupin, včetně mediálně slavného Pravého sektoru. **Některé oddíly byly velmi kontroverzní**. Prapor **Azov**, vedený radikálním nacionalistou Andrijem Bileckým, nabíral členy z řad radikální pravice. Jejich počet ale postupně i kvůli ztrátám klesal a dnes je v něm nacionalistů menšina. Jiným problematickým praporem byl **Ajdar**, kde část členů měla kriminální minulost a dopouštěla se okrádání obyvatel a vydírání místních podnikatelů. Postupně se dobrovolnické oddíly dostaly pod kontrolu centrální vlády a excesy byly výrazně omezeny. Výjimkou prozatím zůstávají oddíly Pravého sektoru.

Viktor Janukovyč

Bývalý ukrajinský prezident se narodil v roce 1950 v hornickém městě Jenakijevo nedaleko Horlivky, zhruba 50 kilometrů od Doněcku. V mládí byl **dvakrát souzen** za přepadení a způsobení tělesných zranění. Janukovyč, **automobilový závodník**, postupoval po kariérním žebříčku. Po rozpadu SSSR se rychle zorientoval a od roku 1997 byl **gubernátorem Doněcké oblasti**. Patřil mezi **blízké spolupracovníky doněckého oligarchy Rinata Achmetova**. Prezident Leonid Kučma si ho vybral jako nástupce a v roce 2002 ho jmenoval **premiérem**. V roce 2004, během tzv. oranžové revoluce, ale Janukovyč prohrál ve třetím kole prezidentských voleb s Viktorem Juščenkem. Již o dva roky později se však díky rozpadu oranžové koalice stal opět premiérem a v roce 2010 porazil v prezidentských volbách o 3,5 procenta hlasů svou sokyni Julii Tymošenkovou. Ta byla následně uvězněna kvůli údajnému překročení pravomocí. Během Janukovyčova **prezidentství** došlo ke **zvýšení už tak vysoké úrovně korupce**. Kolem jeho syna Alexandra prudce bohatli tzv. **mladooligarchové**, což vyvolávalo nespokojenost u starých oligarchů, původních Janukovyčových podporovatelů. Po zvolení prezidentem Janukovyč deklaroval, že země nevstoupí do žádného vojenského bloku, a vyhlásil kurz za sbližování s Evropskou unií. Podpis asociační dohody si ale v roce 2013, poté, co Rusko varovalo, že v takovém případě zavede obchodní blokádu, rozmyslel. Následující protesty přerostly – i kvůli Janukovyčově tvrdohlavosti – do násilných střetů a vyvrcholily jeho **útěkem do Ruska**.

Vladimir Putin

Rodák z Leningradu **vystudoval práva** a hned po studiích začal pracovat pro **KGB**. V letech 1985–1990 působil na výzvědné depozitáře v Drážďanech, kde zažil také pád komunismu. Po návratu do Petrohradu **začal pracovat pro nového petrohradského primátora** Anatolije Sobčaka. Uplatnil svou znalost němčiny a vedl oddělení pro zahraniční obchodní spolupráci. Poté, co jeho patron prohrál v roce 1996 volby, se přestěhoval do Moskvy, kde nejdříve **pracoval v kontrolním odboru Kremlu** a později byl jmenován **šéfem kontrarozvědky FSB**.

Končící prezident **Boris Jelcin** si ho v roce 1999 vybral za nástupce a jmenoval ho **premiérem**. Jeho popularitě výrazně napomohl vpád čečenských radikálů do Dagestánu a výbuchy obytných domů v Moskvě, kdy mohl

vystoupit jako zastánce tvrdé ruky. V té době zastupoval odstoupivšího Jelcina. Opozice se nestihla zorganizovat a do té doby málo známý politik získal v následujících prezidentských volbách téměř 53 procent hlasů.

V prvních letech **v prezidentské funkci** provedl reformu, která snížila daně a zjednodušila systém jejich odvodů, což vedlo k rozvoji podnikání. Současně Putin výrazně **zredukoval vliv oligarchů**, především těch, kteří vlastnili média. **Dostal pod kontrolu téměř všechny televizní kanály a postupně i velká vydavatelství.** Na klíčových státních postech se začali objevovat jeho přátelé z Petrohradu a KGB. Ti, kteří oficiálně nevstoupili do politiky, rychle zbohatli coby podnikatelé. Nicméně v Putinových prvních dvou funkčních obdobích **vzrostly reálné příjmy obyvatel** více než dvakrát a úroveň chudoby klesla na polovinu, což zajistilo jeho popularitu a stabilitu režimu.

Mezi lety 2008 a 2012 **si vyměnil křeslo s Dmitrijem Medveděvem** a působil jako premiér. Další rošáda se uskutečnila v roce 2012, kdy se **opět vrátil do Kremlu**. To ovšem vyvolalo mezi částí Rusů rozhořčení. Během zimy 2011–2012 proběhla celá **řada masových demonstrací** v Moskvě a dalších velkých městech. Hnutí se ale postupně vyčerpalo a i vinou represí se prakticky rozpadlo. Výsledkem bylo další zostření kontroly nad médii a diskreditační kampaň proti opozici, včetně soudních procesů. Díky rozhodnutí o anexi Krymu se Putinova popularita stabilně drží mezi 70–80 procenty.

JSNS.CZ

Jan Barta
Dušan Šenkypl
David Holý

Hana Dvořáková Ondřej Fryc Libor Winkler Martin Hájek